הלכה · משנה תורה · מפרשים · כסף משנה · ספר שופטים

כסף משנה על משנה תורה, הלכות עדות

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כסף משנה על משנה תורה, הלכות עדות

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כסף-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-עדות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 7
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 8
פרק ב 9
הלכה א 9
הלכה ג 9
הלכה ד 10
הלכה ה 10
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ג 11
הלכה ד 12
הלכה ה 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ח 15
הלכה י 15
הלכה יא 16
הלכה יב 17
פרק ד 18
הלכה א 18
הלכה ב 19
הלכה ג 19
הלכה ד 20
הלכה ה 20
הלכה ו 20
הלכה ז 21
פרק ה 22
הלכה א 22
הלכה ב 22
הלכה ג 22
הלכה ה 23
הלכה ו 23
הלכה ח 24
הלכה ט 25
פרק ו 25
הלכה א 25
הלכה ב 26
הלכה ג 26
הלכה ד 27
הלכה ה 28
הלכה ו 28
הלכה ז 28
הלכה ח 29
פרק ז 29
הלכה ב 29
הלכה ג 29
הלכה ד 30
הלכה ה 30
הלכה ו 30
הלכה ז 30
פרק ח 31
הלכה א 31
הלכה ב 31
הלכה ג 32
הלכה ד 32
הלכה ה 32
פרק ט 33
הלכה א 33

הלכה ב 33
הלכה ג 33
הלכה ד 34
הלכה ה 34
הלכה ו 34
הלכה ז 34
הלכה ח 34
הלכה ט 34
הלכה י 35
הלכה יא 35
הלכה יב 36
פרק י 36
הלכה א 36
הלכה ב 36
הלכה ג 36
הלכה ד 37
הלכה ה 42
פרק יא 43
הלכה ה 43
הלכה ו 43
הלכה ז 43
הלכה ח 44
הלכה ט 44
הלכה י 45
פרק יב 45
הלכה א 45
הלכה ב 45
הלכה ג 46
הלכה ד 46
הלכה ז 47
הלכה ח 47
הלכה ט 47
הלכה י 49
פרק יג 49
הלכה א 49
הלכה ב 50
הלכה ג 51
הלכה ו 51
הלכה ז 51
הלכה י 52
הלכה יא 52
הלכה יב 52
הלכה יג 52
הלכה יד 53
הלכה טו 53
פרק יד 53
הלכה א 53
הלכה ב 53
הלכה ג 53
הלכה ד 55
הלכה ה 55
הלכה ו 56
הלכה ז 56
פרק טו 57
הלכה א 57
הלכה ב 58
הלכה ג 58
הלכה ד 58
הלכה ה 58
הלכה ו 59
פרק טז 59
הלכה ב 59
הלכה ג 60
הלכה ד 60

הלכה ה 63
הלכה ו 63
פרק יז 65
הלכה א 65
הלכה ב 65
הלכה ג 65
הלכה ד 65
הלכה ז 65
פרק יח 66
הלכה א 66
הלכה ב 66
הלכה ג 66
הלכה ד 67
הלכה ה 67
הלכה ו 67
הלכה ז 68
הלכה ח 68
פרק יט 68
הלכה א 68
הלכה ב 68
הלכה ג 69
פרק כ 69
הלכה א 69
הלכה ב 70
הלכה ג 71
הלכה ד 71
הלכה ה 72
הלכה ו 72
הלכה ז 72
הלכה ח 73
הלכה ט 73
הלכה י 74
פרק כא 74
הלכה א 74
הלכה ב 74
הלכה ג 74
הלכה ד 75
הלכה ה 75
הלכה ו 76
הלכה ז 76
הלכה ח 76
הלכה ט 78
הלכה י 79
פרק כב 80
הלכה א 80
הלכה ב 80
הלכה ג 81
הלכה ד 81
הלכה ה 81

פרק א

הלכה א

העד מצווה להעיד וכו'. בבא קמא ריש הכונס (בבא קמא דף נ"ה:) תניא היודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ופריך בגמרא (דף נ"ו) במאי עסקינן אילימא בבי תרי פשיטא דאורייתא הוא אם לא יגיד ונשא עונו אלא בחד. ואיכא למידק דמנא ליה לגמרא דתרי מיחייב דאורייתא מאם לא יגיד וכו' אימא הני מילי כשעבר על השבועה כדכתיב ושמעה קול אלה ותירצו התוספות דהכי קאמר קרא כשעובר בדבר אם לא יגיד היה נושא עון אז יביא קרבן שבועה אבל בלא שבועה נמי איכא נשיאות עון כדתנן בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות שהיו אומרים לעדים שמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת כלומר מה לנו להכניס ראשנו בדאגה זאת אפילו על האמת לפי שהיו מאיימין עליהם כמה איומים והלא כבר נאמר והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וכו'. וכתב

רבינו להעיד בבית דין לומר דדוקא בבית דין הוא שחייב להעיד שאם אמר אינו יודע שוב אינו יכול להעיד אבל חוץ לבית דין אין לחוש כיון שיכול להגיד ולהעיד וכן דעת התוספות והרא"ש אי נמי מדכתיב אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו היה מגיד היה מחייב ממון לאפוקי חוץ לבית דין דאפילו היה מגיד לא היה מחייב ממון. ויש לדקדק בלשון רבינו שכתב העד מצווה להעיד בבית דין דמשמע עד יחידי ומסיק שנאמר אם לא יגיד וכו' ובפרק הכונס לא מייתי קרא אלא לשני עדים דקרא לא משמע אלא לשנים וכל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד שנאמר לא יקום עד אחד באיש אבל לעד אחד ליכא קרא. ויש לומר דרבינו גם כן לא מיירי אלא כשיש שני עדים בדבר וקאמר דמצוה על כל אחד מהם להעיד מאם לא יגיד דאילו היכא דליכא אלא עד אחד כבר כתב רבינו סוף פרק י"ז דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכדברי הגמרא בפרק הכונס.

ומה שכתב בין בעדות שיחייב בו את חבירו בין בעדות שיזכהו בו מדלא מפליג קרא וסתם וכתב ואם לא יגיד ועוד דדומיא דמחייב קרבן שבועה אם נשבע נושא עון כשלא נשבע וקרבן שבועה ודאי מיחייב בין בעדות שיחייב בו את חבירו בין בעדות שיזכהו בו.

ומה שכתב והוא שיתבענו. בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל"א:) דכל שלא שמעו מפיו שאמר להם בואו והעידוני אינם חייבים קרבן שבועה ובפקדון חייבים ומשמע דהוא הדין נמי בנשיאות עון בלא שבועה בעינן שישמעו מפיו דאי לא תימא הכי ליפלוג בעדות גופה בין היכא דאיכא שבועה להיכא דליכא ועוד דהא אמרינן דכל היכא דמחייב

קרבן שבועה אם לא נשבע נשיאות עון מיהא איכא מכלל דכי לא מחייב קרבן שבועה אפילו נשבע כי לא נשבע ליכא נשיאות עון.

ומה שכתב רבינו והוא שיתבענו להעיד בדיני ממונות. נראה מדבריו דבדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב ואפשר דטעמא משום דחייבים העדים לינקם ממנו וסמך לדבר מצאתי שכתב הרא"ש ז"ל פירקא קמא דמכות שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד לקיים מה שנאמר ובערת הרע בקרבך.

ומה שכתב שנאמר והוא עד וכו'. לא קאי למאי דסליק מיניה אלא למאי דפתח ביה העד מצווה להעיד בבית דין שנאמר והוא עד וכו':

הלכה ב

היה העד חכם גדול וכו'. פ' שבועת העדות (שבועות דף ל':) אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לבי דינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא ליזיל וכו' ה"מ בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה וכו' כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ופירש"י אבל באיסורא כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה לפני ה' נראה מדבריו דדוקא כשרוצים להתיר את האסור אבל אם רוצים לאסור את המותר לא ליזיל ומדנקט גמרא כ"מ שיש חילול השם וכו' משמע הכי דאילו באיסור המותר ליכא חילול השם יתברך טפי מהוצאת ממון שלא כדין אבל מדברי רבינו שאחר

שכתב אבל בעדות שמפריש בה מן האיסור חזר

וכתב וכן בעדות נפשות או מכות נראה דסבירא ליה דדיני נפשות אע"ג דאי ליכא עדים פוטרין אותו וליכא איסורא דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות מ"מ חילול השם איכא דיש עדים בדבר ולא יתברר דין מדיני נפשות ודיני מכות במילי טובא בתר דיני נפשות גרירין אי נמי דכשם שאילו היו רוצים להרגו וזה יודע לו זכות היה חייב להעיד להצילו כדי שלא ישפך דם נקי הוא הדין נמי אם רוצים לפוטרו לפי שאין עדים וזה יודע לו חובה שהוא כאילו הרגו לאחר כיון שיודע עדות לנקום נקמתו ואינו נוקם וכמ"ש הרא"ש פ"ק דמכות שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד לקיים ובערת הרע מקרבך ודיני מכות כבר כתבתי דבמילי טובא בתר דיני נפשות גרירן אי נמי דכיון דחד ממחוייבי מלקות הוא המכה את חבירו ושייך ביה זה הטעם השני של דיני נפשות שכשם שהוא חייב להציל לזה אם הדין עמו כך הוא חייב לנקום נקמתו של זה וכיון דבחד ממחייבי מלקות שייך למימר הכי לא פלוג רבנן:

הלכה ג

כהן גדול וכו'. בסנהדרין פ"ב (דף י"ח) תנן כ"ג דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו וכו' המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו וגרסינן בגמרא עלה דמתני' כ"ג מעיד והתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכו' כגון זקן ואינו לפי כבודו (והכא נמי זילותא הוא לכהן גדול לאסהודי) אמר רב יוסף מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אמר ר' זירא מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט הוא אלא מעיד בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום יקרא דכ"ג אתי ויתיב מקבלין ניהליה לסהדותיה קאי הוא ואזיל ומעיינינן ליה אנן בדיניה ע"כ. נראה דלמסקנא דאמרינן אלא מעיד בפני המלך לאו בעדות שנוגע למלך עסקינן דהא לעיל דאמרי' דמעיד למלך מקשינן עליה מדתנן המלך לא דן ולא דנין אותו ואם כן היכי מהדר לאוקומי בנוגע למלך הא תיקשי ליה אלא ודאי באינו נוגע למלך עסקינן ואם כן היאך כתב רבינו אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד הא בגמ' לא קיימינן הכי וצ"ע . ומדברי רבינו שכתב דין כ"ג סמוך לדין צורבא מרבנן דמפלגינן ביה בין עדות ממון לעדות שמפריש בה מן האיסור וסתם דבריו בכ"ג משמע דבכ"ג לא שני לן בין עדות ממון לעדות שמפריש בה מאיסור:

הלכה ד

מצות עשה וכו' ומסיעין אותם מענין לענין. בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ב:) פותחין בזכות וכו' מי לא תניא רשב"א אומר מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתם ויחזרו בהם ומפרש רבינו ממקום למקום מענין לענין.

ומה שכתב שמ"ע לדרוש את העדים וכו' ולהרבות בשאלתם וכו' איתא בפרק היו בודקין (סנהדרין דף מ') ובפרק זה יתבאר:

וצריכין הדיינין וכו'. משנה בסנהדרין פרק ה' שם היו בודקין אותם בשבע חקירות באי זה שבוע ובאי זו שנה וכו' העובד ע"ז את מה עבד ובמה עבד.

ומה שכתב אפילו אמר היום הרגו וכו' או אמש הרגו. פלוגתא דרבי יוסי ותנא קמא שם בברייתא ופסק כת"ק:

הלכה ה

החקירות והדרישות וכו'. משנה שם מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטלה בדיקות אחד אומר איני יודע אפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת ואמרינן בגמ' (דף מ"א:) דהיינו טעמא דבחקירות אמר אחד אינו יודע עדותן בטלה דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות אבל בדיקות אפילו אמרו כולן אין אנו יודעים עדות שאתה יכול להזימה

היא שהזמה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך עמנו הייתם גבי בדיקות ועוד שם במשנה כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים:

פרק ב

הלכה א

מה בין חקירות וכו'. כבר נתבאר בסוף פ"א:

ובזמן שהם מכחישין זא"ז אפילו בבדיקות עדותן בטלה. משנה שם אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה ואע"ג דאמר רב חסדא אחד אומר כליו לבנים ואחד אומר כליו שחורים הרי זה נכון הא איתותב ואע"ג דשני לא שבקינן פשטא דמתניתין וניקום ונסמוך אשינויי ועוד דהא אמרינן בפרק זה בורר (סנהדרין דף ל':) דרבא פליג עליה דרב חסדא וודאי דהלכתא כוותיה לגבי רב חסדא דהא בתרא הוא. וכתב הראב"ד וכן העד השני וכו' עד הרי עדותן בטלה א"א טעה בזה כי הבדיקות אם אמר איני יודע אין עדותן בטלה עכ"ל. ואני אומר שלא טעה בכך אלא שהוא ז"ל סובר שהכוונה בכלי שבידו הוא מכלל החקירות וכמבואר בדבריו בפרק שקודם זה. אבל אי קשיא על דברי רבינו הא קשיא שכתב בפ"א ומכלל החקירות יתר על השבע השוות בכל שאם העידו עליו שעבד ע"ז וכו' ומנ"ל הא דהא בין חקירות בין בדיקות מדאורייתא נינהו וטעמא דחקירות פסלי כשאומר איני יודע נתבאר בפרק היו בודקין משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ובשלמא בשבע חקירות השוות בכל העדים נזומין על ידן אבל במ"ש רבינו שהם מכלל החקירות אם אמר איני יודע למה עדותו בטלה הא אין העדים נזומין על ידן וצ"ע. ותמהני על סמ"ג שכתב יתר על השבע היו חוקרין אותן וכו' הדברים האלה נקראים בדיקות ולא הזכיר סברת רבינו:

הלכה ג

היו העדים מרובים וכו'. משנה שם (דף מ') מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטלה בדיקות אמר עד אחד איני יודע אפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת ואמר בגמ' (דף מ"א:) מאי אפילו שנים אומרים פשיטא כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת ואסיק רבא דהכי קאמר אפי' בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת פירוש אם יש שלשה עדים.

ומה שכתב אבל אם הכחיש וכו', מדקתני סיפא דמתני' אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה ומשמע דקאי אכל מאי דאתמר ברישא דהיינו כשהם שלשה עדים:

הלכה ד

עד אחד אומר ברביעי בשבת וכו'. משנה שם אחד אמר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת שזה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע בעיבורו של חדש אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטילה והא דעדותן קיימת דוקא בשכיוונו ביום מימי השבוע שאל"כ הא מתכחיש ביומי השבוע ופשוט הוא:

בד"א עד חצות וכו'. מימרא דרב אסי אמר ר' יוחנן שם (דף מ"א:):

הלכה ה

אמר האחד בשלשה והשני וכו'. משנה שם:

אמר עד אחד בשתי שעות ביום וכו' עד עדותן בטלה. גם זה משנה שם ואע"ג דפלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא הלכה כתנא קמא דאמר הכי. ומיהו איכא למידק דאמרינן בפרק אור לארבעה עשר (פסחים דף י"ב) דלת"ק אדם טועה בשתי שעות חסר משהו והיאך כתב רבינו שדרך האדם לטעות שעה אחת שהוא דלא כמסקנא דגמ' ועוד דקשיא דידיה אדידיה דמתחלת דבריו משמע שאין אדם עשוי לטעות יותר משעה אחת וממ"ש בסוף שאם הוא אמר בשלשה והשני אמר בה' עדותן בטלה משמע הא אם השני אמר בד' וחצי עדותן קיימת וי"ל שמה שכתב שדרך האדם לטעות שעה אחת רוצה לומר בין השעה השניה לשלישית או בין שעה ג' לד' פירוש שדרך אדם לטעות כשעומדין בשעה שלישית קורין אותה שניה וטועין מתחלת השניה עד סוף השלישית וכן בין ג' לד' שטועה משניה לג' ואפי' שהראשון יאמר שעה שניה והשני אמר שעה שלישית נאמן שהראשון כוונתו היתה על תחלת שעה שניה והשני לסוף שלישית אפילו הכי עדותן קיימת דעביד איניש למיטעי בין שעה אחת לחבירתה ואפילו בכל הכמות של השתי שעות ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת שהשניה קורא ג' או הג' שניה מפני זה קורא אותה רבינו טעות שעה אחת ואף אם הזמן טעות ב' שעות חסר משהו כמו שהעלו בגמ' ולפיכך דקדק רבינו בלשונו ולא כתב שדרך העם לטעות שעה אחת אלא כתב שדרך העם לטעות בשעה אחת שר"ל הוא טועה בשם השעה וזה הטעות יפול מתחלת שעה אחת עד סוף שעה אחרת. והרב הדיין ה"ר משה ן' אלאשקאר ז"ל כתב רבא אית ליה בפרק אור לי"ד דלדברי ר"מ אדם טועה שתי שעות חסר משהו ולדברי ר' יהודה אדם טועה ג' שעות חסר משהו וידוע שהרמב"ם פסק כר"מ משום דסתם מתניתין כוותיה וא"כ

צריך ליישב לשון הרמב"ם דהא דקאמר שדרך העם לטעות בשעה רוצה לומר שיעמוד בשעה אחת ויטעה בשעה שלפניה או שלאחריה דקרי לשניה שלישית או איפכא והיינו טעות שעה אחת אלא דכי דייקינן אפשר שיהיה הטעות שתי שעות כדאיתא התם והרב ז"ל סתים לה סתומי דכפשטה טעות שעה אחת היא וקושטא דמילתא דלא דייקינן בהו בסהדי בכמה בשעה בתחלתה או בסופה כדמסיק בפרק היו בודקין וזה דרך הרב לסתום הדברים ולקרבם אל המושכל עכ"ל:

אמר עד אחד קודם הנץ החמה וכו'. מימרא דרב שימי בר אשי שם (דף מ"ב):

פרק ג

הלכה א

אחד דיני ממונות וכו'. סנהדרין (דף ל"ב) ריש פרק אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישות וחקירות ורמינן עלה מדתניא דדיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה ואמר רב חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין כלומר ומתני' דאורייתא קמי תקנתא ובריית דרבנן בתר תקנתא ורבא אמר מתני' דהכא בדיני קנסות ואידך בהודאות והלואות כלומר תרווייהו בתר תקנתא דרבנן ומתני' בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת ורב פפא אמר אידי ואידי בהודאות והלואות כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה פירוש לא בשיודעים בו שהוא מרומה דא"כ חייב לסלק עצמו ממנו וכמו שכתב רבינו פרק כ"ד מהלכות סנהדרין וזה

שכתב וכן אם ראה הדיין שהדין מרומה וחשש לו כלומר חששא בעלמא לא שיודע כן בודאי וסובר רבינו דהני תלתא אמוראי מר אמר חדא ומר אמר חדא ובענין דינא לא פליגי וכמו שפירשתי דכולהו סברי דהודאות והלוואות לא בעו דרישה וחקירה ודיני קנסות בעו דרישה וחקירה ובדין מרומה כ"ע מודו דברייתא הוא פרק שבועת העדות:

הלכה ג

ואם הכחישו העדים זה את זה בבדיקות וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף ל':) אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשירה בדיני ממונות משמע הא בחקירות עדותן בטלה ומפרשי נהרדעי הכחשה דבדיקות אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפי ואוקימנא כר"ש בן אלעזר דאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שב"ש אומרים נחלקה עדות וב"ה אומרים יש בכלל מאתים

מנה וידוע דהלכה כב"ה ובפ' חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"א:) עבד רב יהודה עובדא כב"ה ואליבא דרשב"א ואמרינן נמי בפ' זה בורר (סנהדרין דף ל"א) אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתא לקמיה דרבי אמי וחייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מגו חביתא דמשחא כמאן כרשב"א אימור דאמר רשב"א היכא דיש בכלל מאתים מנה כה"ג מי אמר לא צריכא לדמי כלומר דזה אומר בפני הודה לו דמי חבית יין וזה אומר דמי חבית שמן דתרווייהו מסהדי אדמי חבית יין אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה א"ר חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן. וי"ל דהב"ע כגון שאדם יכול לראות שתי הדיוטות הא לאו הכי אין מצטרפין דהוה ליה מכחישין זה את זה בחקירות ואפי' בדיני ממונות פסילי וכמו שנתבאר בסמוך וכ"כ הפוסקים:

הלכה ד

דין תורה שאין מקבלין עדות וכו'. בפרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ח) תנן מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים וכו' והם עושין לו קיומו ובב"ק פרק הגוזל קמא (דף פ"ח) גבי שורף שטרותיו של חבירו פרכינן אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה (כתיב) בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעליא וקשה היכי מצו כתבי הא ביבמות פ' ד' אחין (יבמות דף ל"א:) אמרינן דהיינו טעמא דלא כתבינן זמן כשמקדש בשטר משום דאית לן לאנוחי גבי סהדי וזמנין דלא דכירי וחזו בכתבא ואתו ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם והתוספות האריכו בישוב קושיא זאת בפ"ב דכתובות ופ"ג דבתרא ופרק ארבעה אחין ועיין בהרי"ף פ' ד' אחין ומדברי רבינו למדנו תירוץ יפה דאה"נ דדין תורה מפיהם ולא מפי כתבם בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות ורבנן הקילו בדיני ממונות כדי שלא תנעול דלת בפני לוין וההיא דפ' ד' אחין דהוי דיני נפשות לא מצו מסהדי דאוקמוה אדין תורה וההיא דהגוזל דמצו מסהדי בדיני ממונות היינו מדרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוין ולכן בקנסות ומכות וגלות דלא שייך נעילת דלת אין דנין על פי כתב ידן והר"ש בר צמח כתב שאין דברי רבינו מכוונים דודאי עדים החתומים בשטר כשרין ומקרא מלא דבר הכתוב (ירמיהו ל"ב:מ"ד) שדות בכסף יקנו וחתום עכ"ל. ואני אומר דאי מהא לא קשיא דהאי קרא דברי קבלה הוא ולא דבר תורה אך קשה לי דאמרינן בכמה דוכתי מהם סוף פרק ב' דכתובות (דף כ"א) כיון דקיום שטרות דרבנן הימנוה רבנן בדרבנן אלמא דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ולא בעי קיום וצ"ע:

הלכה ה

כל עד שנחקרה עדותו וכו'. בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל"א:) משנה השביע עליהם חמש פעמים לפני ב"ד וכפרו אינם חייבים אלא אחת אמר רבי שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולים לחזור ולהודות ובכל דוכתא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ובתוספתא דסנהדרין יכולים לחזור בהם עד שיחקר עדותם בב"ד נחקרה אין יכולים לחזור בהם ובתוספתא ריש פרק שני דכתובות ובירושלמי פ"ב דכתובות עדים שהעידו לטמא ולטהר לרחק ולקרב לאסור ולהתיר לפטור ולחייב עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרו מבודין היינו הרי אלו נאמנין משנחקרה עדותן בב"ד אמרו מבודין היינו אינן נאמנים.

ומ"ש אפילו נתן טעם לדבריו. מפורש בפרק נגמר הדין דאי הדרי בהו סהדי אע"ג דקא יהבי טעמא למלתייהו קרינן בהו כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

ומ"ש רבינו כל עד שנחקרה עדותו וכו' אינו יכול לחזור בו כללו של דבר וכו'. נראה דדוקא כשהעיד בב"ד אינו יכול לחזור אבל אם שאלוהו על עדותו ואמר איני יודע יכול לחזור ולהעיד ולישנא דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד הכי דייק דהיכא דהגיד בתחלה כלומר שאמר עדותו אינו חוזר ומגיד אבל כל שאמר שאינו יודע לא מיקרי מגיד ואם נתן אמתלא למה אמר בתחלה איני יודע נאמן ועוד דכשהעיד כבר אם עתה חוזר בו אע"פ שיטעון מפני פחדו עשיתי או משום טענה אחרת אינו נאמן דהא משוי נפשיה רשיעא דאסהיד שקרא והיינו טעמא דכשהשביעם בפני ב"ד אינם יכולים לחזור ולהעיד דמשוו נפשייהו רשיעי אבל כי אמר איני יודע לא משוי נפשיה רשיעא דיכול לומר מפני הפחד אמרתי איני יודע דהיינו שב ואל תעשה וראיה מדאמרינן בפרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ט:) ובפרק שני דכתובות (דף כ"ז:) מרי בר איסק אתא ליה אחא מבי חוזאה א"ל פלוג לי בנכסי דאבא א"ל לא ידענא לך אתו לקמיה דרב חסדא וכו' א"ל להההוא דאתא אייתי סהדי דאחוה את א"ל אית לי סהדי ומסתפו מיניה דגברא אלמא הוא א"ל לדידיה זיל אייתינהו את דלאו אחוך הוא א"ל דינא הכי המע"ה א"ל הכי דאיננא לך ולכל אלמי חבירך השתא נמי אתו ומשקרי תרתי לא עבדי ומשמע מפירש"י דהכי קאמר חדא דשתקי מלהעיד האמת וחדא דמסהדי שיקרא לא עבדי הרי שאמרו שם דאשמא לא יעידו מפני פחדו של זה חיישינן אבל לשמא יעידו שקר לא חיישינן וטעמא כדפרישית ועוד דאם לא כן למה ליה למתני' למינקט השביע עליהם חמש פעמים בפני ב"ד וכפרו אינם חייבים אלא אחת דמשמע דאפילו בפעם ראשונה השביעם ופטור דקתני חוץ משבועה ראשונה לינקוט תבעם בפני ב"ד וכפרו וחזר ותבעם חמש פעמים והשביעם

פטור אפילו משבועה ראשונה דהא אינו יכול לחזור ולהודות אלא ודאי כדאמרן ולזה נוטה דעת הר"ן בפרק שבועת העדות. ואין להקשות ממה שדקדקתי בראש הלכות אלו מלשון רבינו דהעד מצווה להעיד בב"ד דוקא משום דכיון שאמר איני יודע שוב אינו יכול להעיד דהתם בשאינו נותן אמתלא אלא אומר אז לא רציתי להעיד ועכשיו אני רוצה והכא כשנותן אמתלא לדבריו וכמו שכתבתי.

ומה שכתב וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי הוא ממאי דאמרינן בפ"ב דכתובות דעדים האומרים תנאי היו דברינו למעקר סהדותייהו קמא אתו כלומר וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אלא דהתם מהימני משום דאין כתב ידם יוצא ממקום אחר והוה ליה כאילו עדיין לא השלימו עדותן וכיון שאין דברים אחרונים סותרים לראשונים לגמרי נאמנים אבל הכא שכבר נחקרה עדותן וגמרו דבריהם ועתה באים לחזור ולומר תנאי היה הוו להו חוזרים ומגידים ולא מהימני:

הלכה ו

עדים החתומים על השטר וכו'. פרק שני דכתובות (דף י"ח:) משנה העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר אינן נאמנין ואמרינן בגמ' דאם כתב ידן יוצא ממקום אחר אפי' אמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אין נאמנים משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואמר רמי בר חמא לא שנו היכא דאין כתב ידן יוצא נאמנים אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנים מאי טעמא לפי שאין [אדם] משים עצמו רשע:

הלכה ז

וכן אם אמרו אמנה היו דברינו וכו'. שם (דף י"ט) א"ר יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן פירש"י לא לוה כלום אלא כתבו ומסרו למלוה שאם יצטרך ללוות ילוה והאמינו שלא יתבענו אא"כ מלוהו ואוקמה רב אשי בדקאמרי עדים ודאין כתב ידם יוצא ממקום אחר והיינו טעמא דלא מהימני כדרב הונא דאמר אסור לאדם שישהא שטר פרוע בתוך ביתו משום שנא' ואל תשכן באהליך עולה ואמר רב ששת בריה דרב אידי שמע מינה עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין מאי טעמא כיון דעולה הוא אעולה לא חתימי:

הלכה ח

אמרו העדים שטר מכר זה וכו'. שם אמר רב נחמן אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו אין נאמנין מר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו נאמנין מאי טעמא האי ניתן ליכתב והאי לא ניתן ליכתב ופסק רבינו כמר בר רב אשי דבתרא הוא וכן פסק הרי"ף והרא"ש ז"ל ופירוש ניתן ליכתב לדעת רבינו דשטרא מיהא מהני דכי מבטלי זביני מחמת מודעא צריך המוכר להחזיר הדמים שקבל כמ"ש בשטר וא"כ אפי' בשכתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנין דלא עקרי סהדותייהו לגמרי דאכתי מהני לאהדורי זוזי אפומא דההוא שטרא אי נמי דהאי ניתן ליכתב קאי אמודעא שבידם לכתבה ולכתוב זמנה קודם שטר המכר דאותו יום עצמו ואם כן אפילו כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנין שאין אנו חוזרים ומגידים שעדיין לא הגידו כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה ולא דמי לאנוסים היינו מחמת נפשות אבל לרש"י שפירש דניתן ליכתב להציל אנוס מיד אונסו צריך לומר דדוקא בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אבל בשכתב ידם יוצא ממקום אחר לא דאע"ג דניתן ליכתב מהאי טעמא כי אמרו אנוסים היינו מחמת נפשות כל שכן דניתן ליכתב ואפי' הכי כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אינם נאמנים משום דעקרי לסהדותייהו והוו להו חוזרים ומגידים:

הלכה י

(ט-י) **אמרו על תנאי היה וכו'**. שם בעא מיניה רבא מרב נחמן עדים שאמרו תנאי היו דברינו פירש"י על תנאי מכרה לו שיעשה לו כך וכך ולא ראינו שקיים לו תנאו וזה אומר לא קיים לי ואינו מכר מהו אמר ליה כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו זילו קיימו תנאייכו וחותו לדינא. עד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי א"ר פפא תרוייהו בשטרא מעליא קא מסהדי והאי דקאמר תנאי הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע א"ה אפי' תרווייהו נמי אלא אמרינן הנך למעקר סהדותייהו אתו האי נמי למעקר סהדותיה אתי פירש"י למעקר סהדותייהו אתו לומר לא חתמנו אלא על מנת שיתקיים התנאי וכיון דתנאי מילתא אחריתי היא מהימני דעדות בפני עצמו הוא חד נמי כיון דאית לן למימר דמילתא אחריתי היא ושטרא ממילא מיעקר אשתכח דאין בשטר חתום אלא עד אחד. ודע שרבינו האי ז"ל וכת אחת של ראשונים פירשו דאפי' בשכתב ידם יוצא ממקום אחר עסקינן וכת אחת מן האחרונים כתבו כדברי רבינו והכריע הרמב"ן כדבריהם וטענת שתי הכתות הלא הם כתובים על פירוש הר"ן פ"ב דכתובות:

הלכה יא

גם בדיני ממונות אין מקבלים עדות אלא בפני בעל דין וכו'. לפי שלמעלה חילק בין דיני ממונות לדיני נפשות אמר שבדין זה אין חילוק שגם בדיני ממונות אין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ודין זה הנה הוא בבבא קמא פרק בתרא (דף קי"ב:) אמר רב אסי אמר רבי שבתי מקבלים עדים שלא בפני בעל דין תהי בה רבי יוחנן וכי מקבלים עדים שלא בפני בעל דין פירוש משום דאמר קרא והועד בבעליו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו קבלה מיניה רבי יוסי בר חנינא כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא וכו'. אמר רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו (הלה) עומד וצווח ואי אמר קבעו לי זמנא עד דמייתינא סהדי ומרענא לשטרא קבעינן ליה וכתוב בגי' דאם עברו וקבלו עדים שלא בפני בעל דין לא עשו כלום דהוו להו טועים בדבר משנה דחוזר וכן נראה מדקדוק דברי רבינו שכתב גם בדיני ממונות משמע שבדיני ממונות נמי אם קבלו עדות שלא בפני בעל דין לא עשו כלום כמו בדיני נפשות וכתבו התוספות (בד"ה ושלחו לו) דמשמע דבעינן שלחו לו ולא בא בהדי עדיו חולים או מבקשים לילך למדינת הים מדלא קאמר או שלחו לו כדקאמר או שהיו עדיו חולים אבל בעל נמוקי יוסף כתב מדלא קאמר או ששלחו לו דקדקו המפרשים ז"ל דקאי אדסליק מיניה שאם היו עדיו מבקשים לילך צריך להודיע לו שיבא קודם שיקבלו כיון שיש שהות ואם לא בא מקבלין עדותן שלא בפניו ואין סברא לומר דקאי נמי אהוא חולה או עדיו חולים דכיון שהדבר נחוץ ודאי מקבלים ואין צריך לשלוח לו דאם לא עכשיו אימתי דסתם חולים לסכנה חיישינן להו עכ"ל. ולפי דבריו אפשר לומר נמי דהוא הדין אם היה במקום רחוק והיו עדיו מבקשים לילך למדינת הים דאין אומרין נמתין עד שישלחו לו דהא בין כך ובין כך ילכו העדים וכתב הר"ן ז"ל פרק אלמנה נזונת גבי מוכרת שלא בבית דין צריכה שבועה דנתבע המביא עדים לפטור עצמו מקבלים אותן שלא בפני בעל דין ורבינו כתב הדברים כמו שכתובים בגמרא ואין בדבריו הכרע והא דמקיימין השטר שלא בפני בעל דין פירשה רש"י ז"ל דמיירי בגוונא דההיא דלעיל דהיינו כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים וכו' הא לאו הכי אין מקיימין אבל דעת התוספות והרא"ש ז"ל כדעת רבינו לומר דאפילו בדליכא חדא מהני גווני מקיימין והיינו טעמא דכיון דקיום שטרות דרבנן משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין לא החמירו חכמים בו כמו בקבלת עדות שהוא של תורה דבעינן בפני בעל דין ואם יש לו עדים שיעידו שהוא מזוייף או שיעידו שהעדים פסולים היו קודם שחתמו בשטר יפסול ואין מבטלין השטר וקיומו:

הלכה יב

כל מי שיש לו ראיה בעדים וכו'. מההיא דמרי בר איסק (בכתובות דף כ"ז:) שהבאתי לעיל בפ' זה אגב גררא דאמר ליה רב חסדא לאיתויי סהדי וא"ל איהו דינא הכי המע"ה ואמר ליה הכי דאיננא לך ולכל אלמי דחברך וכתבו התוספות דהכא ב"ע שאמרו לו אותם עדים לא נאמר לך דבר על עדות זו שרגלים לדבר דמסתפו מיניה ומש"ה אמר ליה אייתינהו את ויעידוך שאינו בן אביך או שאין יודעים לך עדות וקאמר אי מסתפו מיניה השתא נמי מסהדי שיקרא או שאינו אחיו או שאין יודעים לו עדות ומשני תרתי לא עבדי חדא שישתקו מלהעיד וחדא שישקרו ויאמרו אין אנו יודעים שהוא אחיו ולפי זה אם אמרו אין אנו יודעים היה מרי בר איסק פטור והכריחם לפרש כן משום דאל"כ לא שבקת חיי דכל אדם שיהיה חייב לחבירו עשיר יאמר עליו שהוא אלמא ואם לא יביא עדים יפסיד אבל מדברי רש"י נראה שאע"פ שהיו אומרים אין אנו יודעים היה מרי בר איסק חייב דאיכא למימר דמסתפו מיניה עד שיעידו כדבריו שכן פירש בהמפקיד (דף ל"ט:) זיל אנת אייתי סהדי דלאו אחוך הוא אותם עדים שיש לו לזה שבאו משם ומכירים בו מי הוא הביאם אתה ויעידו שאינו בן אביך או בקש עדים אחרים א"ל מרי לרב חסדא אי מינאי דחלי מה הועלת סוף סוף אתו סהדי ולא מסהדי אלא כמותי ולא כמותך. תרתי לא עבדי מיראתך יעשו אחת שישתקו אבל שתים לא יעשו לא דיין שישתקו ולא יעידו האמת אלא גם שיעידו שקר עכ"ל. הרי מפורש בדבריו שלא היה מרי בר איסק נפטר עד שהיו מעידים העדים כדבריו לפ"ז אפשר לומר שאפילו אין רגלים לדבר שלא אמרו העדים לא נאמר לך דבר מעדות זו אלא שטוען התובע שבעל דינו אלם ויראים העדים ממנו נחייב לאלם שיביאם הוא ומה שהקשו התוס' דא"כ לא שבקת חיי וכו' אפשר לומר שאין זה דבר המסור לטענת בעל דין לבד אלא גם לראות עיני ב"ד אם הוא אלם כדי שייראו העדים ממנו אם לאו ואפשר שדעת רבינו כן

שכתב ואם ידעו ב"ד שבעל דינו אלם וטען התובע שהעדים מפחדים וכו' כלומר דתרתי בעינן שידעו ב"ד שהוא אלם ושיטעון התובע שהעדים מפחדים ממנו ואם תאמר סוף סוף לא שבקת חיי לאלמי שמאחר שמוחזק באלם יטעון בעל דינו שהעדים יראים ממנו ונמצא האלם מפסיד כל אשר לו יש לומר דכיון דאלמי נינהו יפסידו כל אשר להם וכה"ג דייניו להו עד שישובו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם ואז דייניו להו כשאר אינשי:

פרק ד

הלכה א

עדי נפשות צריכין שיהיו שניהם רואין וכו' עד לפיכך אם נמצאת כת אחת מהן זוממין וכו' שהרי הוא נהרג בעדות הכת השניה. בפ"ק דמכות (דף ו':) היו שנים רואים אותו מחלון זה ושנים רואים אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתם רואים אלו את אלו הרי אלו עדות אחת כלומר וכל עוד שלא הוזמו כולן אין נהרגין ואם לאו הרי אלו שתי עדיות לפיכך אם נמצא אחת מהם זוממין הוא והן נהרגין והשניה פטורה פירוש ההורג נהרג בעדות כת שניה שלא הוזמה והכת שהוזמה נהרגת ע"פ המזימין ואם הוזמה כת שניה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דהא קי"ל הרגו אין נהרגין ואמרינן בגמ' משמיה דרב דעדות מיוחדת פירוש אחד רואהו מחלון זה ואחד מחלון זה ואינם רואים זה את זה פסולה ותניא נמי הכי לא יומת על פי עד אחד להביא שנים שרואים אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואים זה את זה שאין מצטרפין ולא עוד אלא אפילו בזה אחר זה בחלון אחד אין מצטרפין אמר ליה רב פפא לאביי השתא ומה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דהאי קא חזי כולי מעשה והאי קא חזי כולי מעשה אמרת לא מצטרפי בזה אחר זה דהאי חזא פלגא דמעשה והאי חזא פלגא דמעשה מיבעיא אמר ליה לא נצרכה אלא לבועל את הערוה שכמה שרואה כל אחד די ואפי' הכי לא מצטרפי ולכך כתב

רבינו שראהו זה שעשה מלאכה בשבת כלומר שאף ע"פ שיש די בראיית כל אחד לא מצטרפי ואמרינן תו בגמ' אמר רבא אם היו רואים את המתרה או המתרה רואה אותן מצטרפין כך היא גירסת ספרינו אבל מדברי רבינו נראה שהיה גורס היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותן מצטרפין וכך הוא גירסת סמ"ג.

ומ"ש צריכין להעיד כאחד ובב"ד אחד אפשר שהוציאו מדאמרינן בפרק זה בורר (סנהדרין דף ל') ר' נתן אומר (בדיני ממונות) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר (שומעין את דבריו) משמע דבדיני נפשות כולי עלמא מודו דצריכים להעיד כאחד. ומכל מקום נראה לי דגירסת רבינו כך וצריכים להעיד כאחד בבית דין אחד בלא וא"ו ולא כספרינו שכתוב ובבית דין בוא"ו דכיון דמעידים כאחד משום דמקישין הגדה לראיה פשיטא דהוי בבית דין אחד דדוחק לומר דאתו לאפוקי שלא יהיו שני בתי דינין בבית אחד והם שומעים דבריהם כאחד. אחר כך נתיישבתי בדבר ונראה לי לקיים הנוסחא דאתא לאפוקי ממה שכתב לקמן וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה וחזרו והעידו בבית דין אחר יבא אחד מכל ב"ד ויצטרפו וס"ל לרבינו דהיינו בדיני ממונות אבל בדיני

נפשות לא יבא אחד מכל ב"ד ויצטרפו אלא צריך מלבד שצריך שיעידו שני העדים כאחד עוד צריך שאותם שלשה ועשרים שהיו ביחד כששמעו דברי שני העדים שידונו אותם לא שיצטרפו קצת מב"ד זה וקצת מב"ד זה וידונו אותם וסוגיא דשמעתא מוכחא דבדיני ממונות עסקינן דאמרינן (בבא בתרא דף קס"ה:) אליבא דר' נתן לא תיבעי לך וכו' והא ר"נ ות"ק לא איירו אלא בד"מ כמו שיתבאר:

הלכה ב

אבל בדיני ממונות אף על פי שלא ראו אלו את אלו וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף ל') תניא אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד רבי יהושע בן קרחא אומר אפי' בזה אחר זה ואמרינן התם דהלכה כרבי יהושע בן קרחא. וכתב סמ"ג אמנם בפרק השולח משמע דרב אשי סובר כרבנן שמקשה מדבריהם על מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל עד כאן לשונו. ואני אומר שרב אשי לא אמר כן אלא בני הישיבה אמרו על דברי רב אשי הכי נמי מסתברא ונדחו דדילמא כריב"ק ס"ל וא"כ לא משמע מהכא דרב אשי סבר כרבנן ואפי' אי הוה משמע דסבר כרבנן לא הוה שבקינן פסק מפורש דאתמר הכא דהוא דוכתיה משום דיוקא דדוכתא אחרינא ואין לפקפק בזה:

הלכה ג

וכן אם אמר האחד בפני הלוהו וכו'. שם בפלוגתא דאמוראי ואמרינן בסיפא דמילתא נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הלואה בין הלואה אחר הודאה מצטרפין כמאן כר' יהושע בן קרחא ורב דאמר הודאה אחר הלואה הלואה אחר הודאה לא מצטרפי הא איפריך ונראה מלשון רבינו שכתב והשני שהעיד אחר זמן דמשמע העדות היה אחר זמן עדות חבירו אבל הראיה שהלוהו קודם לו היתה שאם עד הודאה אומר שקדם זמן שהודה לו לזמן שאומר העד שהלוהו אין מצטרפין דאמנה דמסהיד האי לא מסהיד האי וק"ל מהא דלעיל ואף על גב דבאחד אומר דמי חבית של יין ואחד אומר דמי חבית של שמן שמצטרפין התם איכא למימר דאמנה חד הוא דמסהדי אלא שהעדים עשויין לטעות בין דמי חבית של יין לדמי חבית של שמן אבל הכא אין אדם עשוי להודות קודם שילוה וכיון שעד אחד אומר שלוה ביום פלוני ועד זה אומר שהודה מקודם הא ודאי שיקרא קאמר. ודע דבהלואה אחר הלואה כתבו האחרונים והביאו הרא"ש בפסקיו דהא דמצטרפין היינו כשזה תובע שני מנים אחד מניסן ואחד מתשרי ויש לו עד אחד על כל אחד מהמנים שאין ביניהם הכחשה אבל אם אינו תובע אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים על כרחך אחד מהם שקר לפי דברי התובע והוא נאמן על עצמו:

הלכה ד

וכן בעת שמעידין בב"ד וכו'. ג"ז שם ואין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו ואמרי' התם דמודה רבי יהושע בן קרחא לרבי נתן וא"כ כיון דקי"ל כר"י בן קרחה ממילא הויא לה הלכה כרבי נתן ועוד דהתם באותו פרק גמ' גמרו את הדבר מכניסין אותן וכו' דחיקנא לאוקומי מתניתין כר' נתן אלמא כוותיה קי"ל ועוד דהא רשב"ג דמתני' דכתובות פ"ב (דף כ"ז:) סובר כר' נתן כדאיתא התם וכן פסק הרי"ף:

הלכה ה

וכן אם היה עד אחד בכתב ועד אחד ע"פ וכו'. בתרא פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ה:) שלחו ליה חברייא לר' ירמיה עד אחד בכתב ועד אחד על פה אליבא דר' יהושע בן קרחה מהו שיצטרפו ושלח להו יצטרפו ומפרש רבינו שהנפקותא היא לשווייה עדות בשטר דאילו למלוה על פה כיון דמכשרינן הלואה אחר הודאה פשיטא דכשרים דמה לי שניהם ע"פ מה לי אחד בכתב ואחד על פה ופירוש ברור הוא ומדקדוק לשון רבינו שכתב שניהם מצטרפין לעשות המלוה בשטר ואינו יכול לומר פרעתי משמע דלא אמרינן שנעשית מלוה בשטר אלא לענין שלא יוכל לומר פרעתי אבל לא לטרוף לקוחות דאע"ג דסתם קנין לכתיבה עומד הני מילי כשנטל קנין בפני שנים אבל הכא שלא נטל קנין אלא בפני אחד לא. והטור כתב בסימן נ"א בשם רבינו שנעשה מלוה בשטר גמור ומה שכתבתי נראה יותר:

הלכה ו

העיד האחד בב"ד זה וכו'. שאלו שם לר' ירמיה אליבא דרבי נתן ושלח להו דמצטרפין:
וכן אם העידו שני העדים בב"ד זה וכו'. גם זה שם שלחו ליה חברייא לר' ירמיה שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד זה מהו שיבא אחד מכל ב"ד ויצטרפו ושלח להו דמצטרפין ופי' רשב"ם שנים שהעידו בב"ד על חתימת יד שני עדים והלכו להם שנים מאותם ג' ב"ד למדה"י דהשתא לא מצו הוו חד ב"ד וחזרו והעידו בב"ד אחר והלכו להם שנים וחזרו העדים בב"ד אחר והלכו שנים ונשתייר אחד מכל ב"ד וב"ד מהו שיבא אותו אחד שנשתייר מכל בית דין ובית דין דהויין שלשה ב"ד ויצטרפו שלשה לקיים השטר בעדותן עד כאן לשונו.
ומ"ש אבל העד עם הדיין שהעידו שני העדים בפניו אין מצטרפין. בכתובות פ"ב ומפרשים התם טעמא משום דמאי דמסהיד סהדא לא אסהיד דיינא ומאי דמסהיד דיינא לא מסהיד סהדא פירוש שהעד מעיד על ההודאה או על הלואה והדיין מעיד שהעידו

בפניו שהודאה או הלואה זו אמת או שקיימו השטר בפניו. וה"ר שלמה בר"ש בר צמח ז"ל כתב בתשובה על זה שכתב רבינו אבל עד ודיין שהעידו שני עדים בפניו אין מצטרפין שהמפרשים פירשו ההיא דפ"ב דכתובות (דף כ"א) בשטר שיש בו קיום ולא הכירו כ"א עד אחד וחתימת דיין אחד שאין לצרף עדותן משום דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי וע"פ דרך זה למדו מכאן דקיום שטרות צריך קיום אבל הרי"ף בפ' גט פשוט פירש בדרך אחר כגון שיש עד בהלואה זו ודיין אחד מעיד שבמושב ב"ד של ג' שהיה הוא אחד מהם באו שני עדים והעידו שזה חייב לזה מנה שאין לצרף עדותן דמאי דמסהיד סהדא לא מסהיד דיינא משמע מפירושו ז"ל דדוקא בעדות ע"פ היא זו ולא בקיום השטר אבל אם היה השטר מקויים שוב אינו צריך קיום והרמב"ם כתבה ע"פ דרכו של הרי"ף א"כ הרי גילה דעתו כאן הרמב"ם שאין קיום ב"ד צריך קיום לפי שהוא בשיטת הרי"ף רבו אמרה ומ"מ כתב דלענין מעשה כיון שר"ח והרמב"ן והרשב"א ז"ל סוברים דמעשה ב"ד צריך קיום הכי נקטינן לענין ממון להקל על הנתבע וכל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא נקטינן הכי להקל על הנתבע כמו שכתבו המפרשים בפ"ק דע"ז וכ"כ הרמב"ן והר"ן בפ' אלו טרפות עכ"ל:

הלכה ז

אע"פ שמצטרפין העדות בדיני ממונות וכו'. בבא קמא פרק מרובה (בבא קמא דף ע':) ובבא בתרא פ' חזקת (בבא בתרא דף נ"ו:) אמרי דרבנן דרשי יקום דבר ולא חצי דבר למעוטי שנים אומרים שערה אחת בגבה ואחת בכריסה ומפרש רבינו גבה וכריסה צד ימין וצד שמאל ואמרינן נמי התם דאחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה הוי חצי דבר וחצי עדות וה"ה לאחד מעיד שאכלה שנה אחת ואחד מעיד שאכלה שנה שנייה ואחד מעיד שאכלה שנה ג' אבל היו שנים מעידים על שנה אחת ושנים על שנה שניה ושנים על שנה ג' משנה שלימה היא בפ' חזקת הבתים דמצטרפין וא"ת מ"ש משנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה ותירץ הרי"ף משום דגבי שלש שנים מגו דמהני סהדותייהו לענין פירות שאכל בשנה ראשונה שחייב לשלם אם לא ימצא עדים יותר מהני להיכא דמצא עדים יותר והוא חזקה והתוס' תירצו דגבי ג' שנים ראו כל מה שהיו יכולים לראות באותה שנה. ומכל מקום מה שכתב

רבינו אבל אם העידה האחת שראתה שתי שערות בצד ימין והעידה שניה וכו' קשיא למאי נפקא מינה דמצטרפין הא כל כת מהן מעידים על דבר שלם ומה הם צריכים לכת השניה דאין לומר דלא סגי בשתי שערות בגבה או בכריסה עד שיהיו שתי שערות בשני המקומות. ולכן אני אומר שהנסחא האמיתית בדברי רבינו היא כמו שמצאתי בספר ישן

וז"ל אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות בצד ימין והעד השני שראה שתי שערות בצד שמאל מצטרפין וכן כל כיוצא בזה עכ"ל כך היא נוסחת דפוס ווינציא. ועכ"ז צריך עיון מנא לן דמצטרפין הא הויא לה עדות מיוחדת ונהי דלדיני ממונות כשר לדיני נפשות פסול כדאיתא פרק קמא דמכות ונתבאר בראש פרק זה ודין זה דשתי שערות בדיני נפשות שייך דהיינו לענין עונשין ולענין גיטין וקדושין א"כ אמאי מצטרפין. ונ"ל דנ"מ לענין אי חשבינן ליה כגדול לענין מקח וממכר או לענין אם עדותו עדות אבל לענין דיני נפשות בעינן ששני העדים יראו השתי שערות עצמם שבצד אחד שראה חבירו והכי מוכח לשון רבינו דבדיני ממונות עסיק שתחלת דבריו אע"פ שמצטרפין העדים בדיני ממונות ולמד רבינו כן מכיון דקי"ל דעדותן מצטרפין אע"ג דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי כמו שנתבאר:

פרק ה

הלכה א

אין חותכין דין מן הדינין וכו'. פשוט בהרבה מקומות בגמרא מהם שבועות פרק שבועות הדיינין לא יקום עד אחד באיש (אין לי אלא בדיני נפשות בדיני ממונות מנין ת"ל לכל חטאת):

הלכה ב

בשני מקומות האמינה תורה עד אחד בסוטה וכו'. משנה פ' מי שקנא לה (דף ל"א) אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה:

ובעגלה ערופה וכו'. פרק בתרא דסוטה (דף מ"ז) עד אומר ראיתי את ההורג ועד אומר לא ראית היו עורפין ואמרינן בגמ' דאי לא הוה מכחיש ליה הוה מהימן ומייתי לה מקרא:

וכן מדבריהם בעדות אשה וכו'. יבמות פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ז:) משנה עד אחד אומר מת ונשאת ובא אחר ואמר לא מת הרי זו לא תצא ופירש בגמ' דה"ק עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהיתרה הראשון אלמא דע"פ עד אחד מתירין אותה ובהדיא תנן בסוף שהוחזקו להיות משיאין ע"פ עד אחד:

הלכה ג

ומ"ש וכל מקום שעד אחד מועיל אשה ופסול כמו כן מעידים. בסוף יבמות (דף קכ"ב) תנן שהוחזקו להיות משיאים ע"פ ע"א ע"פ עבד או ע"פ שפחה ובפרק בתרא דסוטה (דף מ"ז) תנן אשה אומרת ראיתי את ההורג ואשה אומרת לא ראית היו עורפין והא אוקמוה דאילו לא הוות מכחשא לה לא היו עורפין:

חוץ מעד אחד של שבועה וכו'. איני יודע מהיכן הוציא רבינו דין זה אם לא מדאמרינן לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה משמע דבראוי לעדות עון וחטאת בצירוף אחר עסקינן:

ע"פ שנים עדים וכו' עד או כשחטף חפץ מידו. משנה פ"ק דמכות (דף ה:) קרובה ללשון רבינו:

ומ"ש בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות. באותה משנה סובר רבי כך ור' יוסי פליג עליה ופסק שמואל כר' יוסי ור"נ כרבי וידוע דהלכתא כוותיה בדיני ואע"ג דשמואל רביה הוה מ"מ הלכה כר"נ דהא רבינא דהוא בתרא מוקי בפ"ק דסנהדרין (דף ט':) ר"מ כרבי יוסי ורבנן כרבי אלמא הלכה כרבי ס"ל:

הלכה ה

וכיצד בודקין את הדבר וכו'. שם (דף ו') היכי אמרינן להו פירוש לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למחזי אתו מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש ודעת רבינו לפרשה כפשטה דהיינו דאמרינן להו מתחלה כשראיתם העדות נתכוונתם להעיד או לראות הדבר וכפירש"י ורשב"ם.

ומ"ש במה דברים אמורים ופה יש חסרון לשון בספר הדפוס וכ"כ בספר מוגה אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדותן כולה בטלה בד"א כשהיה בהן קרוב או פסול אבל אם כולם כשרים אחד שנתכוון להעיד או שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וכיון עדותו והיה שם התראה חותכין הדין על פיו בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות, וכן דעת הרא"ש בתשובה:

הלכה ו

שטר שהיו עדיו מרובים וכו'. דעת רבינו בזה כדעת הרי"ף בשם גאון פ"ק דמכות (דף ו') ופרק ב' דגיטין (דף י"ח:) אמרינן חתום בתחילה פי' בשנים הראשונים קרוב או פסול אמרי לה כשר דתנאי הוא ואמרי לה פסול משום דאתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא ופסק רבינו בפ' תשיעי מהל' גירושין כלישנא בתרא דפסול ונתן ז"ל שם טעם למה בשטרות פסול ובגיטין היה כשר אילולי שגזרו משום שאר שטרות משום דבגיטין עיקר הדבר בהם עדי מסירה שאפילו חתום בעדים צריך ליתנו לה בפני עדים וכיון דאיכא עדי מסירה לא נחוש לעדי חתימה אבל השטרות אע"פ שכשרים בעדי מסירה מכל מקום אין כ"כ עיקר בהם עדי מסירה כמו בגיטין והא דתניא בבתרא ריש פ' גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ב:) היו ארבעה או חמשה חתומים על השטר ונמצאו שנים הראשונים קרובים

או פסולים תתקיים העדות בשאר מפרשה רבינו כשאין שם עדים שישבו כלם לחתום וההיא דגיטין בשיש עדים שישבו כלם לחתום וסובר רבינו דשנים ראשונים לרבותא נקטיה אע"פ שנראה יותר שהם עיקר העדות וכל שכן אם נמצאו אמצעים או אחרונים קרובים או פסולים דתתקיים העדות בשאר. ואם תאמר כיון דלא פסלינן בגיטין משום שאר שטרות אלא כשהפסול חתום בתחלה משמע דבאמצע או בסוף כשר בין בגיטין בין בשאר שטרות ואם כן כך היה לו לרבינו לכתוב שטר שהיו עדיו מרובין ונמצא אחד משנים הראשונים קרוב או פסול יש לומר דלעולם בשטרות בין בתחלה בין באמצע בין בסוף פסולים אם ישבו כולם לחתום אבל בגיטין כיון דמשום גזירה דשטרות הוא דוקא כשחתומים בתחלה פסלינן להו משום דאתו לאחלופי שנראה שהם היו עיקר החתימה אבל כשהם באמצע או בסוף מימר אמרי שנים הראשונים חתמו לשם עדים והשאר למלויי בעלמא ולא אתו לאיחלופי ואע"ג דקי"ל עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי ואם כתב ידם יוצא ממקום אחר אינן נאמנין לומר אנוסים היינו הכא אם היו קיימים היו נאמנים לומר אם כולם ישבו לחתום אם לאו משום דאתרע שטרא שחתומים בו קרובים או פסולים:

הלכה ח

כל עד שהעיד בדיני נפשות וכו'. פרק היו בודקין תנן אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות וכו' משתקין אותו ובפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ג:) דרשי ליה מועד אחד לא יענה בנפש למות ומשמע לרבינו ששיעור הכתוב כך הוא ועד המעיד למות לא יענה בנפש ואפשר דבשום מקום דרשו ליה הכי ואף על גב דשיעור הכתוב כך הוא סוף סוף אייתר למות דמועד לא יענה בנפש שמעינן דבדיני נפשות איירי דוקא ולמות אייתר לכדתניא התם מנין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו ואם אמר יש לי ללמד עליו חובה אין שומעין לו:

שאין עד נעשה דיין אפילו בדיני ממונות. בבא קמא פרק החובל (בבא קמא דף צ' ע"ב) אמרינן ההוא גברא דתקע לחבריה אתא לקמיה דרבי יהודה נשיאה אמר ליה הא אנא הא רבי יוסי הגלילי זיל הב ליה מנה צורי ושיילינן התם מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי אילימא הא אנא דחזיתיך הא רבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי וכו' למימרא דעד נעשה דיין והתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשים עדים ומקצתם נעשים דיינים דברי רבי טרפון רבי עקיבא אומר כלם עדים הם ואין עד נעשה דיין עד כאן לא קאמר רבי טרפון אלא דמקצתם נעשים עדים ומקצתם נעשים דיינים אבל עד נעשה דיין פירוש לדון על פי ראייתו לא קאמר כי תניא ההיא כגון שראהו בלילה פירש"י

ולמחרת כשבאים לדין אין דנין אלא על פי שמועה לפיכך צריך למקצתו להעיד ואם אין שם אלא שלשה צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין על פי הראיה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה נשיאה כרבי טרפון סבירא ליה ואיבעית אימא הכי קאמר ליה הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי הא סהדי דמסהדי בך זיל הב ליה ומכיון שהביאו ראיה מפלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא להההוא גברא דהוה חייב מנה צורי שמע מינה דלא שאני לן בין דיני נפשות לדיני ממונות דבכולהו אין עד נעשה דיין פירוש עד שהעיד כבר אבל אם לא העיד מעידין בפניו ודן אפילו בדיני נפשות וכרבי טרפון ופוסק רבינו כרבי טרפון אי משום דכי אמרינן הלכה כרבי עקיבא מחבירו אבל לא מרבו ורבי טרפון רבו היה וכמאן דאמר הכי בהכותב ועוד דלחד תירוצא רבי יהודה נשיאה כרבי טרפון סבירא ליה וכיון דקיימא לן כרבי טרפון לא תיקשי לן מההיא דבפרק שני דמכות שכתבו המפרשים דההיא רבי עקיבא אמרה אבל אנן דקיימא לן כרבי טרפון אפילו בדיני נפשות עד שראה ולא העיד דן וכמו שכתבתי והראיה שרבינו סובר דדוקא אם העיד אינו דן אבל אם לא העיד דן שכתב בתחלת הבבא כל דיין שהעיד בדיני נפשות וכו' אבל לא ימנה וכו' משמע דוקא העיד אבל לא העיד לא:

הלכה ט

במה דברים אמורים בדבר שצריך עדים מן התורה וכו'. פרק שני דכתובות (דף כ"א:) עד נעשה דיין בדרבנן ובפ"ק דגיטין (דף ה':) בפני כמה נותנו רבי יוחנן אמר בפני שנים דסבר שליח נעשה עד ועד נעשה דיין:

פרק ו

הלכה א

כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם וכו'. בסוף פרק שני דכתובות (דף כ"ח) כיון דקיום שטרות מדרבנן הימנוה רבנן בדרבנן:

אף על פי כן אין מקיימין שטרות אלא בשלשה. מימרא דרב נחמן פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ל"ט מ').

ומ"ש ואפילו שלשתן הדיוטות פשוט דהא כתב רבינו בפ"ה מהלכות סנהדרין דלהודאות והלואות סגי בשלשה הדיוטות.

ומ"ש אין מקיימין שטרות בלילה. נתבאר בפ"ג מהלכות סנהדרין:

הלכה ב

באחד מחמשה דרכים וכו'. כל דרכי הקיום הם בכתובות בפרק שני (דף כ' כ"א) ואמרינן התם ש"מ דיינין המכירים חתימת ידי עדים אין צריכין להעיד בפניהם ואע"ג דדחי התם רב אשי ואמר דילמא לעולם אימא לך צריכין לא שבקינן מאי דפשיטא ליה לגמרא משום דחיה דרב אשי וכן פסק הרי"ף:

הדרך השני וכו'. זו בכלל הראשונה היא שאם כשמכירין חתימתן יכולים לקיים כ"ש כשחתמו בפניהם:

הדרך השלישי. משנה שם (דף כ':) זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי צריכין שיצטרף עמהם אחר דברי רבי וחכמים אומרים אין צריכין שיצטרף עמהם אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי וידוע שאין הלכה כרבי מחבריו:

הדרך הרביעי וכו'. בההוא פירקא בכמה דוכתי במשנה ובגמ' (דף כ"ה) מהם אמר רב יהודה אמר רב שנים החתומים על השטר ומת אחד מהם צריכים שנים מן השוק להעיד עליו.

ומ"ש רבינו שאם מתו או שהיו במדינה אחרת. אורחא דמילתא נקט שאם היו שם הם עצמם היו מעידים אבל אה"נ שאם רצו לקיים השטר ע"פ עדים אחרים אע"פ שהם במדינה יכולים והראיה ממ"ש רבינו פ"ג עדים החתומים על השטר וכו' בד"א כשאפשר לקיים השטר שלא מפיהם כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידן ונתבאר בגמ' וכמ"ש שם אלמא שאע"פ שהם במדינה שהרי אומרים אנוסים היינו וכו' יכולים לקיים השטר ע"פ עדים אחרים וכ"ש היכא דלא אמרי מידי:

החמישי שיהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר וכו'. משנה שם (דף י"ח:) כתבתיה בפ"ג העדים שאמרו כתב ידינו הוא אבל אנוסים היינו וכו' אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר אינן נאמנין פירוש במה שאמרו אנוסים היינו ואם אפי' כשאומרים אנוסים היינו בכתב ידם יוצא סגי כל שכן באינם אומרים:

הלכה ג

אין מקיימין את השטר משטרות אחרים. כלומר היינו דוקא כשמקיימין אותו ע"י דמיון החתימה לחתימה אבל היכא דמקיימין החתימה בטביעות עין ליכא למיחש שמא זייף דאם איתא דזייף ניכר היה וכן כתבו התוספות (דף כ' בד"ה דילמא) וכתבו בסמ"ג וק"ל שהרי רבא טעה בחתימתו בפרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ז) ואני אומר שאין זו קושיא דאנן הכי אמרינן דלא שכיח למטעי כשמקיים החתימה בטביעות עין וכשמקיימין ע"י דמיון חתימה לחתימה שכיח למיטעי ולישנא דגמרא הכי מוכח דלא

עסקינן אלא במקיים מתוך שטר אחר דאמרינן בפרק שני דכתובות (דף כ') א"ר אסי אין מקיימין את השטר משטר שקראו עליו ערער אא"כ הוחזק בב"ד אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא (משטר) שתי שדות או משתי כתובות והוא שאכלום שלש שנים ובשופי כלומר בלא ערעור (אמר רב שימי בר אשי) וביוצא מתחת ידי אחר אבל מתחת ידי עצמו לא חיישינן דילמא זיופי זייף זאת היא גירסת הרי"ף והיא גירסת רבינו כפי מ"ש הר"ן וה"פ דר' אסי אמר דשטר שקרא עליו ערער אע"פ ששתק הערער אין מקיימין ממנו אלא א"כ הוחזק בב"ד אבל כל שלא קרא עליו ערער אע"פ שלא הוחזק מקיימין ממנו ואתו נהרדעי לפרושי דכי אמרינן דמקיימין משטר שלא קרא עליו ערער אע"פ שלא הוחזק דוקא בשני שטרות של שתי שדות או שתי כתובות וכו' אבל משטר אחד שלא הוחזק אין מקיימין ונמצינו למדין דבין קרא עליו ערער או לא קרא אם הוא מוחזק בב"ד מקיימין ממנו ובשטר אחד סגי ואם לא הוחזק צריך שני שטרות משתי שדות שאכלום בעליהם שלש שנים בלא ערעור. ולהראב"ד גירסא אחרת וכלל סברתו דלעולם בעינן שני שטרות או שהוחזקו שניהם בב"ד או שאכלום בעליהן שלש שנים בלא ערעור אע"פ שהוחזק בב"ד אי לא קרא עליו ערער אין מקיימין ממנו דאין מקיימין אלא משטר אחד שהוחזק אחר שקרא עליו ערער או משני שטרות אפילו שלא הוחזקו אם אכלום בעליהם שלש שנים בלא ערעור ומה שאמרו נהרדעי שתי שדות או שתי כתובות היינו לאפוקי שטרי הודאות והלואות דאפשר דמזוייפות נינהו ולוה לא ידע בהו כלל אבל משתי שדות כיון שהלוקח אוכל פירותיהם והאחר לא ערער ליכא למיחש למידי וכן שתי כתובות כיון שנשים הללו יושבות תחת בעליהן ולא ידעינן שיש להן כתובות אחרות אלמא לאו שטרי זייפי נינהו. ודע דלרבינו שהטעם שאין מקיימין משטר שיוצא מתחת ידו דחיישינן שמא הוא זייף הכל אם השטר מקויים מקיימין ממנו ואפילו משטר אחד אבל לרש"י שפירש דחיישינן שמא נסתכל בכתב ידן של עדים וכיון וזייף השלישי אפילו אם הם מקויימין כיון שיוצאים מתחת ידו אין מקיימין מהם:

הלכה ד

ב"ד שכתבו במושב שלשה היינו וכו'. נ"ל שהוציאו מדפרכינן בגמ' (דף כ"א) לרב יהודה אמר שמואל דאמר הלכה כחכמים מההוא שטרא שנתקיים בבי דינא דמר שמואל והוה כתיב ביה מדאתא רב ענן ואסהיד אחתימת ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב חנן ומדאתא רב חנן ואסהיד על חתימת ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב ענן אשרנוהי וקיימנוהי כדחזי ואסיקנא דההוא שטרא דיתמי הוה וחש שמואל לב"ד טועים וסבר שמואל דילמא איכא דס"ל כרבי וכו' סבר אעביד רווחא כי היכי דלא מפסדי יתמי ונראה שמפרש רבינו שמן

הדין לא היה צריך לכתוב הדרך שבה נתקיים אלא שחשש שמואל שמא הב"ד שיבא לפניו שטר זה יאמר דילמא ב"ד שקיימוהו טועים היו ולא אחזיקנו במקויים אחר שלא נתברר בו הדרך שבה נתקיים לכן כתב בו הדרך שבה נתקיים וסבר אם אכתוב כרבנן דילמא איכא דס"ל הלכה כרבי וסובר רבינו דמדאמרי' וחש שמואל לב"ד טועים חששא בעלמא היתה ולא מן הדין:

הלכה ה

ולעולם אין ב"ד בודקין וכו'. פ' מצות חליצה (יבמות דף ק"ו) ובתרא סוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח:) בי דינא בתר בי דינא לא דייקי בתר עדים דייקי:

הלכה ו

שלשה שישבו לקיים את השטר וכו'. מימרא דר' זירא בפ"ב דכתובות (דף כ"ב) ג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריכין למכתב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי ואמר רב נחמן בר יצחק ואי כתיב ביה [שטרא דנן נפק לקדמנא] בי דינא תו לא צריך ודילמא ב"ד חצוף הוא כשמואל דאמר דשנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף ואסיקנא דכתיב ביה ואמר לנא רבנא אשי (לאזדקוקי ליה ולקיומיה) וכו' דואמר לנא רבנא אשי תלתא נינהו ואע"פ שלא נראה פירוש זה בעיני רש"י מ"מ כך נראה מדברי רבינו וכתב הר"ן בשם הרא"ה דחד ליתוהי לאו דוקא ולא גרע במותב תלתא מבי דינא ועיקר חידושא דרבי זירא דכיון דלא חתימי ביה אלא תרי צריכי למכתב תלתא דאילו הוו חתימי ביה תלתא לא הוה צריך אבל חד ליתוהי לא מעלה ולא מוריד:

הלכה ז

שלשה שישבו לקיים את השטר וכו'. שם (דף כ"א:) אמר רבי אבא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהם פירוש לומר שהוא פסול עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם משחתמו אין מעידין עליו וחותם ואסיקנא דבערער דגזלנותא עסקינן וקאמרי הני ידעינן ביה דעבד תשובה אבל ערער דפגם משפחה גילוי מילתא בעלמא הוא כלומר ומעולם לא נפסל זה והרי שלשה היו אבל כשמעידים שעשה תשובה הרי פסול היה עד שעה זו שהעידו שעשה תשובה כך פירשו ר"ח והרי"ף שמועה זו גם רבינו נלוה עמם ומשמע מדבריהם שגזלן שעשה תשובה לא מתכשר אלא מעת שהעידו עליו בב"ד שעשה תשובה ולשון רבינו שלא כתב אלא ערער משפחה להכשיר נוטה לדברי הרי"ף שסובר דשנים אומרים לא גזל לא מחתמינן ליה ולא מפקינן ממונא אפומיה וכן כתב בפירוש בפי"ב מאלו ההלכות ושלא כדברי ר"ח שכתב דמוקמינן גברא

אחזקתיה. ודע שרש"י מפרש עד שלא חתמו מעידין חביריו על זה שהוא כשר משחתמו אין מעידין עליו דנוגעים בעדות נינהו שגנאי להם שישבו עם פסול בדין:

הלכה ח

מותר לכתוב הקיום בשטר וכו'. בכתובות פ' הכותב (כתובות דף פ"ה) אמר רב פפי וכו' האי אשרתא דדייני פירוש קיום השטר דמיכתבא מקמי דנחוו סהדי אחתימות ידייהו פסולה משום דמיחזי כשיקרא ואסיקנא התם דליתא אלא כתבינן לה דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן ואע"ג דפ"ב דכתובות (דף כ"א:) מותבינן מדרב פפי דרך הגמ' להקשות אפי' מדבר דלא הוי הלכתא הכי:

ואין הדיינים צריכים לקרות השטר וכו'. כתובות פ' שני דייני גזילות (דף ק"ט) תני ר' חייא אין העדים חותמים על השטר אא"כ קראוהו אבל הדיינים חותמים אע"פ שלא קראוהו וכתב הר"ן דדוקא מה שיש בגוף השטר הוא דאין צריכין לקרות אבל מ"מ צריכים הם לראות מי הם המלוה והלוה כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדים המעידים בפניהם אבל הרשב"א מכשיר בעדי קיום קרובים לדייני קיום ולא נתחוורו דבריו להר"ן בכתובות סוף פרק האשה שנתארמלה:

פרק ז

הלכה ב

(א-ב) **מעיד אדם על כתב קרובו וכו' ואלו מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם**. פ"ב דכתובות משנה (דף כ"ח) ואלו נאמנים להעיד בגדלן מה שראו בקטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי ואמרינן בגמ' והוא שיש גדול עמו כלומר מעיד עמו דכיון דקיום שטרות דרבנן הימנוה רבנן בדרבנן:

הלכה ג

שטר שעדיו ראובן ושמעון וכו'. כתובות פ"ב (דף י"ט:) ת"ר שנים שהיו חתומים על השטר ומתו ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא זה אבל אנוסים היו וכו' הרי אלו נאמנים הא אילו לא אמרו אנוסים היו בשנים שאמרו כתב ידם הוא סגי.

ומה שכתב אבל אם העיד זה על כתב ידי ראובן וכו'. נלמד מדאמרינן התם (דף כ"א) אמר רב יהודה אמר רב שנים החתומים על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו אלמא דלא סגי בחד.

ומ"ש רבינו ואם יש שלישי מעיד על כתב ראובן וכו' פשוט הוא דכיון דשנים יכולים להעיד על חתימות ידי שנים הרי יש כאן שנים מעידים על שתי החתימות:

הלכה ד

אמר הראשון זה כתב ידי וכו'. שם אליבא דרבנן וקי"ל כוותייהו עדים המעידים על חתימת עצמן על מנה שבשטר הם מעידים כלומר שהם כאילו אומרים אנו ראינו המלוה וחתמנו וא"כ כשזה אומר זה כתב ידי יוצא על פיו חצי הממון שאותו המעיד עמו אינו מעלה ואינו מוריד שהרי הוא לבדו נאמן על חתימתו וכשנצטרף עם האחר להעיד על חתימת חבירו חוזר ויוצא רביע הממון על פיו נמצאו שלשת רבעי הממון יוצאין על פי עד אחד ואנן על פי שנים עדים בעינן חצי דבר על פיו של זה וחציו על פיו של זה.
ומ"ש וכן אם העיד אחיו או בנו וכו' מעשה בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף נ"ז) ופסק כן רב אשי מהטעם שכתב רבינו:

הלכה ה

שנים שחתומים על השטר ומת אחד מהן וכו'. מימרא דרב יהודה אמר רב שכתבתי בסמוך:
ומ"ש ואם לא נמצא אלא עד אחד. שם ואי ליכא אלא חד אמר אביי לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא ומקיימי ליה ולא צריך איהו לאסהודי אחתימת ידיה ואזיל איהו והאי ומסהדי אאידך ופירש רבינו לכתוב חתימת ידיה אחספא בפני עדים והדין עמו דאל"כ היאך יכירו שזאת חתימת ידו לשיקיימו השטר ממנו:

הלכה ו

שלשה שישבו לקיים את השטר וכו'. שם (דף כ"א:) מימרא דרב הונא כלשון רבינו ואע"ג דלקבלת עדות בעינן שלשה ואלו השנים בעת שמעידין אין שם אלא דיין אחד אפילו הכי בדרבנן אפי' בשעה שמעידין נעשים דיינים:

הלכה ז

שנים שהיו חתומים על השטר וכו'. ברייתא שם (דף י"ט:) כלשון רבינו.
ומ"ש אלא שמעידים השנים שבשטר וכו'. מסקנא דגמ' שם אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה:

פרק ח

הלכה א

מי שחתם על השטר וכו'. למד רבינו דין זה ממה שאמרו בכתובות פ"ב (דף כ') תנו רבנן כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו ורבי יוחנן אמר אע"פ שאינו זוכרה מעצמו ואמרו בירושלמי רב הונא כרבי דאמר עדים המעידים חתימתם צריכין לצרף עמהם אחר ור' יוחנן כרבנן דאמרי אין צריכין פירוש כשהעדים באים לקיים חתימתן אם זוכרים המלוה ולא השטר אפי' לרבי אין צריך לצרף עמהם אחר ועל מנה שבשטר הן מעידים וכשאין זוכרים המלוה אפי' על ידי השטר אפי' רבנן מודו דצריכין לצרף דאין מעידין אלא על כתב ידם וכי פליגי היינו כשזוכרים המלוה על ידי השטר דלרבנן חשיב זכירה ועל מנה הם מעידים ולרבי לא חשיב זכירה הרי דאליבא דכ"ע כל שלא נזכר על ידי השטר אינו יכול להעיד וגם הרא"ש כתב בפ' הנזכר שמתוך הירושלמי הזה משמע שאם העדים שכחו לגמרי המלוה דאף מתוך ראיית השטר אין זוכרים אותו מודו רבנן דצריכין לצרף עמהם אחר ואין ספק שמ"ש רבינו הרי הן כחרשים וכו' דהיינו דוקא כל זמן שאין עדים אחרים שאם יש שם עד אחד שמעיד על שתי החתימות ודאי דמהני כדמשמע בירושלמי ובזה נסתלקה קושיית הראב"ד:

הלכה ב

אחד הזוכר את העדות וכו'. שם אמאי דאמר רבי יוחנן והוא שזוכרה מעצמו אמר רבא ש"מ מדרבי יוחנן הני בי תרי דידעי סהדותא ומנשי חד מינייהו מדכר חד לחבריה אבעיא להו עצמו מאי ואסיקנא עצמו לא ואי צורבא מרבנן הוא אפי' עצמו ופירש"י עצמו מאי אם בעל דין עצמו מזכירו עד שנזכר מאי ואי צורבא מרבנן הוא העד אפי' עצמו של בעל דין דצורבא מרבנן אי לאו דכי רמי אנפשיה מדכר שפיר לא הוה סמיך אספיקא למיקם ואסהודי אבל רבינו מפרש אי צורבא מרבנן הוא התובע וקשה דבשלמא לרש"י כיון דהעד צורבא מרבנן אי לאו דרמא אנפשיה ואידכר לא הוה מסהיד אבל אם העד אינו תלמיד חכם אף אם התובע תלמיד חכם מאן לימא לן שהעד רמא אנפשיה ואידכר דילמא סמך על דברי התובע והנתבע יחשוב כך והטור כתב לשון זה בשם רבינו ובמקום התובע כתב בעל דין והשתא אפשר ליישבו דאנתבע קאמר שאם היה תלמיד חכם הוא יודע שאין העד מעיד אא"כ זכר ולא יחשוד לעד שאינו זוכר:

הלכה ג

וקל הוא שהקילו וכו'. נראה שיצא זה לרבינו מדאמרי' ביבמות פ' ד' אחין (יבמות דף ל"א:) מפני מה לא תקנו זמן בקידושין אמרינן היכי לינחיה גבי עדים אי דכירי ליתו ולסהדו ואי לא זמנין דחזו כתבא ואתו ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ומשמע ליה דאפי' בזוכרה ע"י הכתב עסקינן התם ומשני דהאי בדיני נפשות הוא דלא מהני ובדיני ממונות הקילו כמו שהקילו לדון דיני ממונות על פי השטר וכמבואר בדברי רבינו פ"ג מהלכות אלו:

הלכה ד

הואיל והדבר כן וכו'. לעיל קאי שכתב שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון הואיל וכן שטר שיצא לב"ד וכו'. וכתב מהר"י קולון בסוף שורש ע"ד שכ"כ בה"ג משמיה דרב יהודאי סהדא דחתים על השטר ואמר אין חתימתי היא אי לא קים ליה ממאי דכתב מהימן ומקשו רבנן קמיה אלא מעתה האי שטרא דקא אתי מעלמא ואוקמו ליה בחתימת ידי סהדי דחתימי עליה היכי מוקמי ליה דילמא אי הוו סהדי הוו אמרי לא קים לן במאי דכתיב ביה והדר להו לכתחלה לא אמרינן אי אמרי אינהו דלא קים להו מהימני עכ"ל:

והראב"ד כתב על דברי רבינו א"א יש מי שאין מורין כן וכו'. ואני אומר דאדרבה כי אמרי אמנה היו דברינו שבאים לסתור השטר אינם נאמנים אבל כשאומרים אין אנו זוכרים עדות זו כיון שאינם באים לסתור השטר איכא למימר אפומא דמאן בעית למיגבא האי מנה אפומא דהני סהדי הא לא דכירי וא"כ אפומא דמאן מגבית להו:

הלכה ה

אחד הכותב וכו'. רש"י והרי"ף פירשו ההיא (דף כ') דכותב אדם עדותו על השטר אם עשאוהו עד בדבר וירא לשוכחו כותבו על פנקסו ומצניעו ומעיד על פיו אפי' לאחר כמה שנים וסובר רבינו דבין היתה אותה כתיבה בשטר או על פנקסו כיון שנזכר אחר שראה הכתב מעיד עליה ואם לא נזכר אע"פ שהעדות כתובה בשטר אינו מעיד עליה ולדידיה לישנא דברייתא דייקא דקתני כותב אדם עדותו על השטר דהיינו שטר ממש ובשאין כתב ידו יוצא ממקום אחר ואין עדים מצויים לקיימו והוא הדין אם נמצא כתוב בפנקסו ונזכר שמעיד אפילו אחר כמה שנים וכו':

וכתב הראב"ד אחד הכותב עדותו על השטר א"א זה אינו ואחר זה כתב א"א אפשר לקיימו וכו'. ואזדא לטעמיה שכתב קודם זה העדים החתומים על השטר אע"פ שאינם זוכרים עדותם דנים על פי השטר וא"כ אם היתה עדותו כתובה בשטר מה לנו ולזכירתו

הא בלא זכירתו גובין בשטר לכך כתב א"א זה אינו וחזר לבקש מציאות שיהא אפשר לקיימו וכתב על מ"ש זה אפשר לקיימו וכו' יש לתמוה איך על ידי שיראה השטר יזכור שנצטווה לתתו למלוה ומפני כך כתב ואין הדעת נוחה בכל זה וכל זה על פי סברתו. אבל לדעת רבינו שאם אין עדי השטר זוכרים עדותם אין גובין על פי השטר אם אין שם עדי קיום כמו שנתבאר בסמוך שפיר שייך למימר אחד כותב עדותו על השטר שהרי צריכין אנו לזכירת העדים אף על פי שיש למלוה שטר:

פרק ט

הלכה א

עשרה מיני פסלות הם וכו'. פסול נשים ועבדים וקטנים בפרק החובל (בבא קמא דף פ"ח) ובסוף פירקא קמא דראש השנה (דף כ"ב) תנן גבי פסולים לעדות דמני התם כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הם אין כשרים לה ובפרק שבועת העדות (שבועות דף ל') יליף מקרא דנשים פסולות לעדות בגיטין פרק ב' (דף כ"ג) משנה הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ועכו"ם.

ומ"ש והרשעים. בפרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ד:) תנן אלו הן הפסולים המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית.

ומ"ש והבזויין. בסוף פירקא קמא דקידושין (דף מ':) אמרו האוכל בשוק וכו' ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין והלכה כיש אומרים.

ומ"ש והקרובים. בפרק זה בורר (סנהדרין דף נ"ג).

ומ"ש והנוגעים בעדותן. פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"ב מ"ג) פרכינן דאמר השותפין מעידים זה על זה אמאי נוגעים בעדותן הם:

הלכה ב

הנשים פסולות לעדות וכו'. בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל') אמרינן ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר כלומר ללמד שאין עדות בנשים ובסיפרי ועמדו שני האנשים נאמר כאן שני ונאמר בעדות על פי שנים עדים מה כאן אנשים אף להלן אנשים מכאן שאין האשה כשרה להעיד. ואיני יודע למה הניח רבינו מלכתוב ראיה זו. והראיה שהביא אינה נוחה לי שהרי כל התורה בלשון זכר נאמרה:

הלכה ג

ואין מוציאין ממון מספק וכו'. מוסכם בכל הגמ' דמספיקא לא מפקינן ממונא וכ"ש דאין עונשין:

הלכה ד

העבדים פסולים וכו'. בפ' החובל (בבא קמא דף פ"ח) מייתי לה מגזלן וקטן או אשה בהצד השוה ואיכא מאן דמייתי לה מדרשה דלא יומתו ודרשה זו שכתב רבינו ליתא התם וצ"ע היכא איתא:

הלכה ה

מי שחציו עבד. זה דבר פשוט דכיון דחציו אינו כשר פסול הוא:

הלכה ו

כל מי שנשתחרר וכו'. גיטין פרק השולח (גיטין דף ל"ט) אמר עולא אמר ר' יוחנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור כלומר יצא לחירות משום דזכה בעצמו וצריך גט שחרור להתירו בבת ישראל וא"כ כיון דאינו בן ברית גמור אין ראוי להעיד:

הלכה ז

הקטנים פסולים וכו'. בבתרא פרק מי שמת (דף קכ"ה:) אמרינן דפחות מבן שלש עשרה אין עדותו עדות משום דבעינן ועמדו שני האנשים וליכא:

ואם הגיע לעשרים שנה וכו'. למד כן ממה שאמרו בפ' יוצא דופן (נדה דף מ"ז) נתבאר בדברי רבינו פ"ב מהלכות אישות וסובר שהוא הדין לענין עדות:

הלכה ח

קטן שהגיע לכלל שנותיו וכו'. דעת רבינו שיש לאיש סימנין מלמעלה וכתב בפ"ב מהל' אישות והשיג עליו הראב"ד וה"ה הניח הדבר בצ"ע:

ובן שלש עשרה וכו'. כתב רבינו ירוחם שכן כתוב בירושלמי ומפרש רבינו דהיינו כשהביא שתי שערות דאי לאו הכי דינו כקטן לכל מילי ובפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ה:) אמר רב הונא בריה דרב יהושע ולעדות עדותו עדות אמר מר זוטרא לא אמרן אלא במטלטלי אבל למקרקעי אין עדותן עדות וכתבו המפרשים דקאי אמאי דאמרינן התם לעיל מהאי מימרא דפחות מבן עשרים אע"פ שהוא בן י"ג שאינו בקי בטיב מקח וממכר אינו מוכר בנכסי אביו וקאמר דלענין עדות עדותו עדות למטלטלים והם הם דברי רבינו ולמדנו מכאן שבן י"ג שהביא שתי שערות ובקי בטיב משא ומתן עדותו עדות אף לקרקע:

הלכה ט

השוטה פסול לעדות וכו'. שהשוטה פסול זה פשוט ומבואר בכמה מקומות.

ומ"ש לפי שאינו בן מצות. צ"ע היכא איתא שהטעם שהוא פסול לפי שאינו בן מצות דבפ"ק דחגיגה תנן הכל חייבים בראיה חוץ מחש"ו ושם (דף ג':) אמרו אי זהו שוטה

היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו איתמר אמר רב הונא עד שיהו כולן בבת אחת ור' יוחנן אמר אפילו באחת מהן וקי"ל כר' יוחנן וכן פסק הרא"ש בריש חולין וז"ש

רבינו בדבר מן הדברים לומר דאפילו בדבר אחד ונתברר שם דדוקא בדעביד להו דרך שטות ואין הכוונה שבפעם אחת שיעשה אחד מאלו דרך שטות מיקרי שוטה אלא כשדרכו בכך וז"ש

רבינו ונמצאת דעתו משובשת תמיד וכו' ותניא תו התם (דף ד') אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנין לו ומשמע מדברי רבינו דס"ל דהני מילי דקתני בברייתא לאו דוקא אלא ה"ה לכל דבר שדרך השוטה לעשות אותם והנך לדוגמא נקטינהו ומפני כך לא הזכיר רבינו אותם דברים השנויים שם בברייתא אלא סתם וכתב כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים וכו' לכלול גם שאר דברים שלא נזכרו בברייתא ומה שהכריחו לפרש כן כתבתי בטור אבן העזר סי' קכ"א:

הנכפה בעת כפייתו פסול וכו'. ברייתא פ' ראוהו ב"ד (ראש השנה דף כ"ח) עתים חלים עתים שוטה כשהוא שוטה כשוטה לכל דבריו וה"נ משמע בפ"ב דכתובות (דף כ') גבי ההוא עובדא דבר שטיא זבין נכסי:

הלכה י

הפתאים וכו'. כן כתב בעל העיטור באות קו"ף שכן כתב הרי"ף בתשובה:

הלכה יא

חרש מדבר ואינו שומע וכו'. בגיטין ר"פ מי שאחזו (גיטין דף ע"א) תניא אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד ואמרינן התם שאע"פ שיכול להגיד מתוך הכתב פסול דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ואפשר דמשמע ליה לרבינו דה"ה למדבר ואינו שומע דכתיב ושמעה קול אלה פרט למי שאינו יכול לשמוע:

וכן אם נשתתק וכו'. שם כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין וכו' לעדיות ואסיקנא דדוקא בעדות אשה דאקילו בה רבנן אבל בשאר עדויות לא ופירש"י בעדות אשה להשיאה דאקילו בה בעד אחד קרוב ושפחה.

וממ"ש רבינו או שיהא ראוי להעיד בפיו וכו' נראה דס"ל דפקח ששלח כתב ידו לב"ד כיון שראוי להגיד ולשמוע כשר הוא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו ולסברת התוספות ביבמות פ' ד' אחין ולא כפירש"י בפירוש החומש שכתב על פי שנים עדים פרט לשלא ישלחו כתב ידם לב"ד ועכ"פ דברי רבינו צ"ע אבל הטור כתב לשון רבינו וכך כתב צריך להעיד בבית דין בפיו ויהיה ראוי לשמוע הדיינים וכו' ואם כן לא סבירא

ליה אלא כרש"י דאינו יכול לשלוח עדותו לבית דין וקצת משמע כן ממה שכתב פ' ג' מהלכות אלו דין תורה שאין מקבלין וכו' הרי שלא התיר אלא לחתום בשטר וכן נראה מתשובת רב שרירא שכתב הטור בסי' ס"ט:

הלכה יב

הסומים אע"פ שמכירים הקול וכו'. הכי אמרינן בפ"ב דגיטין (דף כ"ג) דאע"ג דידעי בטביעות עינא דקלא הם פסולים אך הראיה שהביא מאו ראה צ"ע היכא איתא:

הסומא באחת מעיניו וכו'. זה פשוט דכיון דכשר לדון דיני ממונות וכמו שכתב רבינו פ"ב דהל' סנהדרין כ"ש דכשר להעיד דאפי' מאן דאמר אינו כשר לדון מודה דכשר להעיד וכדתנן בנדה פ' בא סימן (נדה דף מ"ט:) יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמרינן בגמרא דהיינו לאיתויי סומא באחת מעיניו לר"מ דכשר להעיד ואין כשר לדון וכתב רש"י אבל בשתי עיניו אפילו לעדות פסול דכתיב או ראה משמע דסומא באחת מעיניו כיון דלא אימעיט כשר אפי' לד"נ:

פרק י

הלכה א

הרשעים פסולים וכו'. בפ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ה) ובפרק מרובה (בבא קמא דף ע"ב:) אמרינן גבי עד זומם רשע הוא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד כלומר מה שאמרה תורה אל תשת ידך עם רשע עניינו אל תשת רשע להיות עד:

ואפילו עד כשר שיודע בחבירו וכו'. בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל' ע"ב) מנין לעד שיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק כלומר אפילו שהעדות אמת משום שגורם לפסוק הדין על פי שנים ואין כאן אלא עד אחד ואצ"ל היכא דעד שעמו עד שקר ולא ראה דבר זה מעולם שאסור לו להעיד עמו וצריך עיון אמאי לא מייתי רבינו הא דיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו מהיכא דמייתי ליה בגמרא דהיינו ממדבר שקר תרחק:

הלכה ב

אי זהו רשע וכו':

הלכה ג

עבר עבירה שחייבין עליה מלקות וכו'. בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ה) ובספ"ק דר"ה (דף כ"ב) מוכח בהדיא דאיכא פסולי עדות דאורייתא ופסולי עדות דרבנן:

כיצד אכל בשר בהמה בחלב וכו'. בסנהדרין פ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ז) מומר אוכל נבילות לתיאבון ד"ה פסול כלומר דמשום ממון קא עביד דהא שכיח בזול טפי מדהיתרא ה"ל כרשע דחמס ופסול לעדות להכעיס אביי אמר פסול דהוה ליה רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן כלומר דכתיב להיות עד חמס רשע בדבר ממון בעינן ואסיקנא התם דהלכתא כאביי ולכן כתב כאן רבינו אלו העבירות דלאו דחמס נינהו ולא חילק בין אם עושה כן לתיאבון או להכעיס:

הלכה ד

ועוד יש שם רשעים שהם פסולים וכו'. פ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ה:). ויש לדקדק בדברי רבינו מאי האי קרא דנקט לא יקום עד חמס דלא אמרינן במרובה (דף ע"ב) בגמרא דעד דחמס בעינן אלא אליבא דרבא דאמר עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל ולית הלכתא כוותיה. וי"ל דנקט האי קרא משום דהני בני תשלומין נינהו ואינם בני מלקות וקאמר שאע"פ שהחזירו ממון האיסור עדיין הם בפיסולם עד שיעשו תשובה. ויש לדקדק עוד דמשמע מדברי רבינו דחמסן מדאורייתא פסול ואע"פ שרבינו ירוחם כתב שיש מי שסובר כן דבר תמוה הוא דבהדיא אמרי' בפ' זה בורר שם דמדרבנן הוא דפסול דאהא דהוסיפו עליהם החמסנים אמרינן מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דחטפי כלומר בע"כ של בעלים גזרו בהו רבנן ולכן נ"ל דחמסנים הכתוב בספרי רבינו ט"ס הוא וצריך להגיה גזלנים במקום חמסנים ולגירסת ספרינו צ"ל דחמסנים דקאמר הכא רבינו לישנא דקרא נקט והרצון בו גזלנין תדע דקתני סיפא מעת שגנב וגזל ואם איתא דדוקא נקט או חמס מבעי ליה ועוד דלקמן בסמוך כתב דחמסנים פסולים מדבריהם:

ומ"ש וכן עד זומם וכו'. פיסול עד זומם יתבאר בסמוך.

ומ"ש אע"פ שהוזם בעדות ממון ושלם פירושו שאילו הוזם בעדות שאינו של ממון שהרי הוא חייב מלקות כיון שלקה חזר לכשרותו כמבואר פרק י"ב וכל שלא לקה ודאי שאינו נכשר אפילו נתן כמה ממון אבל כשהוזם בעדות ממון שהוא משלם ואינו לוקה סד"א כיון ששלם הממון הוכשר קמ"ל דלא דומיא דגנב וחמסן וכמו שיתבאר פי"ב מהלכות אלו מאימתי חזרת מלוי ברבית וכו' והתם כשהחזירו ממון האיסור ואפ"ה לא מתכשרי כיון דעדים דחמס נינהו עד שיעשו תשובה:

ומאימתי הוא נפסל וכו'. בב"ק פ' מרובה (בבא קמא דף ע"ב:) ובסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז) פלוגתא דאביי ורבא ואיפסיקא הלכתא כאביי שזו אחת משמועות

יע"ל קג"ם וטעמא דלמפרע הוא נפסל מפרש התם דמההוא שעתא דאסהיד ה"ל רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד:

וכן המלוה ברבית וכו'. משנה בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ד:) דמני מלוה ברבית בכלל הפסולים ואמר רבא (דף כ"ה) לוה ברבית פסול לעדות ומתני' ה"ק מלוה הבאה ברבית ופסולין דקתני אתרווייהו. וכתב רבינו ירוחם שרבינו לא מנה עדים בפסולי עדות שכתב בפ"ד מהלכות מלוה ולוה שהערב והעדים והסופרים עוברים על לא תשימון עליו נשך ונראה מדבריו שהם פסולים עכ"ל. ואני אומר שזה משנה שלמה בפרק איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"ה:) ואינו מיוחד לרבינו אבל אין משם ראיה שהם פסולים שאע"פ שעוברין בלא תשימון כיון דאינם בני מלקות וגם כן לא נטלו ממון דלהוו עדים דחמסן לא מיפסלי וכן כתב רבינו בראש פרק זה שמי שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות או מיתת ב"ד הוא שנקרא רשע הא לאו הכי לא אלא אם הוא עד דחמס כמו שכתב ועוד יש שם רשעים וכו' וזה נראה ברור. והרב המגיד כתב בפ"ד מהל' מלוה גבי שטר שיש בו רבית שיש מי שפירש שאע"פ שהרבית מפורש בשטר אין העדים נפסלים בכך לפי שלאו זה אינו ידוע לכל וסוברים שלא תשימון אינו אלא למלוים עכ"ל:

וכן כל העובר על גזל של דבריהם וכו' כיצד החמסנים וכו'. שם (דף כ"ה:) תנא הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנין ומקשה גזלן דאורייתא הוא ומוקי לה בגזלן דרבנן ומדפרכינן הכי בגזלן ולא בחמסן משמע דמדרבנן הוא דפסילי ואע"ג דבפרק קמא דמציעא (דף ה':) אמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא לא הוי כבר כתבו התוספות די"ל דה"פ דמשמע להו וקושטא הכי הוי נמי:

וכן הרועים וכו'. שם עוד הוסיפו עליהן הרועים והגבאים והמוכסים וכו' אמר רבא רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה ובפ"ק דמציעא (דף ה') בעובדא דההוא רעיא אמרינן דה"מ ברועה בהמות שלו אבל רועה בהמות דעלמא כשר דאין אדם חוטא לרעותן בשדות אחרים ולא לו:

ולפיכך סתם רועה פסול וכו'. פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ה:) אמר רב יהודה סתם רועה פסול:

ומגדלי בהמה דקה בא"י פסולין וכו'. שם אהא דאמר רבא אחד רועה בהמה דקה וכו' מקשינן והאמר רבא רועי בהמה דקה בא"י פסולין בחו"ל כשרים רועי בהמה גסה אפילו בא"י כשרים ומהדרינן ההוא במגדלי אתמר ופירש"י במגדלי אתמר שמגדלין אותה בבתיהם ואפילו הכי בארץ ישראל פסולין מגדלי בהמה דקה דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות אבל גסה לא משתמטא ואפשר לנטורה אבל רועה שמרען בחוץ באפר

של ישוב אפי' בהמה גסה פסול שנכנס בשדה של אחרים עכ"ל. וטעמא דמחמרינן טפי בא"י היינו משום יישוב א"י וכן כתבו התוס':

וכן המוכסין וכו'. שם א"ר יהודה סתם גבאי כשר פירוש גובה מנת המלך ושכרו קצוב וידוע וסתמו כשר עד דחזינן שלוקח יותר מוכס היינו שקונה מנת המלך בכך וכך לשנה והוא גובה לעצמו חשוד ליקח יותר ממה שצוה המלך ליטול והכי אמרינן נמי בפ' שבועת הדיינין (שבועות דף ל"ט) דאמרי' אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין ושיש בה לסטים שאין כולם לסטים מפני שמחפין עליו ואילו משפחה שיש בה גבאי לא קאמר. ואני אומר שבזמן הזה סתם גבאי נמי פסול שגם הוא ידוע שלוקח יותר:

ואם נודע וכו'. זה פשוט דהא גזלן הוא. וצריך עיון אם הוא פסול מדאורייתא מכיון שנודע שגזל ואע"פ שכתב רבינו בסוף דבריו שכל אלו פסלום משום גזל לא קאי אהא דאם נודע שלקחו וכו' ואגב גררא נסביה, או אי לא מיפסיל אלא מדרבנן משום דמורי היתרא שהוא עסוק במלאכת המלך וראוי לו ליטול שכר מעבדיו, והדעת נוטה דמדאורייתא מיפסיל:

וכן מפריחי יונים וכו'. משנה פ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ד:) דמני גבי פסולין מפריחי יונים וטעמייהו משום גזל אבל במדבר שרי וזהו שכתב

רבינו ביישוב. ודע ששם (דף כ"ה) אמרו מאי מפריחי יונים הכא תרגימו אי תקדמיה יונך ליון (אתן לך כך וכך) ר' חמא בר אושעיא אמר ארא (כלומר מלומד להביא יונים ממקומם לבית בעלים על כרחן) מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מאי טעמא לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומ"ד ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא. ומעתה כיון שכתב רבינו מפריחי יונים ביישוב משמע דסבירא ליה דארא פסול ויש לתמוה שהרי בסוף פרק זה כתב וכן לא יונים בלבד אמרו וכו' אלמא דס"ל כמ"ד אי תקדמיה יונך ליון וא"כ היאך פסל ארא דהא מדקאמר משום דרכי שלום בעלמא הוא משמע דלא מיפסיל. וי"ל דס"ל דהיינו ארא וכמו שכתב כאן וכיון דארא פסול כל שכן אי תקדמיה יונך ליון ומשום דפיסולא אי תקדמיה יונך ליון הוי משום משחק בקוביא כמו שאמרו בגמרא סמכו למשחק בקוביא וכתבו בסוף פרק זה ואע"פ שהלשון דחוק קצת שכתב ולא יונים בלבד אמרו דמשמע שהזכיר כבר למעלה יונים בההוא גוונא דאי תקדמיה יונך ליון יש לומר שתפס לשון הברייתא ולא קאי למה שהזכיר כך נ"ל:

וכן סוחרי שביעית וכו'. שם באותה משנה וסוחרי שביעית אמר רבי יהודה מתחלה לא היו קורין אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר

יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל אם יש להן אומנות שלא הוא כשר וכו' ומפרש בגמ' דבתחלה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולים משרבו האנסין וכו' חזרו לומר אוספין כשרים סוחרים פסולים וידוע דכל היכא דא"ר יהודה אימתי אינו אלא מפרש דברי חכמים והלכה כמותו וכך פוסק שם הגמ' בפירוש.

ומ"ש רבינו והם בני אדם שיושבים בטלים לפי שאם אינן יושבין בטלים כשנושאין ונותנין בפירות לא נאמר שהן אוספין פירות שביעית אבל נאמר שהן פירות שלפני שביעית אבל כשהם יושבים בטלים וכיון שבאה שביעית פושטים ידם ונושאים ונותנים בפירות אז נחזיקם שהם אוספים פירות שביעית ועושין בהם סחורה אורחא דמילתא נקט אבל אה"נ דאוספים או סוחרים פסולים אם אין שם אונס:

וכן משחק בקוביא וכו'. גם זה באותה משנה דמני בהדי הנהו דפסולי משחק בקוביא ואמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות. וא"ת והרי פסול הוא משום גזל שכן כתב רבינו בהל' גזילה פ"ו שאסור לשחק בקוביא משום גזל וכיון שכן אפילו יש לו אומנות אחרת פסול וי"ל דהב"ע במשחק עם העכו"ם שאין בו משום גזל וכמ"ש רבינו שם ואפ"ה אם אין לו אומנות אחרת פסול משום שאינו עוסק ביישובו של עולם. וא"ת הרי רבינו כתב הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא גזל ואי במשחק עם העכו"ם אין כאן גזל י"ל דלעולם במשחק עם העכו"ם וסובר רבינו שאינו עוסק ביישובו של עולם פי' שכיון שאין לו אומנות אחרת הרי הוא בחזקת שמשחק עם ישראל והוא גזל ואע"פ שלא ראינוהו סתמו כודאי אי נמי דהכא אפילו במשחק עם ישראל עסקינן אלא שאינו משחק במעות ואם היה לו אומנות להתפרנס לא היינו חושדים אותו שדרך העשירים שבגמר מלאכתן שוחקים להעביר השעה אבל כיון שאין לו אומנות סתמו שמשחק במעות ואע"פ שלא ראינו מעולם שמשחק במעות סתמו כודאי תדע שאילו היה פסולו משום ודאי גזל מאי איריא אין לו אומנות אפילו בפעם אחת לבד נפסל משום גזלן וכך אמרו בפרק זה בורר בפירוש דלמ"ד דאיסורא דמשחק בקוביא משום גזל אפי' יש לו אומנות אחרת הוא פסול גם רבינו כתב כאן הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא גזל ואי במשחק עם ישראל במעות מאי בחזקת הרי אני רואה אותו משחק במעות וגוזל ואוכל אלא ודאי דהכא לאו במשחק עם ישראל במעות עסקינן. ולפי שהרב המגיד נתקשה בדברי רבינו פרק ששי מהל' גזילה והניחה בצ"ע אני אהיה מובין לפניך ואכתוב לך כאן לשון הגמרא ואפרשה לפי דעת רבינו. בפ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ד:) אמרו משחק בקוביא מאי קאי עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא אלא לפי שאין עוסקין בישובו של עולם

מאי בינייהו איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתי תנן אמר ר"י אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא אבל אם יש לו אומנות שלא הוא הרי זה כשר אלמא סתמא דמתני' משום יישובו של עולם קשיא לרמי בר חמא וכ"ת פליגי רבנן עליה דר' יהודה והאמר ריב"ל כל מקום שא"ר יהודה אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים ר' יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק גברא אגברא קא רמית פי' ריב"ל ור' יוחנן ארמי בר חמא מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי ולא פליגי והתניא בין שיש לו אומנות שלא הוא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא ר' יהודה משום ר' טרפון היא ע"כ לשון הגמ' וסובר רבינו דהלכה כרמי בר חמא מדאמרינן בשבת פרק שואל (שבת דף קמ"ט) מנה גדולה כנגד קטנה אף בחול אסור משום קוביא אלמא סתמא דגמרא סבירא ליה כרמי דהוי אסמכתא ושם נדחקו התוס' לומר דאתי כר' יהודה משום דר' טרפון וקשה דא"כ למה כשפסקו בסנהדרין הלכה כר"י דמתניתין לא היה שם פוצה פה לחלוק ועוד שבספ"ק דר"ה (דף כ"ב) אמתניתין דאלו הם הפסולין המשחק בקוביא וכו' זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הם אינם כשרים לה אמר רב מנשיא זאת אומרת גזלן [של] דבריהם כשר לעדות אשה אלמא דמשחק בקוביא משום גזל מיפסיל וכרמי בר חמא משום דהוי גזלן ועוד דמדאמרי' פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ו:) אמר ר' אבהו א"ר אלעזר הלכה כרבי יהודה ומדקאמר הלכה מכלל דפליגי אלמא כרמי ס"ל ועוד דבפ' זה בורר שאלו על המשנה מאי מפריחי יונים איכא מ"ד אם יקדמו יונך ליון אתן לך כך וכך והקשו עליו היינו משחק בקוביא ותירץ תנא תולה בדעת עצמו דהוי אסמכתא והדר תנא תולה בדעת יונו וצריכא דאי תנא [תולה] בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר קים לי בנפשאי דידענא טפי אבל תולה בדעת יונו אימא לא ואי תנא תולה בדעת יונו דאמרו [בנקשא תליא מילתא] אנא ידענא לנקושי טפי פי' להשמיע קול להפריחם אבל תולה בדעת עצמו אימא לא צריכא ומוקי התם לבר פלוגתיה כרבי יוסי דפליג ארבנן ואילו מאן דאמר אי תקדמך יונך ליון אתי ככ"ע משמע מכל הני דכרמי בר חמא קי"ל ומאחר שלא מצינו מי שנחלק בפירוש על מאמר ריב"ל ור"י יש לנו ליישב מתני' אליבא דרמי בר חמא ולומר דמתניתין מיירי בין במשחק עם ישראל במעות בין עם העכו"ם או עם ישראל בחנם ור' יהודה לא בא אלא לפרש דברי חכמים ולומר דמשחק עם העכו"ם או עם ישראל בחנם לא מיפסל אלא אם אין לו אומנות אחרת לפי שאינו עוסק בישובו של עולם והשתא אתי שפיר דלא פליג רמי אריב"ל ורבי יוחנן ואתיא נמי ברייתא דבין יש לו אומנות בין אין לו ככ"ע דמיירי במשחק עם ישראל במעות ורמי בר חמא נתן טעם למשחק בקוביא דרך כלל משום גזל שגם משחק עם העכו"ם טעם פסולו הוא לפי שאינו

עוסק בישובו של עולם והוא חשוד שמשחק עם ישראל במעות שהוא גזל וכמו שכתבתי לדעת רבינו אי נמי שהתחיל לתת טעם למשחק עם ישראל במעות משום גזל ודעתו היה לתת טעם למשחק עם העכו"ם לפי שאינו עוסק ביישוב העולם אלא דלא שבקיה רב ששת למגמר למילתיה עד שנחלק עליו ואמר דאפילו משחק עם ישראל במעות לא הוי אסמכתא וכשהשיב איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתי לא השיב אלא במשחק עם ישראל במעות אבל עם העכו"ם לפי שאינם עוסקים ביישוב העולם הוי לתרווייהו אלא שהמקשה לא הבין דבריו וס"ד דמתניתין לא מיירי אלא במשחק עם ישראל במעות ולכך הקשה לו דמתניתין משמע דטעמא לפי שאינם עוסקים ביישוב העולם והשיבו לפי דרכו מה תעלה על דעתך להקשות ממאמר ריב"ל לרמי וכי גברא אגברא קא רמית אבל קושטא דמילתא דרמי מודה לריב"ל ור' יוחנן וכמו שכתבתי וא"ת א"כ דכ"ע מודו דר' יהודה לא בא אלא לפרש למה ליה לגמרא התם למיפסק הלכתא כוותיה י"ל משום דס"ד דרמי סבר דפליגי ולא אתברר התם דלא פליגי לפום הכי איצטריך למיפסק הלכתא כוותיה אבל לפום קושטא לא הוה צריך וכיון שכן הדין עם רבינו לפסוק כרמי בר חמא וכפי מה שפירשתי ודבריו נכונים וברורים. ודע שבנוסחא אחרת כתוב ה"ז בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל וכתב הטור שכיון שכתב רבינו ה"ז בחזקת שאוכל מן הקוביא אלמא דאם יש לו ממון אחר שאוכל ממנו אינו פסול עכ"ל. ואיני מבין דבריו שרבינו אומר שאף על פי שיש לו ממון אחר מכל מקום חזקתו שאוכל מן הקוביא ג"כ:

ולא בקוביא בלבד וכו'. ברייתא שם כלשון רבינו.

ומה שכתב והוא שלא תהיה לו אומנות וכו'. כבר נתבאר בסמוך:

הלכה ה

אריס שלקח וכו'. שם בסנהדרין (דף כ"ו) אמר רב נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב ה"מ באריס בדבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו ופירש"י ניסן זמן קציר תשרי זמן בציר ואסיף באריסא דטרח בה ומורי היתרא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טורחו דבר שנגמר מלאכתו דמשוי נפשיה כפועל ומורי בה היתרא וסבר לא קפיד ע"כ. אבל גירסת רבינו נראה שהיתה ובדבר שלא נגמרה מלאכתו וכן מצאתי בהלכות הרי"ף ז"ל ואפשר דהיינו טעמא שכל שלא נגמרה מלאכתו מורה ואמר כיון שאני עוסק במלאכה מותר אני ליקח דבר מועט אבל כל שנגמרה מלאכתו אינו מורה אלא דרך גניבה הוא נוטל ודוקא באריס שיש לו חלק בגוף הפירות אבל אם אין לו חלק בגוף הפירות פסול בכל שהוא והכי משמע בגמ': הולך ובונה במה לעצמו וכו' א"ר פפא כמאן מקבלין האידנא

סהדותא מע"ה כרבי יוסי וסובר רבינו דבחגיגה מיירי בע"ה שיש לו דרך ארץ ומצות אבל אינו לא במקרא ולא במשנה ובפסחים מיירי בסתם ע"ה דסתמו הוא דליתיה לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ:

פרק יא

הלכה ה

וכן הבזויין וכו' ואוכלים בשוק בפני כל העם. ספ"ק דקידושין (דף מ':) ת"ר האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב וי"א פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין הלכה כי"א וכתבו בתוס' דדוקא אוכל פת פסול אבל לא אוכל פירות א"נ ל"ש פת ל"ש פירות אלא אם חוטף ואוכל הוא דמיפסיל וכגון שאין בו שוה פרוטה או שאינו מקפיד עליו דאי לא תיפוק לי משום גזל והכריחם בזה הא דאמרינן בירושלמי ר"ש ברבי הוה אכיל בשוק חזייה ר"מ (אמר לו) אין שבח לתלמיד לאכול בשוק משמע דלאחר אין קפידא והיינו באוכל פירות או באינו חוטף ואפ"ה אין שבח לת"ח ורבינו סתם דבריו ואין בהם הכרע א"נ שרבינו סובר דהא דאמרינן פסול לעדות היינו באוכל בפני כל העם אבל אם אוכל בשוק שאין בו רוב עם אלא קצת עוברים ושבים לא מיפסיל מש"ה והיינו ההיא דירושלמי מ"מ אינו שבח לת"ח:

וכגון אלו שהולכים וכו'. . ומכלל אלו האוכלים וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ו:) אמר ר"נ אוכלי צדקה של העכו"ם בפרהסיא פסולים לעדות והוא דאפשר ליה לאיתזוני בצנעה ומבזי נפשיה:

הלכה ו

מה בין וכו'. שם א"ר אלעזר כולן פי' כל הפסולין לעדות צריכין הכרזה בב"ד ואסיקנא דה"מ פסולים דרבנן אבל פסולים דאורייתא לא בעו הכרזה:

הלכה ז

עד אחד נאמן וכו'. איתא בדוכתי טובא:

שהרי רשע בעבירה ששחט וכו'. פ"ק דחולין ונתבאר בדברי רבינו פ"ד מהלכות שחיטה:

אבל החשוד וכו'. פ"ה דבכורות (דף ל"ה) פלוגתא ופשטו בפרק בתרא דיומא (דף ע"ח) אין הלכה כר"מ דאמר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו אלא כרשב"ג דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו והכי אמרינן בריש מציעא ובכמה דוכתי חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

הלכה ח

וכתב הראב"ד לפיכך וכו' א"א זה אינו כן וכו'. ואני אומר דמה שהביא הראב"ד והעתיק מפ"ד דדמאי אינו ענין לנדון שלנו דהתם על של עצמו הוא ואינו נאמן עליו אלא בשבת בלבד משום דאימת שבת על ע"ה ולא נתכוון להשיג אלא מסיפא דההיא דמסיים בה לא מצאו אמר לו אחר שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הם אוכל על פיו חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר והרי בבא זו הוא מעיד על של חבירו ואפ"ה משחשכה מוצאי שבת אינו נאמן וי"ל דשאני ההיא דאיכא למיחש שמא אמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת. ומ"ש ואי קשיא לך פיסקא אחריתי הנכנס לעיר וכו' הא אמרינן בירושלמי אכסנאי שאני י"ל שהוצרכו לומר כן בירושלמי משום דאומר על עצמו שאינו נאמן ואין דרך בני אדם לומר כן על עצמן והוה לן למיחש לגומלין ומש"ה לא הוה לן להימוניה ואפי' לגירסא דידן במתני' ואמר לו אני (איני) [אינו] נאמן איש פלוני נאמן אכתי הוה לן למיחש לגומלין אלא משום דבאכסנאי הקילו. ומ"ש ועוד משנה שלימה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו אינה ראיה דההוא סתמא היא בפ"ד דבכורות ובפ"ה שנויה במחלוקת דר"מ אמר הכי ורשב"ג פליג עליה ואמר נאמן הוא על של חבירו וסתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם ובפ' בתרא דיומא איפסיקא הלכתא כרשב"ג. ומ"ש ומומי בכור שאני וכו' י"ל דכיון דגמ' לא מפליג הכי גם רבינו לא מפליג וכבר כתבתי בזה בפ' י"ב מהל' מעשרות:

וכן כל כיוצא בזה משאר איסורים [**על**] **הרשעים ואין אימת בעל הממון עליהן**. אין נסחא זו מכוונת ומצאתי נסחא אחרת וכ"כ בה ונאמן הנחשד למכור בשר בכור לומר בשר זה שמוכר פלוני חולין וכן כל כיוצא בזה משאר האיסורין לפי שאימת האיסורין על הרשעים ואין אימת הממון עליהם עכ"ל וכך היא נסחת ויניציא:

הלכה ט

מלכי ישראל לא וכו'. סנהדרין פ' כה"ג (סנהדרין דף י"ח) דתנן המלך לא דן ולא דנין אותו א"ר יוסף (דף י"ט) ל"ש אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דנין ומעידין אותם. וזהו שכיון רבינו באומרו מלכי ישראל וטעם הדבר ועניינו כתבתי בארוכה פ"ג מהל' מלכים ומלחמותיהם:

אבל כ"ג וכו'. משנה שם וכבר נתבאר בהל' סנהדרין פ"ב ובפ"ה מהלכות אלו ושם הארכתי:

הלכה י

שהעכו"ם לא מורידין וכו'. פרק אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ו) תני ר' אבהו קמיה דרבי יוחנן העכו"ם ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אבל האפיקורוסים והמסורות והנהפכים לע"ז מורידין ולא מעלין ואוקמוה התם דוקא במומר לע"ז להכעיס:

ויש לחסידיהם וכו'. פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע בפ' חלק תפס רבינו סברת ר"י דהלכתא כוותיה לגבי ר' אליעזר:

פרק יב

הלכה א

כל הנפסל וכו'. כל זה נלמד מדאמרינן בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ו) הנהו קבוראי דקברו נפשא ביו"ט ראשון של עצרת שמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות אכשרינהו רב הונא בריה דר' יהושע א"ל רב פפא והא רשעים נינהו סברי מצוה עבדינן והא קא משמתינן להו כלומר וחוזרין ושונין בעבירה סברי כפרה עבדי לן רבנן כלומר מותר לחלל יו"ט בשביל המצות ונשב בנדוי משום כפרה. נראה מכאן שאע"פ שלא התרו בהם פסולין דהא הנהו קבוראי לא אתרו בהו דאי אתרו בהו לא שייך למימר דסברי מצוה עבדינן ואפ"ה פסלינהו רב פפא וע"כ לא אכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע אלא משום דסברי מצוה עבדינן הא לאו הכי אע"ג דלא אתרו בהו פסילי ומשמע נמי דכל היכא דאיכא למיתלי דילמא לא ידעו שהיה אסור לא מיפסלי:

הלכה ב

אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו וכו'. בפירקא קמא דסנהדרין (דף ט':) מימרא דרבא:

לפיכך ראובן שהעיד עליו וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ה) מעשה בר ביניתוס אסהידו ביה תרי סהדי חד סהדא אמר קמאי דידי אוזיף ברביתא וחד סהדא אמר לדידי אוזפן ברביתא פסליה רבא וכו' משום דפלגינן דיבורא וכמו שנפרש בסמוך:

וכן מי שהעיד וכו'. פ"ק דסנהדרין (דף ט':) אמר רב יוסף רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע כלומר על עדות עצמו אינו נעשה רשע שהרי התורה פסלה קרוב לעדות ואדם קרוב אצל עצמו ופלגינן דיבורא ונהרג הרובע על פיו והוא אינו פסול לעדות ופסק כרבא. וא"ת הרי כתב רבינו פ"ג מהלכות אלו ומייתי לה פ"ב דכתובות (דף י"ח:) שהעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו מחמת

שוחד שלקחנו על עדות זו אינם נאמנים לפסול השטר משום דאין אדם משים עצמו רשע ואמאי לא פלגינן דיבורא נהימנינהו במאי דאמרי פסולים היינו ולא מחמת ממון והתוס' תירצו תירוצים הרבה על קושיא זו בפ"ק דסנהדרין ובסוף פ"ב דיבמות ובפרק ב' דכתובות ולדעתי המחוור שבהם דהתם עיקר העדות אנוסים היינו שבאו לומר שלא ראו המלוה אם כן מיד עושים עצמם רשעים כיון שחתמו אם לא יעשו פירוש לדבריהם הלכך לא שייך פלגינן דיבורא אבל הכא עיקר העדות להרוג את פלוני הילכך פלגינן דיבורא ולגבי להשים עצמו רשע אינו נאמן. וכתב המרדכי פ' זה בורר דקרובי הנרצח כשרים להעיד על הרוצח ואפילו הנרצח עצמו כל זמן שהוא חי ואינו טריפה יכול להעיד כדמשמע מפלוני רבעני לאונסי וסברא דנאמנים להעיד כיון דכבר מת אחיו ונ"מ ליורשיו וכן נמצא בספר החכמה דקרובי הנרצח יכולים להעיד עכ"ל:

פלוני בא על אשתי וכו'. פ"ק דנסהדרין (דף י"ט) מימרא דרבא כלשון הזה:

פלוני רבע את שורי וכו'. שם (דף י') בעיא ופשטה דאין אדם קרוב אצל ממונו ומפרש רבינו כרש"י שפירש דכיון דאין אדם קרוב אצל ממונו לא פלגינן דיבורא והשור יסקל וי"מ דכיון דאין אדם קרוב אצל ממונו גם על השור נתכוון להעיד ומתוך שאינו נאמן על השור שהוא ממונו אינו נאמן על הרובע דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וזהו שכתב הראב"ד א"א מן המפרשים הטובים וכו':

הלכה ג

שנים שהעידו על אחד שהוא פסול וכו'. פ"ב דכתובות (דף כ"א:) מימרא כתבתיה פרק ו' א"ר אבא אמר רב הונא אמר רב ג' שישבו לקיים השטר וקרא ערער על אחד מהם פירוש לומר שהוא פסול עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם משחתמו אין מעידין עליו וחותם ערער דמאי אי ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו וכו' לעולם אימא לך ערער דגזלנותא וקאמרי הני ידעינן ביה דעבד תשובה ומפרש רבינו כרש"י דכי אמרינן ערער דמאי אעד שלא חתמו וכו' קאי ואמאי מעידין עליו וחותם דהא אמר ליה אוקי תרי בהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ואע"ג דאיכא למימר נמי אוקי גברא אחזקתיה חזקה דממונא אלימא טפי והרי"ף האריך שם והביא ראיה בדין זה כדעת רבינו ודלא כר"ח שפירש דאמאי דאמרינן משחתמו אין מעידין עליו קאי וה"ק ואמאי תרי ותרי נינהו ואוקי גברא אחזקתיה:

הלכה ד

כל מי שנתחייב מלקות בין שעשה תשובה. כלומר אם לא היתה שם התראה או שחסר דבר מהדברים שצריך לחייבו מלקות בין שלקה בב"ד כלומר שנתחייב כפי הדין

מלקות ולקה חוזר לכשרותו ולמדו כן ממאי דתנן בסוף מכות (דף כ"ג) ונקלה אחיך לעיניך משנקלה הרי הוא אחיך ומצאתי בנוסחת רבינו בספרים ישנים מאד שגורסים כך כל מי שנתחייב מלקות כיון שלקה בבית דין חזר לכשרותו וכן היא גירסת ספר מצות גדול ומ"מ נראה לי שגירסתנו יותר אמיתית שביאר רבינו משפט הנפסל מחמת עבירה שחייבין עליה מלקות בין אם הדין נותן להלקותו או שלא להלקותו ולפי הגירסא האחרת לא ביאר דין הנפסל בעבירה שחייבין מלקות ואין הדין נותן להלקותו ובפרק שני מהל' טוען ונטען כתב דאם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה וביאור דבריו שאם לקה ועודנו לא נכנע לבבו לא חזר לכשרותו עד שתצטרף תשובה עם המלקות ולפי זה גם אותה גירסא נפרש דוקא נתחייב מלקות אלא עבר עבירה שאילו נתקיימו בה התנאים הצריכים היה חייב מלקות.

ומ"ש אבל שאר פסולי עדות שהם פסולים משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו צריכין תשובה והרי הן פסולים עד שיודע שחזרו בהם מדרכם הרעה לומר דלא תימא כשם שהמחוייב מלקות כיון שלקה הוכשר כך המחוייב ממון גזל או חמס כיון ששלם הוכשר אלא הרי הוא בפסלותו עד שיודע ששב מדרכו הרעה בלי ערמה וכמו שנתבאר פרק י' מהלכות אלו:

כתב הטור בסי' ל"ד וז"ל כתב הרמב"ם אע"פ שהחזירו הגנב והגזלן הממון שגנבו וגזלו ושילם העד זומם הממון שהוזם עליו פסולים ואיני יודע למה לא יוכשרו אחר שהחזירו הממון ואפשר שר"ל אע"פ ששלמו כיון דבכפיית ב"ד שילמו פסולים עד שישובו מעצמם עכ"ל. ולי נראה שזה דבר פשוט הוא ולא היה צריך רבינו להזכירו אלא אפי' החזיר ברצונו נמי ונפקא ליה מדאמרינן מאימתי חזרת מלוי ברבית וכו' ומשמע דכשהחזיר ממון האיסור ברצונו עסקינן ואפי' הכי לא מתכשרי עד שיעשו תשובה וכן בדין שאע"פ שהחזירו הממון מכל מקום עבירה דעבוד עבוד וצריכים תשובה ממנה:

הלכה ז

(ה-ז) **ומה שכתב רבינו בחזרת מלוי ברבית ומשחקי בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית**. ברייתא פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ה:) כלשון רבינו:

הלכה ח

ומה שכתב בסוחרי שביעית ולא חזרת דברים וכו'. שם בסוף הברייתא אמר רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו וכו' ומשמע דלפרש דברי תנא קמא אתא:

הלכה ט

מאימתי חזרת המועל וכו'. ירושלמי כתבו סמ"ג.

ומ"ש או יתחייב בב"ד וכו'. נ"ל שלמדה רבינו מההיא דטבח שכתב בסמוך: **ומ"ש וכן הטבח וכו**'. שם (דף כ"ה) ההוא טבח דאישתכח דנפיק טרפה מתותי ידיה פסליה ר"נ ועבריה אזל ורבי מזייה וטופריה ואסיקנא התם שאינו כשר עד שילבש שחורים וכו' ויחזיר אבדה וכו' אי נמי יוציא טרפה בדבר חשוב וסובר רבינו דהא עובדא בשוחד ובודק לעצמו ומוכר לאחרים מיירי ומשום הכי לא הכשירוהו עד שילבש שחורים וכו' דכיון דהוי מילתא דממון מצריכין ביה הני מילי לאכשורי לשיתברר לנו שחזר בו מחמדת ממון אבל השוחט לאחרים ויצאה טרפה מתחת ידו כיון דלאו מידי דממון הוא כיון שעשה תשובה מתכשר אבל תשובה מיהא בעי וכן נראה מדברי רבינו שכתב שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה שהם פסולים לעדות נראה שטעם הפסול ביוצא טרפה מתחת ידו לפי שכיון שהוא מאכיל הטריפות חזקה שגם הוא אוכל והוה ליה עובר על לאו דובשר בשדה טרפה שא"ת שאינו נפסל אלא מפני שהוא מאכיל טרפות ועבר על ולפני עור וכו' הא לא מיפסיל בהכי דאינו נפסל אלא כשעבר עבירה שחייבין עליה מלקות וכמ"ש רבינו בפרק עשירי ואלפני עור לא לקי אלא ודאי מש"ה מיפסיל דחשיד הוא שגם הוא אוכל וזהו שכתב

רבינו שהרי הוא בכלל אוכלי טרפות שהם פסולים לעדות כלומר שכל מאכילי או אוכלי טרפה בין של עצמם בין של אחרים פסולים הם ומטעמא דכתיבנא לא נשתנה דינם אלא שהמאכילים משל אחרים בתשובה כשרים ומאכילים משל עצמם אינם כשרים עד שילבש שחורים וכו' ויחזיר אבידה או יוציא טריפה וכו'. זה נ"ל שהוא מבואר בדברי רבינו אבל הוצרכתי להאריך לפי שמצאתי כתוב בח"מ סי' ל"ד ז"ל לשון הרמב"ם טבח שבודק לעצמו ומכר לאחרים ויצאה טריפה מתחת ידו יראה מלשונו שהבודק לאחר אינו נפסל אם יצאה טריפה מתחת ידו ע"כ ויש לתמוה עליו שמאחר שהיה מפרש כן בדברי רבינו למה לא כתב כן בשם אביו הרא"ש שגם הוא ס"ל דההוא דטבח שיצתה טרפה מתותי ידיה ביש לו בה הנאת ממון הוא שכך כתב בפסקיו ובשאר כל ממון אם בא לידו באיסור ורוצה לעשות תשובה צריך להוציא הממון מתחת ידו כדחזינן לעיל גבי חשוד על הטריפה דאין מקבלין תשובתו עד שיתברר על ידי ממון אחר ששב בתשובה שלימה כ"ש שבאותו ממון של איסור צריך להוציא מתחת ידו עכ"ל אלמא דבההיא דחשוד על הטרפה בשיש לו בה הנאת ממון עסקינן. ולי נראה שאין הדברים אמורים אלא לענין חזרה דביוצא טרפה מתחת ידו והיה מוכר לאחרים אינו חוזר לכשרותו עד שילבש וכו' אבל היוצא מתחת ידו טרפה ואינו שלו נהי דמיפסיל אבל בתשובה מתכשר וכמ"ש. ומיהו אפשר לקיים דברי הטור בסברת רבינו דטבח שיצתה טרפה מתחת ידו

אם אין לו בה הנאת ממון לא מיפסל משום דאין לו בה הנאה לא חשדינן ליה במזיד אלא בשוגג ומאי דאמרינן או יוציא טריפה בדבר חשוב היינו לעצמו דאילו לאחרים מאי איכפת ליה אי הוי דבר חשוב או לא ועוד שהרי העבירוהו והוא הלך שם לשוב בתשובה ואיך יעבור גזירתם.

ומ"ש רבינו שיקרעו שטרותיהן מעצמן כלומר שאם ב"ד כפו אותם על כך לא עלתה להם תשובה כיון שבאונס עשו וביאר רבינו במלוי ברבית שצריך שיהיו מעצמן לכולם:

הלכה י

וכן עד זומם וכו'. נ"ל שגם זה למד ממעשה דטבחא שכתבתי בסמוך:

פרק יג

הלכה א

הקרובים פסולים וכו' עד כולן פסולים מדבריהם. פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז:) אמתניתין דואלו הן הקרובין שיילינן מה"מ דת"ר לא יומתו אבות על בנים וכו' בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות וכו' אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכל שכן אבות להדדי בנים לבנים מנלן א"כ לכתוב קרא לא יומתו אבות על בן מאי בנים דאפי' בנים להדדי וכו' אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם ע"כ בגמרא, ופירש"י לא יומתו שני אבות בעדות בניהם ועל כרחיך הני שני אבות באחין קא משתעי שהן קרובים מן הכל דבאב ובנו לא מצי למימר דאם כן לא הוה קרי להו אבות דחד אב וחד בן נינהו וכו' אשכחן אבות לבנים ראובן לבן שמעון דהיינו אחי אביו ובנים לאבות בן שמעון לראובן דהיינו בן אחיו וכל שכן אבות להדדי דהא בנים מכח דידהו קא אתו עכ"ל. וסובר רבינו שכל מה שאנו דורשים בפירוש הכתוב הוא מדאורייתא ומה שנדרש באם אינו ענין כיון שפשט הכתוב אינו מורה עליו מיקרי דברי סופרים ואם תאמר והלא גם שם מסיים בברייתא אשכחן לחובה לזכות מנלן א"ק יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנא לן א"ק משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכם וא"כ נאמר דדוקא עדות לחובה ובדיני נפשות הוא דפסיל מדאורייתא אבל לזכות ובדיני ממונות לא מיפסלי אלא מדרבנן כיון שלא למדום אלא באם אינו ענין. וי"ל דבשלמא קרובי האם פשט הכתוב אינו מורה על פסולם כלל דלא פסל אלא קרובי האב דוקא אבל גבי זכות אע"ג דנקט לחובה לית לן למימר דדוקא נקט פיסולא לחובה ולא לזכות דמ"ט איכא לפלוגי בינייהו אלא ודאי נקט חובה וה"ה לזכות ואדרבה אית

לן למימר השתא לחובה דיש ידים מוכיחות דקושטא קאמרי דהא קרובים רחמי להדדי ואי לאו קושטא לא הוו מסהדי אפילו הכי לא מהימני לזכות דיש לומר דמשקרי כדי להיטיב לקרובים לא כל שכן דלא מהימני ולגבי דיני ממונות כיון דודאי לא מהימני לזכות ה"ה לחובה ולא מפלגינן בינייהו כי היכי דלא מפלגינן בדיני נפשות בין זכות לחובה אי נמי דאית לן למימר השתא ומה כשהקרוב בא לחייב מיתה לקרובו שהשכל גוזר דקושטא קאמר שאפילו כשהוא אמת דרכו להעלימה כדי להצילו השתא דמסהיד למקטליה בצדק כל אמרי פיו אפי' הכי אשמעינן קרא דלא מהימן לשאר עדיות לא כל שכן דלא מהימן וקרוב לזה כתב הרב בספר מצות אשר לו מצוה רפ"ח וא"כ בלאו דרשא דאם אינו ענין הוה אמרינן דפסילי לנפשות וממונות בין לזכות בין לחובה ולא איצטריך להו למידרש לזכות אלא משום דאייתר להו יומתו וכדאמרי' בעלמא מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ואיידי דדריש לזכות דריש נמי לדיני ממונות ממשפט אחד יהיה לכם ולאו להאי דרשא בלחוד אייתר דמיניה ילפינן לכמה דברים שדיני ממונות ודיני נפשות שוים וכדתנן (דף ל"ב) אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם כללא דמילתא (דמלתא) שלזכות ולדיני ממונות מפשט הכתוב נלמוד כן ולכך אמר דפסילי מדאורייתא אבל קרובי אם אדרבה פשטיה דקרא משמע אבות ולא אם ולהכי אמר דהוי מדבריהם. זה נראה לי להעמיד דברי רבינו:

הלכה ב

הגרים אינם בדין הקרובים וכו'. יבמות פ' נושאין על האנוסה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ומותרין לישא זה אשתו של זה אם מת או גירשה ואמר רבא נמי התם (דף צ"ח) דאמור רבנן אין אבות לעכו"ם לא תימא משום דשטופי זמה דלא ידיע אבל ידיע חיישינן דהא שני אחין תאומים דטפה אחת היא ונחלקה לשתים וקתני סיפא לא חולצים ולא מייבמין וכתב רבינו שנתגיירו כלומר שהיתה הורתם ולידתם שלא בקדושה דאילו הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה הרי הם אחים מן האם ופסילי מדרבנן ואפשר דאע"ג דלידתם בקדושה אם הורתם שלא בקדושה לאו אחים נינהו ולישנא דנתגייר שייך אפילו נתגיירה אמו כשהיא מעוברת שאינו כן כמ"ש בביאור ח"מ וביבמות פרק כיצד (דף כ"ב) אמר רב נחמן (גרים) הואיל ואתו ליד נימא בהו מילתא אחים מן האם לא יעידו ואם העידו עדותן עדות אחים מן האב מעידין לכתחלה אמימר אמר אפילו אחים מן האם נמי מעידין לכתחלה ומאי שנא מערעות (דאמרינן התם דאסורות) ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה ופירש"י ערוה לכל מסורה הכל נושאין נשים ואי שרית לקיימה אתי נמי למישרי ערוה בישראל דכ"ע לא ידעי דטעמא דגר משום דכקטן שנולד

דמי עדות לב"ד מסור ואי נמי מכשרת עדות אחים גרים לא אתו לאכשורי אחים ישראל דב"ד ידעי דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי:

הלכה ג

האחין זע"ז וכו'. בתרא פ' י"נ (דף קכ"ח) שלח ליה ר' אחא לרב יוסף בר חמא הלכתא שלישי בשני כשר רבא אמר אף בראשון מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי ע"כ בגמ' ומפרש רבינו דמר בר רב אשי סבר דשלישי בראשון הוא ומש"ה אכשר ביה ולית הלכתא כוותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו אח ואחיו שהם ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון וכ"פ הרי"ף והרא"ש ז"ל ודלא כרשב"ם שפי' ולית הלכתא כמר בר רב אשי דבני בנים עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם דבן ירך אביו הוא ופסק רבינו כרבא וכ"פ הרי"ף ורשב"ם ודלא כרבינו תם וה"ג שפסקו שאין הלכה כרבא אלא כרב דאמר פ' זה בורר שלישי בראשון פסול:

הלכה ו

כל אשה שאתה פסול לה וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ח:) רב איקלע למיזבן גוילי ובעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו בסורא אמרי דבעל כאשתו בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה והני תרי לישני לא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא וכ"כ נמוקי יוסף והכי משמע בירושלמי:

הלכה ז

כל שתי נשים וכו'. פ' זה בורר שם ת"ר חורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו פי' פסולין לעדות ואסיקנא התם דהכי קאמר חורגו לבד אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו וכו' א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ואיכא למידק דהיכי קתני גיסו לבדו אי פירוש גיסו היינו אחי אשתו הא בנו הוי פסיל להאי דהא בעל אחות אביו הוא ואי פירוש גיסו שהם בעלי שתי אחיות הא הוי לבנו דגיסו בעל אחות אמו ותירץ הרי"ף דגיסו לבדו לא אתא למעוטי אלא בן גיסו באשה אחרת והביא ראיה מהירושלמי אבל רש"י והתוס' פירשו דגיסו לבדו אתא למעוטי חתנו אבל לא מיעט בנו ולזה הסכים הרא"ש בפסקיו ופי' רש"י והתוס' לא כיון אליו רבינו שהרי כתב שאין אדם מעיד לחתן אחות אשתו ולכן תמהני על ההגהות שעל מ"ש שכל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני בעליהן מעידין זה לזה כתבו וכן פר"י דתרי בעל כאשתו לא אמרינן בקורבה שנתרחקה קצת ואפילו לקח זה האשה וזה בת אחותה וכל שכן באלו והרי רבינו כתב בסמוך שחתן אחות אשתו פסול לו אלא ודאי דעת רבינו כהרי"ף שכן כתב וכן לא יעיד לבן אחות אשתו ולא לבעל בת אחות אשתו וכו' לבעל בת אחות אשתו הוי ראשון בשני ואמרינן

תרי זימני בעל כאשתו וא"כ צריך לדקדק מנין לו לרבינו דכשהנשים שני בשני בעליהן כשרים זה לזה. ונראה שלמד כן מהירושלמי שפירש דהב"ע דגיסו לבדו פסול ולא בנו ולא חתנו בשיש לו בנים וחתנים מאשה אחרת אבל מאותה אשה אף חתנו פסול והרי הוא וחתן אחות אשתו נשותיהן ראשון בשני נינהו ואפילו הכי פסול ממילא שמעינן דלא מיפסיל אלא דוקא בההוא גוונא אבל (כששתי הנשים שני בשני) מיהא כשר כיון שלא מצינו מי שאמר תרי זימני בעל כאשתו בשני בשני וכיון דמעיקרא הוה מיבעיא לן אי אמרינן בעל כאשתו אפילו חדא זימנא מסתיין לפסול היכא דאיתמר בהדיא אבל היכא דלא אתמר (הא ודאי) כשר ולפי שרבינו למד דין זה ממה שאמרו חורגו וגיסו לבדם לכך גבי ראשון בראשון כתב המשל כגון שלקח זה אשה וזה בתה שהוא בעל חורגתו והו"ל חורגו וכן בעלי אחיות דהיינו גיסו אבל בשני בשני לא כתב משל משום דמדיוקא קא אתי ואין המשל כתוב בגמ' ומתוך מה שלמדנו דדוקא כשהשתי נשים זו עם זו שני בשני הוא דבעליהן כשרים אבל לא כשהן שני בראשון:

הלכה י

כל איש שאין אתה מעיד לו וכו'. למד כן מהדין שכתב בסמוך אחי האח מן האם מעידין זה לזה ואע"פ שאחיו של זה הוא אחיו של זה לפי שאין ביניהם קורבה כלל וזה כיוצא בו וכתב רבינו כאן דין זה להיותו נוגע לענין אישות:

הלכה יא

אבי כלה ואבי חתן וכו'. סנהדרין פ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ח:) מימרא דרב חסדא:

הלכה יב

אחי האח מן האם וכו'. גם זה שם מימרא דרב חסדא:

הלכה יג

האיש עם אשתו ראשון בראשון. כלומר דאי הוה שני בשני לא היה פסול להעיד לקרובותיה וכמו שכתב רבינו בסמוך:

לפיכך אינו מעיד לא לבנה וכו'. שם במשנה ובריייתא חורגו פסול וכבר נתבאר בפ' זה דבעל כאשתו ואשה כבעלה ולכך פסול לאשת בנה ולבעל בתה:

ולא לאביה וכו'. שם (דף כ"ח) א"ר נחמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי ובן אחות חמותי לא יעיד לי וא"כ ודאי דפסול הוא לחמותו ולחמיו וחמיו הוא ג"כ מפורש במשנה והא אמרינן דבעל כאשתו ואשה כבעלה וא"כ הרי בעל חמותו ואשת חמיו פסולין ונ"ל שלא היתה כוונת רבינו כאן אלא ללמדנו דאשה כבעלה בכל הני דאילו להשמיענו קרובי האשה הפסולים הו"ל לכתוב גם אחי חמותו ובן ובת אחי חמותו:

הלכה יד

אשתו ארוסה וכו'. שם אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוסה ודחו ואמרו מאי דעתיך כדאמר ר' חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן וכו' מתה אינו יורשה וכו' התם בשארו תלה רחמנא אכתי לאו שארו היא הכא משום איקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה וסובר רבינו דדוקא לגבה איקרבא דעתיה אבל לגבי קרוביה אכתי לא איקרבא ושיעור לשון רבינו כך אבל אם העיד לקרובי ארוסתו וכו' אין פוסלין אותה עד שישאנה ואח"כ אם יעיד עליה יפסלו עדותו ומשמע מדברי רבינו שלכתחלה אין מקבלין עדות הארוס לקרובי ארוסתו ואם העיד אין פוסלין עדותו והם דברי הרי"ף בתשובה כמ"ש העיטור באות קו"ף קבלת עדות וכתבו המרדכי בהגהות סנהדרין וכן מצאתי כתוב בשם גאון:

הלכה טו

זה שפסלה תורה וכו' אלא גזירת הכתוב הוא. בב"ב ס"פ מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ט):

לפיכך האוהב והשונא וכו'. פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ט) אליבא דרבנן וכן פסק הרי"ף ז"ל:

פרק יד

הלכה א

כל מי שאין אתה מעיד לו וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז:) משנה היה קרוב ונתרחק הרי זה כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב ובגמרא (דף כ"ח:) אמר רבא אמר רב נחמן אין הלכה כר' יהודה:

הלכה ב

מי שהיה יודע לחבירו עדות וכו'. בתרא פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ח) ברייתא כלשון רבינו כתבה הרי"ף פרק זה בורר.

ומ"ש אע"פ שיכול לכוין מדת הקרקע. שם אמר שמואל דסומא אם מכוין מדת הקרקע ומסיים מצריה כשר ואידחיא ליה מדתניא האי ברייתא סתמא דסומא פסול ולא מכשר אלא בפתוח ונסתמא וחזר ונתפתח:

הלכה ג

ואלו הן הדברים וכו' עד אינו נאמן. משנה ובריית בכתובות סוף פרק ב' (דף כ"ח):

נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבי וכו'. כבר נתבאר בדברי רבינו פרק שביעי:

זכור אני בפלונית וכו'. שם מאי טעמא כיון דרוב נשים בתולות נשאות גלויי מילתא בעלמא הוא:

ושהמקום הזה בית הפרס. פירושו כתב הר"ן דאי איכא בקעה שמוחזק לנו שיש בית הפרס והבקעה כולה בספק טומאה כי מסהיד שהמקום הזה בית הפרס ושכל מה שהוא חוץ ממנו טהור מהימן. אבל הראב"ד כתב בית הפרס לשון טומאה קלה הוא כלומר כבר הוקלה טומאתו שנדש ונופח והוא טהור לעושה פסח ומה טעם נאמן בו משום דטומאת בית הפרס אפילו קודם דישה ונפוח אינה אלא מדרבנן שמא גלגלה עצם כשעורה לשם ע"כ. ומכל מקום הדבר נראה שאין עדות זו אלא להקל דומיא דכל הנך דמתניתין אבל לא שיהא נאמן להחמיר שאם נאמינהו להחמיר בדרבנן כל שכן בדאורייתא עכ"ל הר"ן ז"ל:

ועד כאן היינו באים בשבת שצמצום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם. כלומר מדאורייתא אינו אסור אלא חוץ לשנים עשר מיל כמו שנתבאר בדברי רבינו פרק כ"ז מהלכות שבת:

ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני כהן על ידי עצמו. פירוש כך העיד התינוק על ידי היה אבי שולח לו חלה ומתנות אבל אם אמר שהיה שולחם על ידי אחר אינו נאמן דדילמא לא דק:

ואכלנו בקצצה של פלוני וכו'. שם (דף כ"ח:) תנו רבנן כיצד קצצה אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו כלומר שיש לה פסול משפחה באים בני משפחה ומביאין חבית מליאה ושוברין אותה באמצע רחבה ואומרים אחינו בית ישראל שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתיראים אנו שמא יתערב זרעו בזרענו בואו וקחו לכם דוגמא פירוש אות וסימן זכרון לדורות שלא יתערב זרעו בזרענו. ודע שהראב"ד מפרש דמשפחה זו פסולה היינו לענין דאי הוו תרי פסלינן לה אפומייהו ואי חד הוא חיישינן לה ולא מכרזינן עלה ומשפחה זו כשרה אי תרי נינהו מכשרינן לה אפומייהו ואף על גב דהות קיימא בחזקת פסלות וכן שאכלנו בקצצה של בת פלוני דאי תרי נינהו פסלינן לזרעא אפומייהו ואי חד הוא חיישינן לה אבל הר"ן כתב דכי אמר שנאמן התינוק לומר אמר לי אבא משפחה זו פסולה ומשפחה זו כשרה מיירי במשפחות כהנים שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקה לבתי אבות וקאמר שנאמן התינוק להכשיר משפחת בית אב אחד שיעיד ויאמר אותו חשש על משפחת בית אב פלוני הוא ולא על משפחת בית אב פלוני ולא נקטה באומר משפחה זו כשרה בלבד לפי שאם היינו מוחזקין באיסור משפחה אחת אין התינוק נאמן להכשירה אפילו לתרומה מדרבנן אבל כשאנו מוחזקים בכלל שיש פסול באותה משפחה סתם ואין אנו יודעים בבירור אם על

כולה אם על מקצתה נאמן התינוק לבד לברר בשם אביו ולומר אותו פסול על משפחת בית אב פלוני הוא ולא על משפחת בית אב פלוני וסומכים על עדות זו להאכיל אותו שהוא מכשיר תרומה דרבנן אבל ודאי אין התינוק נאמן לפסול שזה לא שמענו בשום מקום והיאך יהא נאמן במה שאומר בשם אביו והלא לא היה אביו נאמן דהא קיימא לן אין ערער פחות משנים אלא ודאי כדאמרן ומשפחה זו פסולה דקתני בשביל הכשר האחרת נקטה כדתנן שהמקום הזה בית הפרס וכמו שפירשתי וכתב שדברי רבינו מטין לדבריו שנראה מדבריו שרצונו לומר שאין תלוי אם נאמינהו בעדות זו או לא נאמינהו אלא להאכילו בתרומה של דבריהם או לדחותו ממנה שאילו היה סובר שהיה נאמן לדחות את הכהן המוחזק בכשרות מתרומה של דבריהם כל שכן שנאמן לדחותו משל תורה ואף על פי כן סתם הדברים יותר מדאי וכתב עוד דאף על גב דאמרינן בגמרא אמתניתין והוא שיהא גדול מעיד עמו לא קאי אכולהו אלא אזה כתב ידו של אבא ויצתה בהינומא ושהיה חולק עמנו על הגורן למסקנא דהתם דמוקמינן לה כר' יהודה דאמר מעלין מתרומה ליוחסין והילכך לתרומה נמי בעינן שנים כיוחסין אבל אשארא דתנן במתניתין לא בעינן ולאותן שנאמרו בברייתא כיון שלא נאמרה אותה מימרא עליהם פשיטא דלא בעינן גדול מעיד עמו אלא בעדותו לחודה סגי והרב המגיד כתב בפרק ט"ז מהלכות אישות שדעת רבינו דלא קאי והוא שיהא גדול מעיד עמו אלא אזה כתב ידי בלבד:

הלכה ד

אם היה עכו"ם או עבד וכו'. ג"ז שם ומפרש טעמא בגמרא דאע"ג דהוה דעתיה לאיגיורי כיון דעכו"ם הוה לא הוה דייק:

הלכה ה

מי שהיה יודע לחבירו בעדות וכו'. בבא בתרא פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ט) הובאה בהלכות פרק זה בורר כלשון רבינו ואמר בגמרא גבי גזלן כגון שהוחזק כתב ידו בבית דין וכתבו התוס' דעיקר הפירוש שראו בית דין כתב ידו זה קודם שנעשה גזלן דליכא למימר שאחר כך חתם וכ"כ הרי"ף ומשמע דלאו דוקא ב"ד דהוא הדין ראוהו עדים קודם שנעשה גזלן מהני דהא ליכא למיחש שמא אחר כך חתם וכ"נ מדברי הטור חושן משפט סי' מ"ו ואמרי' התם דלגבי חתנו אע"פ שלא הוחזק כתב ידו בב"ד אחרים מעידים עליו משום דלא פסלינן משום דלא מהימן ומכאן למד רבינו הטעם שכתב לחלוק בין פסולו מחמת עבירה למחמת קורבה:

הלכה ו

שטר שיש בו שני עדים בלבד. כלומר דאילו היו יותר משנים מן הסתם יש לנו להחזיק שטר זה בכשר כמו שנתבאר ספ"ה ודין זה בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ח) ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי וסבר רב יוסף לאכשורה ואותביה אביי ומסיק שאפילו הביא עדים כשרים שמסר לו שטר מתנה זו בפניהם לא מתכשרא דמודה רבי אליעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול (משום דבמאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא) וכתבו התוס' בס"פ מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ט בד"ה ואע"פ) שאם היו שנים מעידים ואח"כ נעשו קרובים שאחר מעיד על כתב ידם שמכירים אותו ולא חיישינן שמא היום נתן:

הלכה ז

הכותב כל נכסיו לשני בני אדם וכו'. ירושלמי הובאה בהלכות פ"ק דמכות פלוגתא דר"י ור"ל ופסק כר"י וכן דעת רבינו ודלא כרבינו האיי ורבינו אפרים והרמ"ה שפסקו כר"ל דבתרי גופי לד"ה פלגינן דבורא. והוי יודע דלשון הכתוב בירושלמי כך הוא כתב כל נכסיו לעבדו את אמר הוא גיטו הוא מתנתו מה את עבד לה בגט הוא ועררו בטל או במתנה הוא ועררו קיים יבא כהדא כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת והיו העדים כשרים לזה ופסולים לזה רבי אילא בשם ר' אחי איתפלגון ר' יוחנן ור"ל חד אמר מאחר שהם פסולים לזה פסולין לזה וחד אמר כשרים לזה ופסולים לזה. ומאחר שרבינו כאן והרי"ף ז"ל פ"ק דמכות פסקו דמאחר שהם פסולים לזה פסולים לזה קשה היאך הרי"ף פ"ק דגיטין ורבינו פרק שביעי דהלכות עבדים פסקו בכותב כל נכסיו לעבדו דפלגינן דבורא וקנה עצמו אע"פ שלא קנה הנכסים עד שיתקיים השטר בחותמיו והרי בירושלמי תלאום זו בזו. והר"ן כתב ביישוב זה ואפשר דהתם הכי קאמר דלריש לקיש דקאמר התם פלגינן דיבורא כל שכן הכא דפלגינן גבי כותב כל נכסיו לעבדו ומיהו לרבי יוחנן אפשר דבכותב נכסיו לעבדו פלגינן דיבורא משום דעבד ונכסים תרי גופי נינהו אבל כותב כל נכסיו לשני בני אדם הוי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ע"כ וזה דוחק גדול שהרי כשאומרים בירושלמי אתיא כהדא הוא כמו כשאומרים בגמרא דילן כתנאי שר"ל דבר זה פלוגתא דהני תנאי הוא ויותר נראה לומר דאין הכי נמי דלדעת ר' אילא איפליגו רבי יוחנן ור"ל בכותב כל נכסיו לעבדו נמי אלא דאנן כיון דחזינן דבפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש ודאי פסקינן כר"י אי משום דכוותיה קי"ל לגבי ר"ל אי משום דמתניתין מסייעא ליה כדאמרינן התם וכיון דבגמרא דילן איפליגו אביי ורבא בכותב כל נכסיו לעבדו וס"ל לרבא דפלגינן דיבורא וכלל גדול בידינו דהלכתא כוותיה לגבי

אביי ואחר שלא פסק שם הגמרא כאביי אלמא לא סבירא ליה דרבי אילא דלא דמיא האי פלוגתא להך דלגבי כותב כל נכסיו לעבדו נהי דלגבי נכסים בעינן קיום אבל לגבי עבד עצמו לא בעינן משום דהוי ככותב בשטר אחד הריני משחרר פלוני עבדי והריני נותן נכסי במתנה לאיש פלוני דלגבי עבד ודאי לא בעינן קיום והכי נמי כיון דמתחלה עבד ועכשיו בן חורין ובעל נכסים בבחינת עצמו הוי כאומר הריני משחרר פלוני עבדי ובבחינת הנכסים הוי כאומר נכסי נתונים לאיש פלוני דהא פנים חדשות באו כאן והוה ליה תרי עובדי בתרי גופי דפלגינן דבורא אבל כשכתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחד כלומר שכתב כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני שהוא מעשה אחד בשני גופים לא פלגינן דיבורא ופשיטא דכגמרא דידן קי"ל ולא כרבי אילא ולפי שיטה זו פשוט הוא שאילו כתב שדה פלונית נתונה לפלוני ושדה פלונית לפלוני שלאותו שהם כשרים לו מהניא מתנה שהרי שני מעשים כשני גופים הם וכיון שרבינו כתב דין זה כך אני מכריע לומר שזה דעת רבינו ומכאן למדו וכתב בעיטור דמסתברא דירושלמי בנכסים שאין מוחלקין אבל מוחלקין כשרים לשאינו קרוב. אבל בעבד המביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך פלגינן דיבורא. אחר כך מצאתי שכתב הרא"ש ספ"ק דמכות ורבינו יואל הלוי כתב הלכה כר"י וכתב דרבינו לית ליה ההוא דירושלמי דמדמי להו אהדדי ומודה ר"י בכותב כל נכסיו לשני בני אדם דמאחר שהם פסולים לזה פסולים לזה וטעמא משום דאתי לאיחלופי בשטרות דעלמא שלא יאמרו קרוב כשר להעיד אבל בגט שחרור לא חיישינן לאיחלופי הואיל וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכהאי גוונא אמרינן בריש גיטין ובפרק ב' דגיטין עכ"ל. ולמדתי משם שמה שכתבתי דגמרא דידן לא ס"ל דאתי כהדא דההיא דירושלמי שיטה נכונה היא דהכי סבירא ליה לרבינו יואל:

פרק טו

הלכה א

כל עדות שתבא הנאה לאדם וכו'. בתרא פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ג) ואמרינן התם דלא סגי כשיסלק עצמו מן הקרקע כשיאמר דין ודברים אין לי על שדה זו או אין לי עסק בה או ידי מסולקות הימנה דלא אמר כלום עד שיקנו מידו והקשו בתוספות דהא בעינן תחלתו וסופו בכשרות כמו שנתבאר פרק י"ד והכא הוי תחלתו בפסלות והוי כמו קרוב ונתרחק ותירצו דלא שייך תחלתו בפסלות הכא כיון שאין פיסולו תלוי בגוף אלא בממון:

הלכה ב

בני העיר שנגנב ס"ת שלהם. ברייתא שם ואמרו בגמרא דכיון דלשמיעה קאי והוי נוגע בעדות עד דאזיל לעיר אחרת לדור אין דנין ואין מעידין אנשי אותה העיר עליו:

הלכה ג

האומר תנו מנה וכו' במה דברים אמורים וכו'. ג"ז ברייתא וגמ' שם:

הלכה ד

קרקע שבין וכו'. שם (דף מ"ב ע"ב) אמר שמואל וכו' השותפין מעידין זה לזה ופריך בגמרא (דף מ"ג) אמאי נוגעים בעדותן הן כלומר דכל זמן שלא חלקו לגמרי אם יטול מערער מן השדה יפסידו שניהם ותירצו בשקנו מידו שסילק עצמו מכל השדה והקשו עוד וכי קנו מידו מאי הוי פי' דסוף סוף נוגע בעדות הוא שאם יבא ב"ח דידיה יטרוף אותה שדה שסילק עצמו ממנה אם תשאר ביד השותף אבל אם יטלנה המערער ודאי לא יטרוף ממנו והאי הנאה היא לדידיה דלא ליהוי לוה רשע ולא ישלם ותירצו כשקבל עליו אחריות כלומר שאם יבא ב"ח דידיה ויטרפנה ממנו ישלמנה לו דהשתא מאי איכפת ליה להעמידה בפני ב"ח הא לגבי לוקח נמי כיון דמקבל עליה אחריות מיקרי רשע וזהו שכתב

רבינו אלא אם כן סילק עצמו ממנה וכו' ושאם בא ב"ח וכו' כלומר וגם קבל על עצמו שאם בא ב"ח שלו וטרפה וכו':

הלכה ה

העורר על השדה וכו'. שם (מ"ו:) שלח ליה ר"נ בר רב חסדא לר"נ ברבי יעקב אריס מעיד או אינו מעיד הוה יתיב רב יוסף קמיה אמר ליה הכי אמר שמואל מעיד והתניא אינו מעיד ל"ק הא דאיכא פירא בארעא הא דליכא פירא בארעא כלומר דכי איכא פירא לא יעיד דנוגע בעדות הוא לפי שהיה אותו נותן למחצה לשליש ולרביע ואם יזכה המערער הרי שלא ברשותו ירד וידו על התחתונה אבל לית ליה פירא בארעא וגם לא טרח בה שנה זו לעשות בה צורכי זריעה תו ליכא למיחש למידי שהרבה שדות ימצא להיות בהם אריס:

אבל השוכר אם לקח השכירות בידו וכו'. שם בראש הפרק (דף כ"ט) לענין חזקת שלש שנים דבעינן רצופות ובתים בלילה לא ידעי כלומר ואין מעידין עליהם ואפ"ה הויא חזקה ואמר התם רבה כגון דאתו בי תרי ואמרי אנן אגרינן מיניה ודרינן ביה תלת שנין ביממא ובליליא אמר ליה רב יימר לרב אשי הני נוגעים בעדותן הן דאי לא אמרי הכי

אמרינן להו זילו הבו ליה אגר ביתא להאי אמר ליה דייני דשפילי פי' שפלים שאינם בקיאים בדין הכי דייני מי לא עסקינן כגון דנקיטי אגר ביתא ואמרי למאן ניתביה:

הלכה ו

שמעון שלוה והיה ראובן ערב וכו'. פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"ו:) ת"ר ערב מעיד ללוה והוא דאית ליה ארעא אחריתי ופרשב"ם ערב מעיד ללוה אם יצאו עסיקין על שדותיו של לוה והוא דאית ליה ללוה ארעא אחריתי שוה כנגד חוב שנתערב דאי לא הוי נוגע בעדות דב"ח יגבה ממנו. ודע ששם (דף מ"ז) אמרו קבלן אמרי לה מעיד ואמרי לה אינו מעיד ומכיון שלא חילק רבינו בין ערב לקבלן אלמא דכלשון ראשון סבירא ליה דלא מפליג בין קבלן לערב וכן כתב רבינו ירוחם לדעת רבינו:

וכן לוקח ראשון מעיד ללוקח שני וכו'. שם באותה ברייתא לוקח ראשון מעיד ללוקח שני והוא דאית ליה ארעא אחריתי פ' כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן בזה אחר זה וקיימא לן דאין ב"ח גובה אלא מן האחרון ואם אין לו גובה משלפניו לוי ללוקח ראשון מעיד ליהודה להעמיד בידו שדה שלקח מראובן ומפרש רבינו והוא דאית ליה לראובן ארעא אחריתי שיכול להעמידה בפני ב"ח דאי לא נוגע בעדות הוא ורשב"ם מפרש דהוא הדין אם יש ללוקח שני קרקע אחרת שלקח מראובן דאז לא יגבה ב"ח אלא מאותו קרקע של לוקח שני ורבינו לא חשש לכתוב כן דבכלל דבריו הוא דכיון דשדה זו של לוקח שני היתה של ראובן שלקחה לוקח שני אחר לוקח ראשון הוה ליה קרקע של ראובן:

כתב הראב"ד דוקא בשעשאה אפותיקי עכ"ל:

פרק טז

הלכה ב

(א-ב) **ראובן שגזל שדה משמעון וכו' עד וכן כל כיוצא בזה**. בתרא פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ג:) ת"ר מכר לו בית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מפני שאחריותו עליו מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה מפני שאין אחריותו עליו מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רב ששת רישא בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקא מערער דלא ליזיל שמעון לאסהודי ליה ללוי דלאו דיהודה היא דניחא ליה דהדרא כלומר ניחא ליה דקיימא ביד לוי כי היכי דהדרא ליה שיש לו עדים שהיא שלו ואקשינן ובההוא זכותא דמפיק לה מלוי ליפקה מיהודה ומהדרינן דאמר השני נוח לי והראשון קשה הימנו ומקשינן תו ולוקמה בגזלן כלומר למה ליה למיתני מכר ליתני גזל לו בית

גזל לו שדה אין מעיד לו עליה וכו' ומהדרינן משום דקא בעי למיתני סיפא מכר לו פרה מכר לו טלית דוקא מכר דהוה ליה יאוש ושינוי רשות וכגון דמית גזלן אבל לא מכר דהדרא ליה לא תנא רישא נמי מכר ואקשינן תו ולוקמיה ביורש כלומר בגזל והוריש ואתא יהודה להוציאה מיד היורש דלא ליזיל שמעון וליסהיד לבן גזלן משום דאי תיקום ארעא ביד היורש יוציאנה שמעון מידו אבל אם היא ביד יהודה אמרי' היכא דקיימא תיקום שמעינן מהכא דבין שהשדה הגזולה בידו בין מכרה בין מת והורישה אין מעיד בעלה עליה ובפרה וטלית כל שלא מת ראובן או לא מכרה אין מעיד לו ג"כ עליה אבל אם מכרה ומת כיון דמטלטלין נינהו מעיד לו עליה ואף על פי שהקשו שם על זה ודחו אוקימתא זו היינו לענין שלא נפרש הברייתא כאוקימתא זו אבל מ"מ הדין דין אמת וכן כתב שם רשב"ם:

הלכה ג

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וכו'. שם (דף מ"ג) אמר שמואל המוכר שדה לחבירו שלא באחריות פי' שהתנה שלא יהיה לו אחריות דאילו לא כתב אחריות בשטר הא קיימא לן אחריות טעות סופר הוא אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני ב"ח ואוקמה (דף מ"ה) בדלית ליה ארעא אחריתי לדידיה דאמר לא ניחא לי למהוי לוה רשע ולא ישלם ולגבי לוקח לא הוי רשע ולא ישלם דא"ל להכי זבני לך שלא באחריות ורבינו כתב הדברים סתם שפשוט הוא שאם יש שדה אחרת לראובן שלא יטרוף בעל חוב לשדה זו:

הלכה ד

ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון וכו' עד וכן כל כיוצא בדברים אלו. פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ג:) סיפא דברייתא שכתבתי בסמוך מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה מפני שאין אחריותו עליו אמרו טעמא בגמרא (דף מ"ד:) משום דמטלטלי לא משתעבדי לבעל חוב ואפילו עשאם אפותיקי כלומר וכיון דאין בעל חוב גובה מהם אין לו הנאה בעדותו ואקשינן וליחוש דילמא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי וכתב ליה דאקנה ומהדרינן דקאמרי עדים ידעינן בהאי דלא הוה ליה ארעא מעולם ואקשינן תו מדאמר רב פפא המוכר שדה שלא באחריות וכו' אם נמצאת שאינה שלו חוזר עליו וא"כ היאך יעיד לו עליה דהא אית ליה הנאה שלא יחזור עליו ומהדרינן הב"ע במכיר בה שהיא בת חמורו ורב זביד אמר אפילו נמצאת שאינה שלו אינו חוזר עליו דא"ל להכי זבני לך שלא באחריות מתוך זה נתבררו דברי רבינו. אבל קשה שכאן פסק כרב פפא דאמר נמצאת שדה שאינה שלו אפילו שלא באחריות חוזר עליו שכתב בד"א בשהיה

שמעון מודה שזו הפרה והטלית וכו' ופשטא דשמעתא משמע דאליבא דרב פפא הוא דאוקימנא במכיר בה שהיא בת חמורו דאילו לרב זביד כיון שאינו חוזר עליו אפילו אינו מכיר שהיא בת חמורו מעיד לו עליה. וכן כתב נמוקי יוסף דאליבא דרב זביד בכל ענין מצי מעיד וכן רשב"ם וכן בח"מ סי' ל"ז ורבינו ירוחם בנ"ב ח"ה ובפרק י"ט מהל' מכירה כתב רבינו המוכר קרקע וכו' אפי' נודע בודאי שזו הארץ גזולה ויצאה מיד הלוקח אין המוכר חייב כלום והיינו כרב זביד גם בפ' זה כתב ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וכו' הרי הוא רוצה שתעמוד ביד שמעון וכו' ואי קי"ל כרב פפא תיפוק לי דאם יוציאו בטענה שאינה שלו יחזור עליו ויש לומר דרבינו משמע ליה דאפילו לרב זביד בעינן לאוקומי ברייתא כשמכיר בה שהיא בת חמורו אי מוקים לה בשמכר סתם דע"כ לא פליג ארב פפא אלא כשהתנה בפירוש שאין לו עליו אחריות והיינו דאמר ליה להכי זבני לך שלא באחריות וע"כ היינו כשהתנה כן בפירוש שאל"כ הא קי"ל אחריות טעות סופר הוא וא"כ במכר לו פרה וטלית או שאר מטלטלין סתם אפילו לרב זביד בעינן שיכיר שהיא בת חמורו לשיוכל להעיד לו עליה משום דאם אינו מכיר ונמצאת שאינה שלו חוזר עליו כיון דקנה סתם וכן נראה שהיתה דעת הרי"ף שכתב ורב זביד אמר אפי' נמצאת שדה שאינה שלו וכו' ורב זביד פליג ארב פפא והלכתא כוותיה עכ"ל. ואיכא למידק דהא פשיטא דרב זביד פליג ארב פפא ומאי אתא לאשמועינן וצ"ל דאתא לאשמועינן דלא פליג רב זביד אאוקימתא דאוקימנא במכיר בה שהיא בת חמורו אלא ארב פפא לחודיה פליג וכמו שכתבתי. ועוד יש ראיה שיש לפרש דרב זביד לא פליג אאוקימתא דמכיר בה שהיא בת חמורו מדאמרי' התם (דף מ"ה) בסמוך מכריז רבא ואי תימא רב פפא דסלקין וכו' ולא אמרן אלא שאינו מכיר בה שהיא בת חמורו וכו' אמימר אמר אפי' ליכא כל הני לא מ"ט מידע ידיע דסתם עכו"ם אנס הוא ומשמע שאם הוא ישראל בעינן שיכיר בה שהיא בת חמורו ואי לאו בעי לפצויי ליה וכיון דגם אמימר הכי ס"ל ולחד לישנא גם רבא ס"ל הכי ומדמכריז ולא הוה מאן דפליג עליה אלא אמימר וגם הוא משמע דמודה בישראל דבעינן שיכיר בה שהיא בת חמורו משמע דליכא מאן דפליג בהא ואפילו רב זביד מודה בהכי וכדפרישית ולפי שיטה זו ברייתא ה"פ מכר לו בית אין מעיד לו עליה דאפילו פירות ומכר לו בהדיא שלא באחריות הוי נוגע בדבר מפני שבעל חובו גובה ממנה אבל מכר לו פרה וטלית אפשר לו להעיד עליה דכל שלא פירש שהוא מקבל עליו אחריות אין ב"ח גובה מהם מיהו אם מכרם סתם צריך שיכיר בה שהיא בת חמורו לכ"ע אבל במוכר בהדיא שלא באחריות לרב זביד אינו צריך שיכיר ולרב פפא צריך שיכיר והלכה כרב זביד ולפיכך כתב רבינו ראובן שמכר פרה וכו' ולא

הזכיר שם שלא באחריות כשם שהזכיר גבי מכר שדה וטעמא משום דבעא לאשמועינן דבמוכר סתם בעינן שיכיר בה שהיא בת חמורו אבל במפרש שמוכר לו שלא באחריות לא איצטריך ליה לאשמועינן דסמך על מ"ש בפי"ט מהלכות מכירה דאפילו נמצאת שדה שאינה שלו אינו חוזר עליו והכא אשמעינן דאפילו דאינו מעמידה בפני ב"ח אינו מעיד לו עליה אא"כ מכיר בה ומיהו במכיר בה סגי אע"ג דקי"ל אחריות טעות סופר הוא מ"מ כיון שהוא מכיר בה נמצא שהמוציאה מידו אונס הוא שאנסו ואינו חוזר עליו כמבואר פי"ט מהל' מכירה וא"כ כל שמפרש בהדיא שמוכר שלא באחריות פשיטא דאפילו אינו מכיר שהיא בת חמורו שמעיד לו עליה ובהכי אתי שפיר מאי דאיכא למידק דבגמרא קדים ומשני דקאמרי עדים ובתר הכי משני דמכיר בה וכו' ורבינו הפכם בלשונו והיינו טעמא משום דאי הוה נקיט סדר הגמ' לומר בסוף כל הדברים דדוקא במכיר בה שהיא בת חמורו וכו' הוה משמע דלעולם לא מצי מעיד אלא במכיר בה דוקא ולפיכך כתב בד"א במכיר וכו' סמוך למה שכתב מכר פרה או טלית ולא הזכיר שפירש שלא באחריות דאהא דוקא הוא דבעינן שיכיר ואחר כך כתב תנאי אחר שהוא כולל בין למה שכתב דהיינו שלא פירש שלא באחריות בין היכא דפריש דשלא באחריות הוא מוכר וזהו שהאריך בלשונו ואמר בד"א שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה וכו' כדי לכלול דבשום ענין אין ראובן מעיד לו וכו' אלא אם כן העידו שלא היתה לו קרקע וכו' דל"ש פירש דשלא באחריות הוא מוכר ול"ש לא פירש צריך תנאי זה לשיוכל להעיד. ומה שאמרו בגמרא ורב זביד אמר אפי' נמצאת וכו' אצל אוקימתא דמכיר בה שהיא בת חמורו היינו לומר דלרב פפא א"א להעמיד הברייתא אלא דוקא במכיר אבל לרב זביד יש להעמיד בין במכיר בין שאינו מכיר אם פירש דשלא באחריות הוא מוכר אבל אין הכי נמי שאם מכר סתם אין להעמידה אלא דוקא במכיר ומש"ה פריך גמרא מדרב פפא דלדידיה אפי' פירש שלא באחריות אם נמצאת שאינה שלו חוזר עליו ואילו לרב זביד לא קשיא דאיכא לאוקמה כשמכר לו שלא באחריות:

וכתב נמוקי יוסף בשם הראב"ד דכל הני דפסילי משום נוגע בדבר לא פסילי אלא כי מסהדי לזכותם אבל לחובתם פשיטא דמהימני דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי:

וכן שאר מיני פסולים וכו'. אם בפסולים מחמת עבירה פשיטא דרשע הוא ואם בפסולים מחמת קורבה ירושלמי הובא בהלכות פרק זה בורר דמייתי מרבויא דקרא שלא יהו הדיינים קרובים לעדים ולא לבעלי דינים ולא זה לזה:

הלכה ה

ולפיכך אין סומכים וכו'. ה"ה לבית דין של שלשה ולא נקט אין סומכין בסנהדרין אלא לאשמועינן דאלו שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה אם היה בהם קרובים אין בכך כלום דמתחילין בשלשה ומוסיפין עד שבעה ואז גומרין ואם גמרו בשלשה מעוברת וכיון שכן אותו תוספת אפילו שיהיו קרובים כיון שהג' ראשונים כשרים אין בכך כלום אבל ג' הראשונים צריך שיהיו כשרים או לפחות ג' מהם דכיון דאם גמרו בג' מעוברת בתלתא מינייהו דכשרים סגי וזהו שכתב

רבינו שאם היה בהם קרובים ולא כתב שאם היו כולם קרובים:

הלכה ו

כל הכשר לדון וכו'. משנה בנדה פ' בא סימן (נדה דף מ"ט:) ואמר רבי יוחנן שם בגמרא ובסנהדרין פ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ד) דאתא לאתויי סומא באחת מעיניו שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמרינן דלא קי"ל כההוא סתמא אלא כסתמא דסנהדרין דדיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה וכולהו אינשי לא חזו בליליא כדחזי סומא באחת מעיניו ביום וכיון דגומרין בלילה הוא הדין דסומא באחת מעיניו דן לכתחלה א"כ לא קי"ל כההוא סתמא וקשה א"כ למה פסקו רבינו ויש לדחוק ולומר דטעמא דאידחי ההוא סתמא משום דאמר דסומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון דיני ממונות וכבר פסק רבינו בפ"ב מהלכות סנהדרין דסומא באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות ולא תפס לשון המשנה פה אלא משום האוהב והשונא והגר וכל הני דמני הכא רבינו שהם כשרים להעיד ואינם כשרים לדון:

ואיכא למידק א"כ אמאי דחי בגמרא האי סתמא לימא דאתא לאיתויי כל הני דמני הכא רבינו. ומצאתי בתוס' פרק בא סימן (נדה דף נ' ד"ה ור"מ) שהקשו קושיא זו לענין אוהב ושונא ותירצו דלא פסיקא ליה שהרי לכל העולם כשרים ואין תירוץ זה נוח לי דאכתי נימא דאתא לאיתויי גר ומשוחרר שהם כשרים להעיד ואינם כשרים לדון ד"מ ועוד קשה דהוה ליה למימר דהא דקתני יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון בדיני נפשות אייר ושפיר אתי לאיתויי סומא באחת מעיניו שהוא פסול לדיני נפשות וכן לאיתויי זקן וסריס וממזר שהם כשרים להעיד ופסולים לדיני נפשות והא הוה עדיף מלמידחי סתם מתניתין מהלכה. וי"ל דאה"נ דלדידן שפיר מיתוקמא מתניתין כדאמרן ולא שקיל וטרי גמרא אלא אליבא דר' יוחנן דאמר דמתניתין דיש שכשר להעיד ואינו כשר לדון לאיתויי סומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון אפילו דיני ממונות ואליבא דידיה הוא דקשו סתמי אהדדי ואידחי ההוא סתמא אבל לדידן לא קשו סתמי אהדדי ושפיר מתוקמי כדאמרן.

וא"ת ר' יוחנן מאי דוחקיה לומר דקשו סתמי אהדדי ולא אוקים להו כדאמרן י"ל שכך היה מקובל מרבותיו שפירוש דמתניתין דיש שכשר להעיד ואינו כשר לדון מיירי לדיני ממונות ובסומא מאחת מעיניו דמש"ה הוכרח לומר דליתא להההוא סתמא:

האוהב והשונא. משנה בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז:) אלו הן הקרובים וכו' האוהב והשונא וכו' א"ל לא נחשדו ישראל על כך ומפרש בגמרא (דף כ"ט) דדוקא לעדות לא נפסלו אבל לדון נפסלו מיתורא דקרא והוא לא אויב לו והיינו טעמא דכיון דסני ליה לא מצי לאהפוכי בזכותיה ותמהני למה לא כתב רבינו במה ששנינו שם איזהו האוהב זה שושבינו והשונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה ואמרינן התם משמיה דרבא דמיום ראשון ואילך בטלה שושבינות וכשר להעיד:

הגר. פירוש שאין אמו מישראל שאינו כשר לדון אפילו דיני ממונות כמו שנתבאר פ"ב מהל' סנהדרין והמשוחרר דינו כדין הגר:

וכן הזקן והסריס וכו'. פי' אלו שהזכיר עד עתה אין כשרים לדון אפילו דיני ממונות אבל הזקן והסריס וכו' לדיני נפשות דוקא הוא דאין כשרים אבל לדיני ממונות כשרים הם. ודין זה דזקן וסריס ברייתא בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ו:). וק"ל למה לא כתב ג"כ מי שאין לו בנים שפסלו באותה ברייתא וי"ל שסמך על מה שכתבו פ"ב מהלכות סנהדרין וכן עשה בזקן ששם כתב זקן מופלג וכאן כתב זקן לבד אלא סמך על מ"ש שם ועוד שטעם הסריס ומי שאין לו בנים אחד דטעם מי שאין לו בנים לפי שאינו יודע צער גידול בנים ואינו רחמן והוא עצמו טעם הסריס:

והממזר וסומא באחת מעיניו וכו'. משנה פ' בא סימן (נדה דף מ"ט ע"ב) יש שראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות ואמרינן בגמרא דחדא מהני מתניתין לאיתויי ממזר דכשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות:

וסומא באחת מעיניו. נדה פרק בא סימן וסנהדרין פ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ד:) ההוא סמיא פי' באחת מעיניו דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן דהוה דאין דינא פי' דיני ממונות ולא א"ל מידי משום דתנן בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ב) בדיני ממונות גומרין בלילה וכולהו אינשי לא חזו בליליא כדחזי סומא ביום וכיון דגומרין בלילה סומא באחת מעיניו דן לכתחלה ביום ומאחר דכשר לדון דיני ממונות פשיטא דכשר להעיד דכל הכשר לדון כשר להעיד וכיון דתנן במתניתין דיני נפשות גומרין ביום ממילא דסומא באחת מעיניו פסול לדון דיני נפשות וכבר כתבתי זה פרק שני מהלכות סנהדרין:

פרק יז

הלכה א

מי שהעידו לו אנשים רבים וכו'. משנה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ז) כיצד מאיימין על עדי נפשות שמא תאמרו משמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן ואמרי' בגמרא דה"ה דפסילי בדיני ממונות ובזה בורר גבי עדי ממון תנן אם אמר העד הוא אמר לי שהוא חייב לו או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה שהוא חייב לו מאתים זוז:

הלכה ב

ולפיכך מאיימין וכו' עד וגומרין הדין. משנה פרק זה בורר כתבתיה בסמוך.

ומ"ש מודיעין אותם כח עדות שקר וכו'. שם בגמרא ונראה מדברי רבינו שסובר דלא אידחי מימרא דרב יהודה ורבא אלא לענין שלא יאיימו אותם בהני כללי כי יחשבו שינצלו אבל בהני פרטי שיגיע להם באותו עון מאיימין עליהם והיינו דאמר רב אשי בהדיא (דף כ"ט) סהדי שקרי אאוגרייהו זילי שהוא רע נוגע להם בפרט וה"ה לשאר רעות פרטיות שמאיימין עליהם:

הלכה ג

המטמין עדים וכו'. סנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ט) ברייתא כלשון הזה:

הלכה ד

אחד המודה בפני עדים וכו'. שם במשנה עד שיאמר בפנינו הודה שהוא חייב לו מאתים זוז ופירש רש"י שיהיו שניהם בפנינו ולהודות נתכוון להיות לו עדים בדבר ואמרי' בגמרא מסייע ליה לרב יהודה אמר רב דאמר צריך שיאמר אתם עדי והיו עלי עדים הרי הוא כמו אתם עדי:

בין שאמר הלוה וכו'. שם מימרא דרבינא ואי תימא רב פפא.

ומה שכתב דרך מאמין לדבריו כלומר דאם טען משטה הייתי בך שראיתיך אומר דברים שאינם ואמרתי הלא משחק הוא נאמן. וכבר נתבארו דינין אלו בדברי רבינו בהלכות טוען ונטען:

הלכה ז

השוכר עדי וכו' וכן היודע וכו'. ברייתא בבא קמא ריש פרק הכונס (בבא קמא דף נ"ה:) השוכר עדי שקר והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו פטור מדיני אדם וחייב בדיני

שמים ואמרו בגמרא דהיינו בעד אחד דאילו בשנים מדאורייתא מחייב ובראש הלכות אלו הארכתי בזה:

פרק יח

הלכה א

מי שהעיד וכו' ומצוה לעשות לו כמו שרצה לעשות וכו'. משנה בסנהדרין סוף אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פ"ט) כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה כלומר אין להם לצפות מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר לה דינו של נידון:

ואם העידו במלקות וכו' ואם העידו לחייבו ממון וכו'. משנה פירקא קמא דמכות (דף ה') משלשין בממון ואין משלשין במכות וכו' אלא כל אחד ואחד לוקה ארבעים:

ואין לוקין במקום תשלומין. שם במשנה (דף ד') פלוגתא דר"מ ורבנן ופסק כרבנן דאמרי כל המשלם אינו לוקה ובכתובות פרק אלו נערות (כתובות דף ל"ב:) מקשי ונימא כל הלוקה אינו משלם כלומר ונדייניה במלקות ומשני בפירוש רבתה תורה עדים זוממים לתשלומין מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם יד ביד למה לי דבר הניתן מיד ליד ורבי אלעזר יהיב טעמא משום דלאו בני התראה נינהו:

הלכה ב

בד"א בעדים שהוזמו וכו' עד הרי אלו זוממין ונהרגין וכו'. משנה פ"ק דמכות (דף ה') אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן כלומר שיזימו אותם בעסקי גופם של עדים ולא בעסקי ההרוג וההורג כדמפרש ואזיל כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש אמרו להם היאך אתם מעידים (שזה הרג את זה) שהרי נהרג זה או ההורג זה היה עמנו במקום פלוני אין אלו זוממין אבל אמרו להם היאך אתם מעידים שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ונהרגים על פיהם:

הלכה ג

וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים וכו'. דאמרינן במרובה (דף ע"ב:) ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז) עד זומם חידוש הוא מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ואע"ג דרבא הוא דאמר הכי ולית הלכתא כוותיה הא דלית הלכתא כוותיה היינו במאי דקאמר דאינו נפסל למפרע אבל במאי דקאמר דחידוש הוא ודאי מוסכם הוא:

אפילו היו העדים הראשונים מאה כו'. משנה פ"ק דמכות (דף ה':) ע"פ שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא

להקיש שלשה לשנים מה שלשה מזימין את השנים אף שנים יזומו את השלשה ומנין אפילו מאה ת"ל עדים:

הלכה ד

עדים זוממין אינן צריכין התראה. כתובות פ' אלו נערות (כתובות דף ל"ג) ר' אלעזר אמר עדים זוממין ממונא משלמי ומילקא לא לקו משום דלאו בני התראה נינהו ואביי נמי אע"ג דמעיקרא פליג עליה לבסוף הדר ביה ובפ"ק דמכות וכתובות (דף ל"ב) אמר מה לעדים זוממין שכן אינם צריכים התראה:

ועדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו וכו'. ב"ק פרק מרובה (בבא קמא דף ע"ג:) אמר רבא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין דהכחשה תחלת הזמה היא אלא שלא נגמרה ופירש"י שהוכחשו שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג ולבסוף הוזמו שבאת כת שלישית ואמרה עמנו הייתם נהרגין ואע"ג דאביי פליג עליה הא ק"ל דהלכתא כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם:

הלכה ה

אין מזימין את העדים אלא בפניהם וכו'. כתובות פ"ב (דף כ') אמר רבי אבהו אין מזימין את העדים אלא בפניהם ומכחישין את העדים שלא בפניהם והזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא הויא הכחשה מיהא הויא וטעמא דאין מזימין את העדים אלא בפניהם פירש"י שהרי באין לענשן או נפש או ממון והתורה אמרה והועד בבעליו יבא בעל השור ויעמוד על שורו:

הלכה ו

עדי נפשות שהוכחשו וכו'. בב"ק פרק מרובה (בבא קמא דף ע"ד:) אמרו אפלוגתא דאביי ורבא שכתבתי למעלה ובפלוגתא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין דאמר רבי אלעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי סלקא דעתך ר"א הוא דאמר נהרגין אמאי לוקין ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אלא לאו ש"מ רבי אלעזר הוא דאמר אין נהרגין ואקשינן לוקין תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אמר אביי בבא הרוג ברגליו אלמא דלמ"ד נהרגין ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואפילו בא הרוג ברגליו אין לוקין וכיון שפסקנו כרבא דאמר נהרגין ממילא קי"ל דעדים שהוכחשו בנפש אין לוקין ופי' לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד היינו שהוא לאו שניתן לאזהרה שלא יעשה כך שלא ימיתוהו ב"ד ואין לוקין עליו דמיתת ב"ד היא עונשו של לאו.

ומ"ש אבל ב"ד מכין אותן וכו'. פשוט הוא:

הלכה ז

עדים זוממין צריכים הכרזה. סנהדרין סוף הנחנקין (סנהדרין דף פ"ט) ת"ר ד' צריכין הכרזה מסית ובן סורר ומורה וזקן ממרא ועדים זוממים משום דבכולהו כתיב ישמעו ויראו ולמד רבינו שהכרזה צריכה שתהיה בכל המקומות ממה ששנו שם במשנה דזקן ממרא אליבא דר"י כותבין ושולחין בכל המקומות איש פלוני נתחייב מיתה בב"ד ואפילו ר"ע דפליג עליה התם לא אשכחן דפליג עליה אלא בזקן ממרא משום דסבר דמשמרים אותו עד הרגל אבל באינך דצריכי הכרזה כיון דלא אשכחן ליה דפליג מסתמא כר"י ס"ל ודבר פשוט הוא שצריכין לכתוב על איזו עבירה נהרג שאל"כ היאך יראו ויוסרו הנשארים:

הלכה ח

חיוב העדים זוממין לשלם וכו'. פ"ק דמכות (דף ב':) בברייתא המדברת בעדים זוממין משום ר"ע אמרו אף אין משלמין על פי עצמן ואמרו בגמרא מ"ט דר"ע קסבר קנסא הוא וקנס אין משלם על פי עצמו אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה ומשלמין וכן אמר רב נחמן וכיון דהני אמוראי יהבי טעמא למלתיה וגמרא אמר התם כמאן דלא כרבי עקיבא אמימרא דרב יהודה דבסמוך לה ומשני לה אליבא דר"ע אלמא הלכתא כוותיה:

אבל אם אמרו העדנו על זה וכו'. שם (דף ג') אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו ומוקי לה גמרא באומר העדנו והוזמנו בב"ד של פלוני וחייבנו ממון סד"א כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מחייב קמ"ל:

פרק יט

הלכה א

שנים שהעידו וכו' עד ומזימין אותם. מימרא דרבא ספ"ק דמכות (דף ה') כלשון רבינו ונ"ל שצריך להגיה שמא גמל קל ביותר נזדמן להם שכך אמרו בגמרא גמלא פרחא ובנסחא אחרת מספרי רבינו כתוב שמא כר קל ביותר נזדמן להם עכ"ל וזו נוסחא אמיתית שכר בלשון מקרא הוא גמל קל דכתיב שלחו כר (ישעיה ט"ז):

הלכה ב

שנים שאמרו באחד בשבת וכו' עד וכן כל כיוצא בזה. מימרא דרבא פ"ק דמכות ולפי גירסת הגמרא שבידינו כך ראוי להיות לשון רבינו אבל באו שני עדים בשלישי בשבת וכו' אלא מערב שבת נגמר דינו או בשני בשבת אין עדים אלו שהוזמו נהרגים שהרי מ"מ

וכו' וכך מצאתי בנסחא מדוייקת פירוש דאזלינן בתר שעת העדות וכיון דבאותה שעה נגמר דינו להריגה אין נהרגין ובסוף דבריו כך ראוי להגיה אפילו אמרו באחד בשבת גנב וטבח ומכר ובשני בשבת נגמר דינו אין העדים אלו שהוזמו משלמין וכו'. ונ"ל דה"ה אם גנב וטבח ומכר ונגמר דינו בשני אלא דאורחא דמילתא נקט שאין כל המעשים האלו נעשים ביום אחד ובנסחא אחרת כתוב אפילו אמרו בשני בשבת ופירש"י דכי אמרינן דכשלא נגמר דינו והוזמו משלמין דוקא בקנס משום דהוה מצי למיפטר נפשיה בהודאה ואשתכח דאינהו הוו מפסדי ליה אבל בעדות ממון פטורים שהרי לא היו מפסידין אותו כלום אחר שהוא מחוייב ועומד ופשוט הוא:

הלכה ג

אין עדי השטר נעשים זוממין וכו'. זה דעת הרי"ף בב"ק פ' מרובה והביא ראיה מהא דת"ר (סנהדרין ל"ה) שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על השטר הזה והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא איחרו וכתבוהו. ולי נראה עוד ראיה מדתניא בגט פשוט (דף קע"א) וכתבו רבינו פכ"ג מהלכות מלוה ולוה שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר הרי שלהכשיר השטר אומרים שהוא מאוחר וממילא מתכשרי עדים:

אמרו בזמנו כתבנוהו וכו'. כתבתי בסמוך שדעתו כדעת הרי"ף והוא ז"ל כתב כן שם.

ומ"ש הרי נפסלו למפרע. הוא פלוגתא דאביי ורבא בב"ק פ' מרובה (בבא קמא דף ע"ב:) ובסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ז) ואביי סבר למפרע הוא נפסל וזו אחת משמועות יע"ל קג"ם דהלכתא בהו כאביי וכבר כתבתי זה בפ"י מהלכות אלו.

ומ"ש ואפשר שביום זה שהעידו בב"ד וכו' והם שקרו ואמרו בזמנו כתבנו כלומר ולא מפסדינן להני שטרי דאינשי דאיכתבו מקמי הכי מספיקא:

פרק כ

הלכה א

עד שיהיו שניהם ראויים לעדות. משנה פ"ק דמכות (דף ה:) מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אף השלשה כן מנין אפילו מאה ת"ל עדים וכיון דעדותן בטלה פשיטא דאין נהרגין:

ויזומו שניהם. ג"ז שם ר"ש אומר מה שנים אינם נהרגים עד שיהיו שניהם זוממין אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפילו מאה ת"ל עדים:

ומה שכתב אחר שנגמר הדין. שם אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין:
אבל אם הוזם אחד מהם וכו'. שיעור הלשון כך הוא או שהוזמו שניהם קודם גמר דין ואפילו אם אחר גמר דין הוזמו שניהם אבל נמצא אחד מהן קרוב או פסול אינן נענשין.
ומה שכתב אע"פ שהוזמו ונפסלו וכו' כלומר דאילו הוכחשו לא היו נפסלין דזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה כדאיתא בפרק חזקת ובפרק כל הנשבעין דאיפליגו רב הונא ורב חסדא בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו והלכה כרב הונא לגבי רב חסדא דרביה הוא ורב הונא הוא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה ועוד טענות אחרות כתבו שם הרי"ף והתוס':

הלכה ב

נהרג זה שהעידו עליו וכו'. פ"ק דמכות (דף ה':) תניא ברבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין אמר לו אביו בני לאו ק"ו הוא א"ל למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין פירוש מק"ו. ופירוש דברי רבינו כך הם אינם נהרגים מק"ו דנימא השתא משום כאשר זמם מחייבין ליה משום כאשר עשה לא כ"ש אלא דוקא כאשר זמם הוא דחייב לא כאשר עשה ודבר זה שאין עונשין מן הדין מפי הקבלה הוא:
אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכן אם יצא הממון וכו'. צריך לבקש טעם מאין לו לרבינו לחלק בין מיתה לממון ומלקות דלכאורה משמע דל"ש ממון או מלקות או מיתה בכולהו בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה ואף כי אפשר לחלק בין ממון למיתה דממון אפשר בחזרה וכיון שכך כך לי עשה כמו זמם וכן כתבו התוספות בריש ב"ק (דף ה':) ד"ה ועדים זוממים אהא דמני רבי חייא עדים זוממין בכ"ד אבות נזיקין וז"ל פי' ריב"א דאפילו שילם ע"פ עדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבינן להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין והא דאמרינן במכות הרגו אין נהרגין דהיינו משום דהתם אין עונשין מן הדין עכ"ל. ועוד כתב שם מ"מ אין סברא לחלק בין מלקות למיתה וכ"כ רבינו ירוחם בנ"ב ח"ז בשם רש"י וכנראה שלזה כיון הראב"ד שכתב שיבוש הוא זה ואע"פ שתפס בנהרג זה שהעידו עליו תחלת הבבא נקט ומיהו רבינו ירוחם כתב שכדברי רבינו נראה עיקר. ואפשר לתת טעם לדברי רבינו דלא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה אלא היכא דהרגו על פיהם משום דגדול עונשם מנשוא אין ראוי לתת להם מיתת ב"ד שתכפר עליהם אלא ראוי להניחם שיהיו נדונין אחר מיתה בעונשים נוראים דוגמא לדבר נותן כל זרעו למולך שהוא פטור מה שאין לומר כן בהלקו ע"פ עדותם. ועוד י"ל טעם אחר שמאחר שאלהים נצב בעדת אל אילולא שהיה חייב זה מיתה לא היה מניח הקב"ה

שתאבד נפש אחת מישראל ומאחר שהניח הקב"ה לב"ד שיסכימו להרוג את זה ונהרג חייב מיתה היה הילכך אין לעדים משפט מות מה שאין לומר כן במלקות:

הלכה ג

היו העדים שלשה וכו'. משנה פ"ק דמכות (דף ה':) ר"ש אומר מה שנים אינם נהרגים עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה אין נהרגין עד שיהו שלשתן זוממין מנין אפילו מאה ת"ל עדים ומדשקלי וטרו אליביה ש"מ דהלכתא כוותיה ובגמ' (דף ו') אמר רבא והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דבור של חבירו כלומר התם קאמר מתניתין מאה כשנים אבל אם העידו השנים ואחר זמן העידו האחרים הרי הם כשתי כתות לענין הזמה בלבד וכן דעת התוספות ולאפוקי מדברי ר"י שכתב שהם כשתי כתות לכל דבר וטעם רבינו והתוספות דבשלמא לענין הזמה בהגדה תליא מילתא וכיון שלא הגידו תוך כדי דיבור הרי הן כשתי כתות להזמה אבל בנמצא אחד מהם קרוב או פסול כיון שמעת שראו העדות נפסלו מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא וכיון שהוזמו קצתם ה"ל נמצא אחד מהם פסול ועדותם בטלה והתם נמי אמרינן דתוך כדי דבור היינו כדי שאלת תלמיד לרב ושיעור לשון רבינו כך הוא הרי נחלקה העדות והשנים שהוזמו נענשין אע"פ שהשנים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק אין נענשין ואע"פ שבטלה העדות וכו':

וכתב הראב"ד אבל אם היה הפסק וכו' עד נפסלה כולה א"א איני יודע מהו וכו'. טעמו שכיון שהיה הפסק בין כת ראשונה לכת שניה הרי אלו שתי עדויות ואע"פ שהוזמה כת ראשונה תתקיים העדות בכת שניה ויהרג הרוצח ורבינו סובר שמאחר ששתי הכתות באו להעיד כאחד אע"פ שהיה הפסק בין כת לכת הרי הן ככת אחת לענין שאם בטלה עדות הכת האחת בטלה ג"כ עדות הכת השניה ובהכי ניחא נמי מ"ש ועוד מה זה שאמר וכו' ומה עונש ראוי להם כי לדעתו שהוכשרה כת שניה להעיד שייך למיפרך מה עונש ראוי להם אבל לרבינו שאינה כשירה להעיד ה"ל כולהו ככת אחת ואפ"ה אלו נענשין ואלו אין נענשין:

הלכה ד

העיד האחד ונחקרה וכו'. בסנהדרין פרק ארבע מיתות (סנהדרין דף ס') על מה ששנינו גבי מגדף שהיו אומרים לאחד מהעדים אמור מה ששמעת בפירוש והשני אומר אף אני כמוהו אמר ר"ל ש"מ אף אני כמוהו בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן פי' שהצריכו כל העדים לפרש עדותן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה אדאורייתא פירוש דלא אפשר לפרש ברכת השם דאי סלקא דעתך פסול הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה לגברא ומאחר שעדותו עדות ממילא שהוא נעשה עד זומם. ונ"ל שעיקר

הגירסא כך הוא שכל עד שאמר כך אחר עדות חבירו ה"ז כמי שנחקר והעיד וכו' ובספר מוגה מצאתי שכל שאמר אחר עדות חבירו הרי זה כמי שנחקר וכו':

ואין לעדים זוממין שגגה וכו'. למד זה ממימרא דר"א פרק אלו נערות (כתובות דף ל"ג) שכתבתי פי"ח דעדים זוממין לאו בני התראה נינהו ואמר רבא (תדע) אימת נתרי בהו מעיקרא אמרי אשתלין ונראה שמפרש רבינו שכחנו האיסור ולכן לא נתרה בהם משמע שאפילו היו שוגגים חייבים הם ומ"מ קשה שהרי אחר זה הקשה אביי ניתרי בהו בתוך כדי דיבור ואמרינן הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי אי ס"ד עדים זוממין צריכים התראה כי לא מתרינן בהו לא קטלינן להו מי איכא מידי דאינהו בעו קטיל בלא התראה ואינהו בעו התראה הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא. ואם כן הטענה היא משום דהדר אמר אביי ולא משום מאי דאמר רבא אשתלין ועוד שאין טעם שאין להם שגגה תלוי כשאין להם מעשה וכן אין טעם שאין צריכים התראה תלוי כשאין להם מעשה וצ"ע:

כתב הראב"ד א"א זה הטעם לא ידעתי מהו וכו'. ביאור דבריו דבריש כריתות איפליגו תנאי דאיכא מאן דאמר דמגדף היינו עובד עבודה זרה וחכמים אומרים דהיינו מברך את השם ולפי דברי רבינו מגדף לדעת חכמים כיון שאין בו מעשה לא יהא צריך התראה:

הלכה ה

כשם שהשנים מזימין את המאה וכו'. משנה פ"ק דמכות (דף ה') באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום כולם יהרגו ופירש רבינו כפירש"י והרי"ף:

הלכה ו

כת שהעידה על ראובן וכו'. ק"ו מבבא דלעיל כי שנים יכולים להזים חמשים כתות כ"ש ששנים יזומו לשנים ושנים לשנים ועוד יש לפרש שרבינו סובר ששתי החלוקות בכלל פירוש דברי המשנה דבאו אחרים והזימום באו אחרים והזימום. כתוב בספרי רבינו כת שהעידה על ראובן וכו' ובאו שנים עדים והזימום אלו הארבע תיבות הם יתרים וצריך למוחקם וכן נמצא בספר מדוייק:

הלכה ז

עדים שהעידו על איש טריפה וכו'. סנהדרין פרק אלו הן הנשרפין (דף ע"ח) אמר רבא ההורג את הטריפה פטור וטרפה שהרג לפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד מאי טעמא חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך כלומר והרי ראוהו רוצח שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ופירש"י שלא בפני ב"ד ואתה בא לחייבו ע"פ עדים פטור דאין עדותן עדות

דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הזמה שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא בעו למיקטל:

וכן העדים שהיו טריפה וכו'. שם רב אשי אמר אפילו עדי טרפה שהוזמו אינן נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין כלומר וכיון שכן הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ואינה עדות וקשה לי היאך דנין ע"פ עדי טריפה הא הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי אנו אומרין שאין זוממיה נהרגין ואפשר לומר דבשעת עדותן לא הכירו בהם שהיו טריפה:

הלכה ח

עדים שהעידו על אחד והרשיעוהו וכו'. משנה ריש פ"ק דמכות:

ומ"ש העידו על שורו וכו'. ברייתא שם (ע"ב) ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי:

הלכה ט

כך קבלו חכמים וכו'. שם אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין פירוש עדי בן גרושה או עדי גלות שפטרן הכתוב מדין הזמה מנין שהם לוקין דכתיב והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דוהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע פירוש בתמיה אי הצדיקו והרשיעו בדיינין קאמר וצדיק ורשע בבעלי דינין למה לי והצדיקו וכו' ליכתוב כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן צדקת צדיק וכי כל מקום שהצדיקו ב"ד את הזכאי וחייבו את החייב יש מלקות דאתא קרא למיתלי בוהצדיקו והרשיעו אלא על כרחך בעדים משתעי עדים שקרנים שהרשיעו צדיק ובאו אחרים והזימום והצדיקו את הנדון שהוא צדיק והרשיעו את העדים הרשעים והיה אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזמה כגון בעדי בן גרושה או גלות והפילו השופט והכהו ומקשה גמרא ותיפוק לי מלא תענה ברעך עד שקר כלומר כל עונשי לאוין מלקות אלא במקום שפירש לך בו עונש וכאן שאינו יכול לעונשן בעונש הכתוב בהם ילקו ומהדר משום דה"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו:

אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב וכו'. כלומר העידו שהוא חלל או שהוא חייב לגלות דוקא הם מפי הקבלה ורמזם הכתוב בוהצדיקו וכו' אבל לבשר בחלב או לבש

שעטנז לא איצטריך האי אסמכתא דמפשטיה דקרא דכתב כאשר זמם ילפינן לה דהא נתכוונו לחייבו מלקות:

הלכה י

שנים שהעידו על ראובן וכו'. בסנהדרין ס"פ הנחנקין (סנהדרין דף פ"ט) מני במתניתין בהדי נחנקין זוממי בת כהן ובועלה שכל המוזמין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה כלומר המוזמין נדונין במיתה הראויים למות בה המנאפים חוץ מזוממי בת כהן שאינן מומתין בשריפה כמוה אלא בחנק כמוהו ותניא (דף צ') ר"א מה ת"ל ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו לפי שכל המוזמין שבתורה זוממין ובועליהן כיוצא בהן בת כהן היא בשריפה ואין בועלה בשריפה זוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו כשהוא אומר לעשות לאחיו לאחיו ולא לאחותו:

פרק כא

הלכה א

עדים שהעידו שפלוני גירש אשתו וכו'. משנה פ"ק דמכות (דף ג') כלשון זה:
ומשערין באשה שאם האשה היתה חולה וכו' וכן אין טובת הנאה של כתובה המרובה וכו'. שם כיצד שמין א"ר חסדא בבעל רב נתן בר אושעיא אמר באשה א"ר פפא באשה ובכתובתה ומפרש רבינו דהכי קא מיבעיא ליה כששמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו בבעל שמין לראות אם הוא זקן או חולה ודאי כתובתה שוה יותר ואם בחור או בריא אינה שוה כ"כ ולא נשגיח באשה אם היא בחורה או זקנה וחולה או דילמא לא נשער אלא באשה לראות אם היא זקנה או חולה או אם היא בחורה או בריאה ולא נשגיח לענין הבעל וכן פי' הרא"ש ז"ל ופסק כרב נתן ורב פפא דאמר באשה שמין משום דה"ל רב חסדא חד לגבי תרי ועוד דרב פפא בתרא הוא והלכתא כוותיה והוסיף רב פפא לומר בכתובתה הן שמין שאם היא של אלף יתנו בטובת הנאתה מאה ואם היא של מאה לא יתנו עשרה. כנ"ל לפרש לדעת רבינו ורש"י פירש בדרך אחרת וכתב שלבו מגמגם בו:

הלכה ב

העידו על זה שחייב לפלוני אלף זוז וכו'. משנה שם:

הלכה ג

העידו על שורו של זה שנגח וכו':

הלכה ד

העידו על פלוני שהפיל שן עבדו וכו' העידו שסימא את עינו וכו'. ברייתא בב"ק פרק מרובה (בבא קמא דף ע"ג:) מעידני באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו שהרי הרב אומר כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד ואמר רבא ה"ד אילימא כדקתני דליכא כת אחרינא משלמין דמי עין לעבד בתר דמפקי ליה לחירות דמי עיניה קבעי לשלומי ועוד דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי ועוד שהרי הרב אומר כן הרב מי ניחא ליה אלא לאו כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו סימא את עינו דבעי מיתב ליה הרב דמי עינו ואתו בי תרי מציעאי ואמרי עינו והדר שינו דלא בעי למיתב ליה אלא דמי שינו נמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד ואע"ג דאביי לא מוקי לה אלא בשתי כתי עדים מ"מ הא קאמר דכת שניה אפכינהו ואזמינהו לכת ראשונה ולכ"ע ברייתא מיירי כשעדים אחרונים מכחישים את הראשונים וקתני אותם שנמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד וכך פירושו שכיון שהפיל את שינו הרי יצא לחירות בשינו וכי הדר סימא עינו חייב ליתן לו דמי עינו ואלו שהעידו שתחלה סימא עינו והדר הפיל שינו נמצא שאין האדון חייב לתת לו אלא דמי שינו שהוא דבר מועט והפסידוהו הרבה שהיה חייב ליתן לו בשביל עינו וכי אמרינן משלם דמי עין לעבד היינו לומר ההפרש שיש בין דמי שן לדמי עין כנ"ל. ואע"פ שפסק רבינו פ"ד מהל' חובל ומזיק שהאדון אינו משלם אא"כ תפס העבד משלמין לו העדים שהרי הפסידוהו שאפילו יתפוס לא יועילהו ודבר קרוב הוא לתפוס וכיון שכן משלמי ליה ובזה אין מקום להשגת הראב"ד שכתב העידו על פלוני שהפיל שן עבדו וכו' א"א והוא כתב בהלכות חובל וכו'. ומדאמרינן דמי כולי עבד לרב בעי לשלומי פירוש דמי כוליה עבד נמי כלומר עם דמי העין דהא תרוייהו בעי לאפסודי משמע דאילו העידו על האדון שהפיל שינו ואח"כ סימא עינו והוזמו שמשלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו. ומ"מ צ"ע בדברי רבינו שכיון שהוא פסק פי"ח כרבא דאמר הכחשה תחלת הזמה היא וא"כ למה כתב והוזמו ואח"כ נמצא הדבר בהפך דמשמע דוקא הוזמו ואח"כ הוכחשו אבל הוכחשו ואח"כ הוזמו לא. וי"ל דאה"נ דאפילו הוכחשו ואח"כ הוזמו אלא כי היכי דלא לשתמע דוהוזמו קאי אסהדי בתראי נקט והוזמו סמוך לסהדי קמאי דאילו בתראי מפיהם אנו חיים ואח"כ דנקט לאו דוקא. ובנוסחא מדוייקת מצאתי שאין כתוב ואח"כ אלא כך כתוב והוזמו ונמצא הדבר הפך:

הלכה ה

עדי קינוי וסתירה וכו'. . **בא עד אחד והעיד שזנתה וכו'**:

הלכה ו

העידו שנים שגנב וכו' עד אין הטביחה או המכירה מחייבתו לשלם כלום. משנה בב"ק פרק מרובה (בבא קמא דף ע"ב:) ובגמרא (דף ע"ג) אוקמוה לרישא כשהעידו על הגניבה ואטביחה בבת אחת והוזמו דאילו העידו על אחת מהן קודם לאחרת כשהוזמו על א' מהן פסולים הן מעת שהעידו על אותה עדות ראשונה דהא אמרי' דעד זומם למפרע הוא נפסל וא"כ כשהעידו עדות שניה פסולים היו ואין חייבין לשלם אלא כשהעידו בבת אחת. ורבינו כתב לשון המשנה לבד וסמך על מ"ש בפ"י מהלכות אלו דעד זומם למפרע הוא נפסל ובנמצא אחד מן הראשונים זומם בטלה כל העדות ופירש"י ואפילו חזרו והוזמו אחרונים אח"כ אין משלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו דכיון דלא גנב לא טבח ואהכי לא מחייבי וכו' וכל שכן אם הוזמו שנים הראשונים תחלה שעדות שניה בטלה אלא שבזמן שלא הוזם אלא אחד בטלו שתיהן אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמים כפל ומוכרח הוא ורבינו לא חשש לפרש לסבה שכתבתי:

הלכה ז

העידו שנים שאכלה שנה ראשונה וכו' עד משלם חצי דמיה. משנה פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף נ"ו) וכבר כתבתי סוף פ"ד החילוק שיש בין העידו שנים שאכלה שנה ראשונה ושנים שאכלה שנה שניה ושנים שאכלה שנה שלישית לשנים אומרים ראינו שער בצד שמאלו ושנים אומרים ראינו שער אחד בצד ימינו בו ביום שאין מצטרפין ואם תאמר כשהעידו שנים שאכל שנה ראשונה וכו' אמאי מחייבינן לכלהו יאמרו אנן לסיועי למערער ולחיובי פירי למחזיק אתינן שהרי לא העדנו על ג' שנים יחד וכמו שאמרו בגמ' בבבא שאחר זו וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד ותירצו התוספות (שם ע"ב בד"ה משלשים) דכיון דמחזיק מביאן לב"ד ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע ולא לחייבו פירות:

הלכה ח

שלש כיתי עדים שנתקיים בעדותן וכו'. ברייתא פרק כיצד הרגל (דף כ"ד) העידוהו שנים בראשונה כלומר שנגח נגיחה ראשונה שנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדויות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה זוממת הרי כאן שתי עדויות והוא פטור והם פטורים נמצאת כת שנייה זוממת הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורין נמצאת כת שלישית זוממת כולם חייבים ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זמם כלומר בין כולם חייבים לשלם החצי נזק של העדאת נגיחה שלישית והקשו שאם באו אלו השלש כתות בשלשה ימים יפטרו עצמם הראשונים ויאמרו אנו לא באנו לחייבו אלא חצי נזק דאטו היינו יודעים שיבאו לסוף שלשה ימים ליעדו ואם באו ביום אחד יאמרו

האחרונים אנו לא ידענו בעדות הראשונים ואע"פ שהיו שם בב"ד שכל היושבים בבית דין אינם באים להעיד וא"כ לא באנו לחייבו אלא ח"נ ותירצו דקא מרמזי רמוזי כלומר שהיו רומזים אלו לאלו שיעידו רב אשי אמר כשבאו רצופים רבינא אמר במכירין בעל השור ואין מכירין את השור אלא היכי מייעדי ליה דאמרי תורא ננחנא אית לך בבקרך איבעי לך לנטורי לכולהו בקרך פירוש רב אשי אתא למימר אפילו דלא מרמזי רמוזי כגון שבאו רצופין אם באו ביום אחד כולם באו ביחד להעיד ואם בשלשה ימים כיון שבכל עדות באו השלש כתות ביחד רגלים לדבר דידעי הני בהני ואתא רבינא למימר אפילו שלא באו רצופין במכירין בעל השור ואין מכירין את השור דכיון דתם אינו משתלם אלא מגופו ואם אינם מכירים השור ודאי לא לחייבו חצי נזק באו אלא לעשותו מועד שהיו יודעים בעדות הראשונים.

ובמ"ש רבינו נמצאו שלשתן זוממין כולם חייבים לשלם הנזק שאע"פ שהוא תם משלם חצי נזק קשה למה ישלמו יותר מחצי נזק כיון שעדיין אינו חייב לשלם יותר מחצי נזק. ופירש מורי הרב ה"ר יעקב בירב שדעת רבינו כדעת רבינו תם שכתבו שם התוספות דאע"ג דעדיין לא חייב נזק שלם מ"מ כיון שמייעדים אותו וממילא מתחייב נזק שלם כשהוזמו צריכים לשלם כפי מה שתעלה נגיחה ד' כשיגח, ושיעור לשון רבינו כך הוא נמצאו שלשתן זוממין כלם חייבין לשלם הנזק שאע"פ שכשיעידוהו שלש פעמים עדיין הוא תם עכ"ז משלמין חצי שלישי של צד העדאה ולפי זה אינו מתיישב

מ"ש משלם חצי נזק לשון יחיד ואם איתא משלמין מיבעי ליה. לכך נ"ל לפרש באופן אחר על פי דרך זו שהוא כאומר תדע שע"כ אע"פ שאינו חייב לשלם נזק שלם כשהוזמו חייבין לשלם שאל"כ לענין הזמה מה בין שתי עדויות הראשונות לעדות אחרונות שעושה אותו מועד והלא אע"פ שהיה תם היה משלם ח"נ ועל כרחין נפקא לן מעדות שלישית שמשלמין לו נ"ש. ועי"ל דה"ק בין כולם חייבין לשלם לו הנזק שעשו לו דהיינו חצי נזק של צד העדאה שכלם סייעו בו דאילו חצי נזק של צד תמות לא סייעו בו שתי כתות הראשונות שאפילו בעדות כת שלישית לבד היה חייב לשלמו שהרי אע"פ שהוא תם חייב לשלם חצי נזק. ואח"כ מצאתי בספר ישן כולם חייבין לשלם חצי נזק וכך היא נסחת דפוס ווינציא וגם נסחא דידן כך יש לפרש דחייבים לשלם הנזק דקתני היינו חצי נזק ולישניה דייקא הכי דקתני חייבים לשלם הנזק ולא קתני משלם נזק שלם וזה פשוט. וכתב נמוקי יוסף פרק חזקת שנראה מדברי רבינו שחילק בשור המועד בין רומזים לשאינם רומזים וכן שאר חילוקים ולא חילק בחזקה דחזקה שאני דכיון דמחזיק מייתי להו מסתברא דלא מייתי איניש חוביה לנפשיה ובודאי ידעו דאיכא סהדי אחריני

שמשלימין עדות החזקה הילכך משלשין ביניהם דהך אומדנא דמוכח לא גרעא מרמיזא עכ"ל וכ"כ ההגהות בשם התוספות:

הלכה ט

וכן שנים שהעידו בבן סורר ומורה וכו' עד והוזמו כלן נהרגין. בסנהדרין פרק הנחנקין (סנהדרין דף פ"ו:) אמר אביי הכל מודין בבן סורר ומורה [והכל מודים בבן סורר ומורה] ומחלוקת בבן סורר ומורה הכל מודים בבן סורר ומורה בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולים לומר להלקותו באנו פירוש דבן סורר ומורה מתרין בו אביו ואמו בפני הדיינים וכשבאים עדים הראשונים שאכל ושתה מגניבה מלקין אותו חזר וגנב ואכל ושתה נידון בכ"ג למיתה. והכל מודים בבן סורר ומורה בעדים אחרונים שנהרגין מתוך שעדים הראשונים יכולים לומר להלקותו באנו כלומר דלית לן למימר אי לאו סהדותא דקמאי לא מיקטיל בסהדותא דהני אלא אמרינן הואיל ויש עונש ע"פ ראשונים שזה לקה על ידיהם תו לא שייכא ההוא סהדותא קמייתא בברייתא והני בתראי כוליה דבר קא עבדי. ומחלוקת בבן סורר ומורה שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל כלומר בעדות שניה דהנך שתי כתות צריכות זו לזו ואין הראשונים יכולים לומר להלקותו באנו הוי מחלוקת דחזקיה ור' יוחנן דאיפליגו בעדי גניבה ועדי מכירה בנפש שהוזמה דחזקיה אמר דאין נהרגין ור' יוחנן אמר נהרגין כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר והלכתא כוותייהו וכמ"ש ספ"ד:

העידו שנים שגנבו וכו'. שם אתמר עדי גניבה ועדי מכירה בנפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין ורבי יוחנן אמר נהרגין וכו' ואמר רב פפא בעדי מכירה דכ"ע לא פליגי דנהרגין כי פליגי בעדי גניבה וטעמא דר' יוחנן משום דסבר דעדי גניבה לא להלקותו באו דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו וא"כ אינן באין אלא להרגו ואע"פ ששתיהן צריכות זו לזו והוה ליה כל חדא חצי דבר מיקטל כרבנן. וצריך עיון למה כתב רבינו בבא שקודם זו העידו שנים שזה גנב נפש מישראל ומכרו והוזמו הרי אלו נחנקין דכל שכן הוא מבבא זו ונראה שהיא הצעה לדין זה:

העידו שנים שמכרו לזה הישראל וכו'. ג"ז שם אמר רב אסי עדי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי ואמרו שם דאתיא נמי כרבנן ובדלא אתו עדי גניבה. ויש לדקדק בדברי רבינו שכתב שמכרו לזה הישראל דמשמע שאם מכרו לעכו"ם אינו חייב ומנין לנו לומר כן, ונ"ל ששיעור הלשון העידו שמכר לזה הישראל:

באו עדי גניבה וכו'. שם כשהעמידוהו בדלא אתו עדי גניבה הקשו אי הכי מאי למימרא לא צריכא דאתו לבסוף ואכתי מאי למימרא לא צריכא דקא מרמזי רמוזי מהו דתימא

רמיזא מילתא היא קמ"ל רמיזא לאו כלום היא. וא"ת מ"ש דלעיל גבי שור מועד אמרינן דרמיזא מילתא היא ותירצו בתוס' דדיני נפשות שאני:

הלכה י

מוציא שם רע על אשתו וכו' חזר הבעל והביא עדים וכו'. פ"ק דסנהדרין (דף ט':) אמר רב יוסף הביא הבעל עדים שזנתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין [ומשלמין] ממון לזה ונפשות לזה ופירש"י ואין משלמין ממון אע"פ שהיו מפסידים אותה כתובתה אין משלמין טובת הנאת כתובתה וכו' דכיון דבשבילה הן נהרגין אין משלמין לה ממון דמתחייב בנפשו פטור מהתשלומין וכו' ואי משום מאה סלע דהוה בעו לאפסודיה לאב והוה ליה מיתה לזה [לאשה] ותשלומין לזה [לאב] לאו עלייהו רמי לשלומי אלא על הבעל שהרי על ידן הבעל בא לשלם לאב דכל זמן שלא הביא הבעל עדים שזינתה תחתיו אינו מתחייב לשלם מאה סלע ע"י עצמו וכו'. ומשלמין ממון מאה כסף לבעל שבאו לחייב כשהזימו את עדיו. ממון לזה לבעל ונפשות לזה. [ונהרגין בשביל העדים] דקא סבר רב יוסף כי פטר רחמנא מתחייב בנפשו מהתשלומין היכא דמיתה וממון [משום חד] קא אתו עליה עכ"ל. וסובר רבינו דעיקר חידושא דרב יוסף הוא סיפא דמילתא ממון לזה ונפשות לזה אע"פ שהוא מתחייב בנפשו משלם דאילו רישא מילתא דפשיטא הוא דכיון דמתחייב בנפשו הוא ומפני כך השמיט רבינו מרישא ואין משלמין וגם הנהרגין לא כתבו כמי שבא ללמדנו חידוש אלא בדרך פשיטות שכתב הרי עדי הבעל נהרגין. ואם תאמר דהא בפ"ח דהלכות חובל ומזיק פסק רבינו כרבא דאמר בהגוזל בתרא ובפרק בן סורר ומורה רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור והא כשהכלים הם של כל אדם הוה ממון לכל אדם ונפשות לנרדף ואפילו הכי פטור. ויש לומר דכיון דרודף ניתן להצילו בנפשו הוה ליה מחוייב מיתה לכל אדם והוי מיתה ותשלומין לאחד. אי נמי דדוקא גבי עדים זוממין ממון לזה ונפשות לזה חייב משום דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כל אחד אבל ממון ונפשות בחד גברא פטור כיון דמתקיים בו קצת הזמה כך תירצו התוספות בפרק אלו נערות:

וכן שנים שהעידו על זה שבא על נערה המאורסה וכו'. ג"ז שם (דף י') אמר רבא פלוני בא על נערה מאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה ומפרש רבינו דכשהעידו פלוני בא על נערה המאורסה הרי אלו באים לחייב מיתה לזה ולכך נהרגין ואין לומר הם היו באים להפסיד

לאבי הנערה הקנס שהיה חייב הבעל ליתן אם לא היו באים אלו שהרי לא הזכירו שם הנערה ולמאן מפסדי אבל כשהזכירו שמה שאמרו בא על בתו של פלוני הרי באו להפסיד לאביה הקנס שהיה הבעל ראוי ליתן לו אילו לא העידו אלו והוה ליה ממון לזה ונפשות לזה וזהו שכתב ומשלמין הקנס לאבי הנערה כנ"ל. ולא כמו שכתוב בספרים ומשלמין הקנס לנטען וכך מצאתי בנסחא מדוייקת ואפילו לפי הנסחאות דגרסי לנטען יש ליישב קצת שפירושו לאביה שטוענין עליו שבתו זנתה:

פלוני רבע השור וכו'. גם זה שם מימרא דרבא והיא מתפרשת על דרך המימרא הקודמת פלוני בא על נערה מאורסה והוזמו וכו':

פרק כב

הלכה א

שתי כתי עדים וכו' עד בפני עצמה. בשבועות פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ז:) ובבתרא פרק חז"ה (דף ל"א:) אתמר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה פירוש דהואיל ואין ידוע אי זו מהם פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי ופסק כרב הונא וכן פסקו הרי"ף והתוס' והביאו הרבה ראיות לזה וכתב הרי"ף עוד דעד אחד מזו הכת ועד אחד מזו הכת אפילו לרב הונא עדותן בטלה דהא בודאי אחד מהם פסול וזהו הדין הראשון שכתב רבינו:

הלכה ב

ראובן שהוציא על שמעון וכו'. שם בשבועות מלוה ולוה ושני שטרות יד בעל השטר על התחתונה כלומר בין לרב הונא בין לרב חסדא שהרי זה בא עליו מכח שתי כתות אחת כשרה ואחת פסולה הילכך גדול יפסיד דמספיקא לא מפקינן ממונא אבל ממ"נ גובה הקטן דיש בכלל מאתים מנה וישבע על השאר כן כתב הרי"ף שם:

יראה לי ששבועה זו וכו'. הר"ן כתב דשבועת היסת היא זו דליכא למימר דשבועת התורה היא מפני שזה תובעו מאתים וזה אי אפשר לו לכפור במנה דהא כיון שיש עליו שטר שהוא שעבוד קרקעות הוה ליה כטוענו כלים וקרקעות והודה בקרקעות וכפר בכלים ופטור. גם הראב"ד כתב יש מקשים על זה והלא שטר שעבוד קרקעות הוא וכו'. והנה הוא ז"ל חילק השגת הר"ן לשתים. ונ"ל ליישב דעת רבינו דכי אמרינן שאם תבעו מנה חמשים בשטר וחמשים בלא שטר והודה בחמשים שבשטר דלא מיקרי מודה מקצת הטענה היינו כשהוא אומר לו בשטר זה אני תובעך שהרי ידוע לו שבשטר זה

ובעדים אלו הוא תובעו וזהו שכתב רבינו בפ"ד דטוען ונטען בדין זה ק' דינרים יש לי בידך נ' שבשטר זה וכן צריך שהחמשים אחרים יתבענו ע"פ שכן כתב גם שם וחמשים בלא שטר אבל הכא שתובע לו ש' בשטר ואנו אומרים שבכלל מאתים מנה כשהוא תובעו אינו מייחד לו מה תובע ממנו בשטר ומה תובע ממנו בלא שטר ולא מקרי שטר שעבוד קרקעות אלא כשהשטר כשר אבל כשאין השטר כשר כי הכא דלא ידעינן הי מינייהו כשר לא קרינן ביה שטר שעבוד קרקעות. ומ"ש הראב"ד ועוד אני אומר וכו' לא קשיא שכיון שזה תובע שני השטרות כאחד כטענה אחת חשיבי ואע"פ שהם שתי כיתי עדים. אבל אי קשיא הא קשיא שאילו היה מודה זה בקנס לא היה צריך לישבע לו על השאר לפי שלא היה אפשר לו לכפור בהם ורבינו כתב בפרק הנזכר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיודה בדבר שאפשר לו לכפור בו ולא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים אבל לא אמרו שתהא העדאת עדים גדולה מהודאת פיו וצ"ע:

הלכה ג

הוציא ראובן שטר על לוי וכו'. שם שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות היינו מתניתין פירוש דקתני דינא דחנוני על פנקסו דכל אחד נשבע ונוטל ואפילו כתוב בשטר נאמנות שבועה בעו אבל רש"י פירש דבשום גוונא אין חילוק בין שטר זה לשאר שטרות אפילו כי ליכא נאמנות לא בעי לאשתבועי ליה אא"כ אמר לו אשתבע לי:

הלכה ד

הוציא ראובן שטר על שמעון וכו'. שם בעיא אליבא דרב הונא ולא איפשיטא ופסק כספיקי ממון דהוו קולא לתובע וכן פסק שם הרי"ף:

במה דברים אמורים כשבאו שתי הכתות וכו'. כן כתב הרי"ף שם ומילתא דסברא הוא:

הלכה ה

מי שהביא עדים ונחקרה עדותן וכו'. פ"ק דמכות (דף ה':) עובדא דאתא לקמיה דרבי יוחנן ופסק כן משום דאיכא למימר אם הוא מוחזק לחזר אחר עדי שקר כל ישראל מי הוחזקו כלומר לשמוע לו דסתם ישראל בחזקת כשרים:

אבל שטר שקרא עליו ערער וכו'. בכתובות פרק אלו נערות (כתובות דף ל"ו:) אמר רב פפא ש"מ האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה ה"ד וכו' אי דאתו בי תרי ואמרי לדידן אמר לן זייפו לי האי שטרא דכיון דקא מהדר אזיופא אימור זיופי זייף וכתב הר"ן שכך היא גרסת הרי"ף והיא היא גרסת רבינו ולפי זה לא מרעינן אלא שטר שעל אותו פלוני מאותו סך שאומרים העדים שאמר להם לזייף אבל שטרות שיש לו על אותו פלוני שאינן מאותו סך וכן כל שאר שטרות לא ריעי:

ויראה לי שאם באו עדי השטר וכו'. כלומר וכשכתב ידם יוצא ממקום אחר דאי לאו הכי כיון שאין זוכרים ההלואה אין עדותן עדות כמ"ש בפרק שמיני מהלכות אלו אי נמי אפילו זוכרים ההלואה איצטריך לאשמועינן דסד"א כיון שאין מעידין שחתמו אלא שזוכרים ההלואה וכשכתב זה נראה להם שהוא כתב ידם ליחוש דילמא זייף וכוון לכתוב כתב דומה לחתימות אותם עדים ולא ליהוי אלא מלוה על פה קמ"ל דכיון דעדים זוכרים שראו ההלואה ושזה כתב ידם הרי רגלים לדבר שהשטר כשר ואע"פ שאין זוכרים אם חתמו:

סליקו הלכות עדות בס"ד